

MEN\$ENHANDEL MEN\$EN\$MOKKEL

BOUWEN AAN VERTROUWEN

Jaarverslag 2012

CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN
EN VOOR RACISMEBESTRIJDING

MEN\$ENHANDEL MEN\$EN\$MOKKEL

BOUWEN AAN VERTROUWEN

Jaarverslag 2012

Inhoud

Inleiding	5
Deel 1: Niet-bestrafing van slachtoffers van mensenhandel	9
Hoofdstuk 1: Juridisch kader van het niet-bestraffingsbeginsel	10
1. Het concept	11
2. Het niet-bestraffingsbeginsel in internationaal en Europees recht	12
3. Het niet-bestraffingsbeginsel in het Belgisch recht	13
Hoofdstuk 2: Vaststellingen en praktijken op het terrein	16
1. De reikwijdte van het niet-bestraffingsbeginsel	17
2. Niet-bestrafing: slachtoffer en dwang	17
2.1. <i>Valse documenten</i>	17
2.2. <i>Prostitutie</i>	19
2.3. <i>Gedwongen criminaliteit</i>	21
3. Niet-bestrafing: schijnzelfstandigen	22
Hoofdstuk 3: Uitdagingen bij de toepassing van het niet-bestraffingsbeginsel	24
1. Mensenhandel-‘reflexen’	25
2. Strategische keuzes in dossiers	25
3. Middelenbeheer	26
4. Samenwerking	26
Hoofdstuk 4: Pistes voor aanpak op het terrein	28
1. Slachtoffers	29
2. Eerstelijnsdiensten	30
3. Magistraten	30
4. Aanvang onderzoek bij magistraten	31
5. Vervolgingsbeleid	32
🇪🇺 EXTERNE BIJDRAGE: Aanbevelingen voor beleid en wetgeving rond de daadwerkelijke uitvoering van de niet-bestraffingsbepaling voor slachtoffers van mensenhandel	34
🇳🇱 EXTERNE BIJDRAGE: Werken aan een betere bescherming van slachtoffers van mensenhandel	38
Deel 2: Evolutie van het fenomeen en van de strijd tegen mensenhandel	41
Hoofdstuk 1: Recente ontwikkelingen van het juridische en politieke kader	42
1. Het Europese juridische en politieke kader	43
2. Het Belgische juridische en politieke kader	44
2.1. <i>De gewijzigde definitie van mensenhandel</i>	44
2.2. <i>Erkenning van de gespecialiseerde centra voor slachtoffers</i>	47
2.3. <i>Sanctioneren van opdrachtgevers en werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen</i>	48
Hoofdstuk 2: Dossieranalyse	50
1. Seksuele uitbuiting	51
1.1. <i>Roemeens dossier, Charleroi</i>	51
1.2. <i>Nigeriaans dossier, Tongeren</i>	53

2.	Economische uitbuiting	56
2.1.	<i>Dossier bouw, Charleroi</i>	56
2.2.	<i>Dossier clandestien textielatelier, Bergen</i>	58
3.	Dwang tot het plegen van misdrijven	59
3.1.	<i>Roemeens netwerk van gedwongen diefstallen</i>	59
3.2.	<i>Algerijns drugsnetwerk</i>	62
4.	Mensensmokkel	63
4.1.	<i>Iraaks-Koerdisch smokkeldossier</i>	63

Hoofdstuk 3: Relevante rechtspraak (januari 2012-mei 2013) 66

1.	Vaststellingen	67
2.	Overzicht van de beslissingen per uitbuitingsvorm	68
2.1.	<i>Mensenhandel</i>	68
2.1.1.	Seksuele uitbuiting	68
2.1.2.	Economische uitbuiting	72
a)	<i>Toilettensector</i>	72
b)	<i>Bouwsector</i>	73
c)	<i>Horeca</i>	76
d)	<i>Telefoonwinkels</i>	76
e)	<i>Clandestien textielatelier</i>	76
f)	<i>Maneges</i>	77
g)	<i>Huishoudelijke arbeid</i>	77
h)	<i>Uitzendarbeid: uitbuiting onder valse identiteit</i>	78
2.1.3.	Uitbuiting van de bedelarij	79
2.1.4.	Dwang om een misdaad of misdrijf te plegen	79
2.2.	<i>Mensensmokkel</i>	80

Deel 3: Data 83

Inleiding	84
1. Politionele data	85
2. Data van de Sociale Inspectiediensten	87
3. Data over vervolgingen door de parketten	88
4. Data van de Dienst Vreemdelingenzaken	92
5. Data van de gespecialiseerde centra voor slachtoffers	96
6. Justitiële data	99
Besluit	100

Aanbevelingen 102

1.	Niet-bestrafing van slachtoffers van mensenhandel	121
2.	Confrontatie slachtoffers en daders	122
3.	Slachtofferstatuut	123
4.	Actoren	123

Bijlage: Een project onder de loep 108

INLEIDING

Dit is het zestiende 'Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel' dat het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding publiceert. In 1995 gaf de wet tegen de mensenhandel het Centrum een nieuwe wettelijke opdracht, met name om 'de bestrijding van de mensenhandel te stimuleren'. Daarmee creëerde die wet de facto een mechanisme dat als 'nationaal rapporteur mensenhandel' fungeerde, lang voordat internationale instellingen daarom vroegen. Vandaag vervult het Centrum de rol van onafhankelijk rapporteur zowel op nationaal als op internationaal vlak, naast de Dienst Strafrechtelijk Beleid, die de rol van overheidsrapporteur vervult. Het Centrum doet dat vanuit de onafhankelijke positie die het van het parlement kreeg, maar evenzeer in een geest van dialoog en samenwerking. Dit jaarverslag reflecteert die opstelling: het wil een getrouw en kritisch beeld geven van de evolutie in de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, en het is tot stand gekomen in overleg en dialoog, onder meer via externe bijdragen.

Focus op de niet-bestrafing van slachtoffers

De EU-strategie 2012-2016 voor de uitroeiing van mensenhandel heeft als eerste prioriteit: 'Slachtoffers van mensenhandel herkennen, beschermen en bijstaan'. Daarom wijdt het Centrum de Focus van dit jaarverslag aan die slachtoffers. Mensenhandel is een schending van de mensenrechten, en daarom verdienen slachtoffers in de eerste plaats bescherming en bijstand. Toch zien ze zich nog vaak inbreuken ten laste gelegd voor feiten waartoe ze gedwongen zijn, of die in de onmiddellijke context van hun uitbuitingssituatie plaatsvonden.

De Europese richtlijn 2011/36/EU inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers beoogt echter de niet-bestrafing van slachtoffers van mensenhandel. Dat is nodig om hun mensenrechten te vrijwaren; om nieuwe victimisering te voorkomen; en om vertrouwen te creëren, zodat slachtoffers zouden meewerken aan het strafrechtelijk onderzoek tegen de daders. De Focus van dit jaarverslag toont aan dat de Belgische werkwijze in de strijd tegen mensenhandel ruimte laat om nieuw beleid rond de niet-bestrafing van slachtoffers te ontwikkelen, waarbij de individuele verantwoordelijkheid van slachtoffers vanzelfsprekend in elk dossier onderzocht en afgewogen moet worden. We sluiten de Focus af met twee externe bijdragen: Maria-Grazia Giammarinaro, de speciaal vertegenwoordiger voor

mensenhandel bij de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), reikt haar analyse van het probleem aan; en Freddy Roosemont, directeur-generaal van de Belgische Dienst Vreemdelingen-zaken, belicht op kritische wijze de typologie van de verblijfsdocumenten van slachtoffers.

Aandacht voor de slachtoffers impliceert ook voldoende aandacht en middelen voor hun opvang en begeleiding. Het Koninklijk Besluit van 18 april 2013 erkent de drie opvangcentra – Payoke, Pag-Asa en Surya – en dat is een grote stap vooruit. Maar een helder kader voor hun financiering ontbreekt nog altijd. Dat creëert onzekerheid en zet een rem op een planmatige en toekomstgerichte ontwikkeling van hun werking. Het is ook een handicap voor de afstemming tussen de opvangcentra en de andere beleidsactoren. Slachtoffers hebben recht op solide middenveldorganisaties die hen van dichtbij bijstaan en begeleiden, en in wie ze hun vertrouwen kunnen stellen. Dat zal ook ten goede komen aan het vertrouwen dat ze in de overheid stellen.

Nationale en internationale samenwerking

Het Centrum werkt in België nauw samen met alle actoren die betrokken zijn bij de – noodzakelijkerwijze – multidisciplinaire aanpak van mensenhandel en mensensmokkel. Dat gebeurt vooral via de Interdepartementale Coördinatiecel (ICC), waarvan het Centrum het secretariaat verzorgt, en via het bureau van die cel, waarvan de Dienst Strafrechtelijk Beleid de voorzitter is. In de toekomst zullen ook de opvangcentra in de ICC vertegenwoordigd zijn.

Op beleidsniveau heeft België hard gewerkt aan de omzetting van richtlijn 2011/36/EU. Dat heeft in 2013 geresulteerd in wetgeving die nieuwe definities invoert en die toelaat om daders voortaan in verhouding tot het aantal slachtoffers te beboeten. De nieuwe wetgeving was het resultaat van een samenspel tussen het parlement en de regering: dat is illustratief voor de volgehouden belangstelling van het parlement voor de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel, en voor het besef dat nieuwe evoluties vragen om nieuwe beleidsinstrumenten.

Op internationaal vlak werkt het Centrum vaak samen met de speciaal vertegenwoordiger van de OVSE voor mensenhandel. Op EU-niveau maakt het – samen met de Dienst Strafrechtelijk Beleid – deel uit van het

Netwerk Nationale Rapporteurs Mensenhandel en Equivalente Mechanismen en werkt het samen met de EU-coördinator voor de strijd tegen mensenhandel, Myria Vassiliadou.

Naast de richtlijn 2011/36/EU biedt vooral de EU-strategie 2012-2016 voor de uitroeiing van mensenhandel een belangrijk richtsnoer aan de lidstaten. Die strategie is opgebouwd rond vijf prioriteiten, waarvan de eerste – zoals hierboven aangestipt – gericht is op de slachtoffers. Dit jaarverslag brengt ook de vier andere prioriteiten aan bod: preventie; mensenhandelaars actiever vervolgen; coördinatie en samenwerking bevorderen; en, ten slotte, betere en nieuwe inzichten bieden.

De EU-strategie roept ook vragen op. Een eengemaakt Europa biedt namelijk ook kansen voor mensenhandelaars: via het personen- of dienstenverkeer kunnen EU- en niet-EU-burgers in mensenwaardige omstandigheden terechtkomen, soms in een schijn van wettelijkheid. De daarbij betrokken mensenhandelaars profiteren ten volle van het gebrek aan minimumnormen voor sociale bescherming in elk van de lidstaten, en van het gebrek aan institutionele en performante samenwerking in de strijd tegen sociale fraude.

In België denken we bij slachtoffers van economische en seksuele uitbuiting spontaan aan vreemdelingen, zowel derdelanders als EU-burgers. De cijfers bevestigen dat beeld: slechts zelden is er sprake van een slachtoffer met de Belgische nationaliteit. In sommige EU-landen is het net omgekeerd, en heeft men de handen vol met de begeleiding, bescherming en opvang van eigen burgers die slachtoffer van mensenhandel geworden zijn. In die landen komt men er nauwelijks toe om derdelanders die slachtoffer van mensenhandel zijn te detecteren, te identificeren en te begeleiden. Daarnaast is er de problematische situatie van slachtoffers die achtereenvolgens in verschillende landen uitgebuit worden: dit jaarverslag toont aan dat er helaas nog geen sprake is van een georganiseerde samenwerking om slachtoffers in grensoverschrijdende situaties op te vangen en te begeleiden.

Aanbevelingen

Op grond van de beleidsanalyse, van de lectuur van tal van mensenhandeldossiers en van de rechtspraak, maar ook van de vele gesprekken die het met tal van actoren heeft gevoerd, formuleert het Centrum op het

einde van dit verslag opnieuw een reeks aanbevelingen. De absolute prioriteit moet uitgaan naar de effectieve implementatie, door elke actor, van de voorhanden zijnde instrumenten in de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel. Dat vraagt dat elke actor een hoge prioriteit geeft aan de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel. Bij intercepties en identificaties van slachtoffers moet de regel zijn dat men een beroep doet op de gespecialiseerde opvangcentra.

Naast de toepassing van het beleid is er ook nieuw beleidswerk nodig. Zo vraagt de niet-bestaanding van slachtoffers om een goed doordachte aanpak, en dat is voornamelijk het geval als het gaat om mensenhandel met het oog op de uitbuiting van de criminaliteit. De ICC is een belangrijk overlegplatform; alle bevoegde instanties kunnen er hun plannen op vlak van mensenhandel toelichten. Er moet ook aandacht gaan naar de zetelende magistratuur: die moet over de meest actuele en volledige informatie kunnen beschikken, zodat mensenhandelaars hun straf niet ontlopen en slachtoffers hun vergoeding niet mislopen.

Het gebrek aan solide cijfermateriaal en analyse blijft een zwak punt in het Belgische model – de rapportage op nationaal en internationaal niveau toont dat soms pijnlijk aan. Naast de verantwoordelijkheid voor elke actor, is er een bijkomende verantwoordelijkheid om die cijfers samen te leggen en er een strategische analyse van te maken: dat is een noodzakelijke voorwaarde om de evoluties beter te kennen en om doeltreffend te kunnen optreden.

Mensenhandel is een ernstige schending van de mensenrechten. De laatste aanbevelingen van dit jaarverslag gaan dan ook over de bescherming die de overheid voor slachtoffers moet voorzien.

Wij wensen u een stimulerende lectuur.

Patrick Charlier, *adjunct-directeur*
 Jozef De Witte, *directeur*

Deel I

NIET- BESTRAFFING VAN SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

Het Centrum heeft ervoor gekozen om de Focus van zijn 'Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel' dit jaar te richten op het thema niet-bestrafing van slachtoffers van mensenhandel. Dat thema heeft enerzijds betrekking op de identificatie van de slachtoffers, en anderzijds op het complexe karakter van de gerechtelijke onderzoeken. Het niet-opleggen van een straf aan de slachtoffers is immers één van de aspecten van de 'menselijke' aanpak van mensenhandel, die eerstelijnsactoren moeten huldigen. Eerst gaan we in op het juridische kader van het concept niet-bestrafing (hoofdstuk 1), om vervolgens de praktijken op het terrein (hoofdstuk 2) te onderzoeken. Uit dat onderzoek zullen behalve tal van uitdagingen waarmee actoren op het terrein af te rekenen krijgen (hoofdstuk 3) ook een aantal pistes voor de aanpak op het terrein (hoofdstuk 4) naar voren komen. Ten slotte krijgen twee externe betrokkenen het woord, met name de speciaal vertegenwoordiger en coördinator voor de bestrijding van mensenhandel van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa en de directeur van de Dienst Vreemdelingenzaken.

Hoofdstuk I

JURIDISCH KADER VAN HET NIET- BESTRAFFINGS- BEGINSEL

1. Het concept

Mensenhandel evolueert constant. Tot tien jaar geleden werd het fenomeen vooral met seksuele uitbuiting geassocieerd; de laatste jaren is steeds meer aandacht gegaan naar mensenhandel met het oog op uitbuiting door arbeid.¹ Voorbeelden van andere en recentere vormen zijn gedwongen bedelarij en uitbuiting met het oog op gedwongen criminaliteit.

Als de detectie niet correct verloopt, worden potentiële slachtoffers soms in hechtenis genomen of worden ze zelfs vervolgd voor inbreuken op vlak van immigratie, voor het bezit van valse documenten of, in geval van gedwongen criminaliteit, als daders van inbreuken.

Die inbreuken houden vaak rechtstreeks verband met de hoedanigheid ‘slachtoffer van mensenhandel’: prostituees die, bij politiecontrole, door hun pooiers worden verplicht een valse identiteit te gebruiken; drugsdealers die worden gerekruteerd onder de valse belofte van een aantrekkelijke job, enz. Daarom is het niet-bestrafingsbeginsel voor slachtoffers verankerd in verschillende internationale en Europese instrumenten. De speciaal vertegenwoordiger en coördinator voor de bestrijding van mensenhandel van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) heeft er zelf een beleidspaper aan gewijd.²

Niet-bestrafing maakt deel uit van de zogenoemde ‘mensenrechtanaap’ van mensenhandel. Door slachtoffers te criminaliseren, zien staten niet alleen de inbreuken over het hoofd die de mensenhandelaars – tegen wie een onderzoek moet worden ingesteld – tegenover hen hebben gepleegd, ze erkennen hen bovendien niet als slachtoffers van een ernstig misdrijf. Door hun een onrechtvaardige sanctie op te leggen, lopen ze een nog groter trauma op, of voelen ze zich nog meer slachtoffer.³

Het idee achter niet-bestrafing is dat het slachtoffer, ook al heeft het een misdrijf gepleegd, niet autonoom

heeft gehandeld. Ofwel door de mate waarin mensenhandelaars controle over het slachtoffer hebben uitgeoefend, of vanwege de door hen gebruikte methodes.⁴

Concreet betekent het niet-bestrafingsbeginsel dus dat de staten garanderen dat slachtoffers niet worden gestraft voor inbreuken gepleegd in het kader van of als gevolg van mensenhandel.

Niet-bestrafing maakt deel uit van de mensenrechtanaap van mensenhandel en is verankerd in internationale en Europese instrumenten

1 Zie ook de vorige edities van het Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel van het Centrum: ‘In een schijn van wettelijkheid’ (2009), ‘Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen’ (2010) en ‘Het geld dat telt’ (2011).

2 OVSE, *Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking*, 22 april 2013. Zie ook: de externe bijdrage aan het einde van deze Focus.

3 *Ibid.*, p.4.

4 *Ibid.*

2. Het niet-bestrafingsbeginsel in internationaal en Europees recht

Het belangrijkste internationale instrument inzake mensenhandel is het Palermo-Protocol.⁵ Daarin is geen enkele expliciete bepaling over het niet-opleggen van een straf opgenomen. De staten kregen wel richtlijnen om de nodige procedures in te voeren; enerzijds om de slachtoffers te identificeren, anderzijds om hen niet te bestraffen of te vervolgen voor inbreuken die ze hebben gepleegd, hetzij omdat ze ertoe gedwongen waren, hetzij doordat ze slachtoffer van mensenhandel waren.⁶

Staten moeten het nodige doen opdat slachtoffers geen straf opgelegd krijgen wanneer hun daden het gevolg zijn van, of rechtstreeks verband houden met mensenhandel

ming met de grondbeginselen van haar rechtsstelsel, voorziet in de mogelijkheid slachtoffers geen straf op te leggen voor hun betrokkenheid bij onrechtmatige handelingen indien zij hiertoe gedwongen werden”.

Staten die partij zijn, zijn dus verplicht wettelijke maatregelen (bepalingen uit het materieel strafrecht of de strafprocedure) of andere maatregelen in die zin goed te keuren en toe te passen.⁸ Het toelichtend verslag bepaalt dat de vereiste van dwang moet worden uitgebreid: het moet minstens de gevallen bevatten waarbij

In het Verdrag van de Raad van Europa inzake de Strijd tegen de Mensenhandel is wel een expliciete bepaling opgenomen.⁷ Zo bepaalt artikel 26 (‘Bepaling inzake het niet-opleggen van een straf’) dat “elke Partij, in overeenstem-

de slachtoffers het voorwerp zijn geweest van één van de ongeoorloofde middelen die een bestanddeel zijn van de strafbaarstelling mensenhandel.⁹ Daarmee wordt bedoeld: dreiging met of gebruik van geweld, bedrog, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie.¹⁰

De staten moeten het nodige doen opdat slachtoffers geen straf opgelegd krijgen wanneer hun daden het gevolg zijn van, of rechtstreeks verband houden met mensenhandel. Ze beschikken enkel over de discretionaire macht om te beslissen hoe ze die vereiste zullen toepassen.¹¹

De erkenning van een niet-bestrafingsbeginsel is ook vastgelegd in de wetgeving van de Europese Unie. Met een uitdrukkelijke verplichting niet te vervolgen lijkt richtlijn 2011/36/EU inzake mensenhandel¹² nog verder te gaan dan het verdrag van de Raad van Europa. Artikel 8 van die richtlijn (‘Niet-vervolgning of niet-bestrafing van het slachtoffer’) stelt dat “de lidstaten, in overeenstemming met de grondbeginselen van hun rechtsorde, de nodige maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat de bevoegde nationale autoriteiten gerechtigd zijn slachtoffers van mensenhandel niet te vervolgen of te bestraffen wegens gedwongen betrokkenheid bij criminele activiteiten die een rechtstreeks gevolg is van een van de in artikel 2 bedoelde, jegens hen gepleegde handelingen” (zijnde mensenhandel).

Overweging 14 van de richtlijn¹³ verduidelijkt wat onder meer met die criminele activiteiten wordt

5 Protocol ter voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, inzonderheid handel in vrouwen en kinderen, gehecht aan het Verdrag van de Verenigde Naties Tegen de Grensoverschrijdende Georganiseerde Misdad.

6 Zie in dat verband: United Nations, *Report on the meeting of the Working Group on Trafficking in Persons held in Vienna on 14 and 15 April 2009*, CTOC/COP/WG.4/2009/2 (21 april 2009), www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/Final_report_English_TIP.pdf; en *Report on the meeting of the Working Group on Trafficking in Persons held in Vienna from 27 to 29 January 2010*, CTOC/COP/WG.4/2010/6 (17 februari 2010), www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/2010_CTOC_COP_WG4/CTOC_COP_WG4_2010_final_report_E.pdf; United Nations Working Group on Trafficking in Persons, *Non-punishment and non-prosecution of victims of trafficking in persons: administrative and judicial approaches to offences committed in the process of such trafficking*, CTOC/COP/WG.4/2010/4 (9 December 2009), par. 10, www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/2010_CTOC_COP_WG4/WG4_2010_4_E.pdf.

7 Raad van Europa, *Verdrag inzake de Strijd tegen Mensenhandel*, Warschau, 16 mei 2005.

8 Raad van Europa, *Toelichtend rapport van het Verdrag inzake de Strijd tegen Mensenhandel*, par. 274.

9 *Ibid.*, par. 273.

10 Alle *modi operandi* die een bestanddeel vormen van de strafbaarstelling mensenhandel, bedoeld in artikel 4 van het verdrag, omvatten: dreiging met of gebruik van geweld of andere vormen van dwang, ontvoering, bedrog, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie, het verstrekken of in ontvangst nemen van betalingen of voordelen teneinde de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap heeft over een andere persoon.

11 In die zin, zie: OVSE, *Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to human trafficking*, 22 april 2013, par. 14, p. 7. Dat principe zou niet enkel de verplichting impliceren slachtoffers te behoeden voor het opleggen van een straf, maar ook voor vervolging en detentie (*ibid.*).

12 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2011 ter voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, *P.B.*, L101 van 15 april 2011, p. 1.

13 Overweging 14 van de richtlijn 2011/36/EU.

bedoeld: het gebruik van valse documenten of inbreuken op de wetgeving inzake prostitutie of immigratie. Verder luidt het dat “het doel van die bescherming is de mensenrechten van de slachtoffers te beschermen, verder slachtofferschap te voorkomen en hen aan te moedigen als getuige tegen de daders op te treden in de strafprocedure”. Er wordt wel aan toegevoegd dat “deze bescherming niet belet dat zij kunnen worden vervolgd of gestraft voor delicten die zij vrijwillig hebben begaan of waaraan zij vrijwillig hebben deelgenomen”.

Het niet-bestrafingsbeginsel komt ook aan bod in andere teksten, zoals de aanbevelingen en richtsnoeren inzake mensenrechten en mensenhandel die zijn goedgekeurd door de Hoge Commissaris van de Verenigde

Naties voor de Mensenrechten¹⁴; verschillende teksten van de OVSE¹⁵; de Verklaring van Brussel inzake het Voorkomen en Bestrijden van Mensenhandel¹⁶; en de Europese expertengroep (EU)¹⁷ over mensenhandel.

14 Office of the UN High Commissioner for Human Rights, *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, E/2002/68/Add.1 (2002), www.unhcr.org/refworld/docid/3f1fc60f4.html.

15 Zie in dit verband OVSE, *op. cit.*, par.22.

16 EU, *Brussels Declaration on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings*, 14981/02 (29 november 2002), para. 7, www.unhcr.org/refworld/docid/4693ac222.html: “Trafficked victims must be recognised as victims of serious crime. Therefore they should not be re-victimised, further stigmatised, criminalised, prosecuted or held in detention centres for offences that may have been committed by the victim as part of the trafficking process.”

17 Europese Commissie, *Opinion No. 1/2008 of the Experts Group on Trafficking in Human Beings on the Revision of the Council Framework decision of 19 July 2002 on Combating Trafficking in Human Beings* (17 oktober 2008), p. 4.

3. Het niet-bestrafingsbeginsel in het Belgisch recht

In België wordt de beslissing om te vervolgen pas genomen nadat de legaliteit en opportuniteit daarvan is onderzocht.

Het onderzoek van de legaliteit omvat een beoordeling van de schijnbare gegrondheid van de strafvordering (constitutieve elementen van het misdrijf, bewijs, schuld van de in verdenking gestelde, identificatie van die laatste, ontbreken van rechtvaardigheidsgrond) en van de ontvankelijkheid van de strafvordering (bevoegdheid van het openbaar ministerie, hindernissen voor het voortzetten of oorzaken van verval ervan).¹⁸

Het openbaar ministerie is ook bevoegd om de opportuniteit van de vervolgingen te beoordelen. Dat principe, dat eerst is erkend door de doctrine en vervolgens is opgenomen in de wet, wordt bepaald door artikel 28quater, alinea 1 van het Wetboek van Strafvordering.¹⁹

Het kan best zijn dat vervolging wettelijk gerechtvaardigd is, maar dat ze door een aantal nadelen niet opportuun is. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om de bijzonder geringe sociale schade, het eerbare motief van de beklaagde, enzovoort. Seponering is in die gevallen aangewezen. Op die manier worden de nadelige gevolgen op menselijk vlak vermeden wanneer een strafrechtelijke vervolging niet absoluut noodzakelijk blijkt.²⁰ Seponering is trouwens ook onvermijdelijk, gelet op het hoge aantal zaken dat de parketten te verwerken krijgt.²¹ In de praktijk is seponering al lang een normale gang van zaken om de stroom strafzaken af te handelen.

Bij het beoordelen van de opportuniteit van een vervolging wordt rekening gehouden met de richtlijnen uit het strafrechtelijk beleid. In dat verband houdt omzendbrief COL 1/2007 van het College van procureurs-generaal inzake mensenhandel²² al rekening met het niet-bestrafingsbeginsel voor slachtoffers. Onder punt 6 luidt het als volgt: “Hoewel het

18 H.D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH, M.A. BEERNAERT, *Droit de la procédure pénale*, Brugge, La Charte, 6e uitg., p. 148.

19 Deze alinea luidt als volgt: “Rekening houdend met de richtlijnen van het strafrechtelijk beleid, vastgesteld krachtens artikel 143ter van het Gerechtelijk Wetboek, oordeelt de procureur des Konings over de opportuniteit van de vervolging. Hij geeft de reden aan van de beslissingen van seponering die hij terzake neemt.”

20 H.D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH, M.A. BEERNAERT, *op.cit.*, p. 509.

21 *Ibid.*, p. 148.

22 Ministeriële richtlijn inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel, COL 1/2007.

kan gebeuren dat personen die worden uitgebuit in het kader van mensenhandel niet in regel zijn met de sociale wetgeving of met de wetgeving betreffende de toegang tot, het verblijf en de vestiging op het grondgebied van ons land, moet er steeds rekening mee worden gehouden dat zij in de eerste plaats het slachtoffer zijn van vormen van criminaliteit die bij voorrang moeten worden bestreden. Hun kwetsbaarheid die te wijten is aan de onregelmatige toestand waarin ze zich bevinden en aan hun moeilijke situatie op sociaaleconomisch vlak wordt door diegenen die hen uitbuiten gebruikt om druk of zelfs dwang op hen uit te oefenen.”

Ingevolge de goedkeuring van de Europese richtlijn 2011/36/EU is enige verduidelijking ter zake vereist. Bij afsluiting van dit jaarverslag (in augustus 2013) worden wijzigingen van de COL op dat punt onderzocht.

België beschikt over een wettelijk systeem en richtlijnen om slachtoffers niet te vervolgen

België beschikt dus over een wettelijk systeem (opportuniteit van de vervolgingen) en heeft richtlijnen uitgevaardigd om slachtoffers, die

zich mogelijk schuldig hebben gemaakt aan inbreuken omdat ze slachtoffer van mensenhandel waren, niet te vervolgen. Komt het toch tot vervolging, en wordt de zaak voor een rechtbank gebracht, dan kan dwang nog steeds worden ingeroepen als grond van niet-toerekeningsvatbaarheid. Artikel 71 van het Strafwetboek stelt immers dat “er geen sprake is van een misdrijf wanneer de beschuldigde of de beklaagde op het tijdstip van de feiten leed aan een geestesstoornis die zijn oordeelsvermogen of de controle over zijn daden heeft tenietgedaan of ernstig heeft aangetast, of wanneer hij gedwongen werd door een macht waaraan hij niet heeft kunnen weerstaan”. Die dwang kan zowel fysiek als moreel zijn.

Die grond van niet-toerekeningsvatbaarheid werd aangevoerd in een dossier van mensenhandel waarbij het slachtoffer, een prostituee, was erkend als slachtoffer maar toch was vervolgd voor gebruik van valse documenten (zie hoofdstuk 2, punt 2.1).

Hoofdstuk 2

VASTSTELLINGEN EN PRAKTIJKEN OP HET TERREIN

1. De reikwijdte van het niet-bestrafingsbeginsel

Voorwaarde voor de toepassing van het niet-bestrafingsbeginsel is dat de illegale activiteiten het rechtstreekse gevolg zijn van mensenhandel. Het is niet de bedoeling het slachtoffer van mensenhandel vrij te pleiten van alle door hem gepleegde feiten. De illegale daad, die dat ook blijft, moet het gevolg zijn van het feit dat de persoon – die anders verantwoordelijk zou zijn – het slachtoffer van mensenhandel is (geweest).²³ Om dat principe effectief te maken, moeten potentiële slachtoffers zo snel mogelijk worden geïdentificeerd.

Het principe is veel ruimer dan enkel de beperking van het opleggen van een straf of niet vervolgen. Slachtoffers die in die hoedanigheid feiten hebben gepleegd, kunnen nog op andere manieren worden gestraft of gepenaliseerd.

In het kader van economische exploitatie, bijvoorbeeld, blijven de slachtoffers die vervolgens worden geïdentificeerd als slachtoffers van mensenhandel en die zich in een situatie van schijnzelfstandigheid bevinden, onderworpen aan het sociale zekerheidsstelsel voor zelfstandigen en blijven ze dus ook facturen ontvangen om hun bijdragen te betalen (zie *infra*, punt 4).

Een andere vorm van bestraffing is detentie in een gesloten centrum. Indien slachtoffers niet correct kunnen worden geïdentificeerd, lopen ze het risico te worden uitgewezen. Het Centrum heeft in het verleden al op die problematiek gewezen, en op de noodzaak om het personeel van de gesloten centra hieromtrent een degelijke opleiding te geven.²⁴

23 Zie, in die zin, de toelichtende *guidelines* van de Verenigde Naties, *Ibid.*, “Guideline 2.5 (ensuring non-prosecution for violations of immigration laws or for involvement in activities as a direct consequence of being trafficked); Guideline 4.5 (ensuring that legislation prevents prosecution, detention or punishment for the same reasons); Guideline 5.5 (ensuring that law enforcement efforts do not place trafficked persons at risk of being punished for offences committed because of their situation); Guideline 8.3 (ensuring that children who are victims of trafficking are not subjected to criminal procedures or sanctions for offences related to their situation as trafficked persons).”

24 Zie: Jaarverslag *Mensenhandel en Mensensmokkel* 2008, ‘Bestrijden met mensen en middelen’, p. 109 (aanbeveling 2).

2. Niet-bestrafing: slachtoffer en dwang

De – vaak subtiele – dwang waaraan slachtoffers van mensenhandel zijn blootgesteld, zet hen er soms toe aan inbreuken te plegen. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om het gebruik van valse documenten, of om zwaardere inbreuken, zoals diefstal of verkoop van drugs. Voor eerstelijnsdiensten en magistraten is het niet altijd eenvoudig een duidelijke lijn te trekken tussen slachtoffers die de inbreuk vrijwillig plegen en slachtoffers die vanuit een afhankelijkheidsrelatie met de uitbouter handelen. In dat geval zal de magistraat het niet-bestrafingsbeginsel al dan niet toepassen op basis van het gebrek aan autonomie.

In de volgende punten overlopen we een aantal gevallen waarin het niet-bestrafingsbeginsel nu eens wel, dan weer niet is toegepast. Ze worden in thema’s onderverdeeld.

Slachtoffers van mensenhandel zijn soms verplicht te werken met valse documenten of onder een valse identiteit

2.1. Valse documenten

De slachtoffers van mensenhandel zijn soms verplicht te werken met valse documenten of onder een valse identiteit. Dat is met name het geval bij minderjarigen. In een dossier waarin de rechtbank van Luik²⁵ onlangs een uitspraak heeft gedaan, buiten de Bulgaarse beklagden de prostitutie van verschillende jonge vrouwen uit. Die meisjes, van wie er één minderjarig was, moesten onder een valse identiteit werken, zodat de ordediensten hen met rust lieten. De beklagden werden veroordeeld voor valsheid in geschrifte; de slachtoffers werden niet vervolgd.

25 Corr. Luik, 26 september 2012, 8ste k., bevestigd door Luik, 23 april 2013. Zie *infra*, deel 2, hoofdstuk 3, Relevante rechtspraak.

Voorbeeld: valse identiteit versterkt de uitbuiting

Soms kan het ontbreken van autonomie bij de slachtoffers worden aangetoond. Dat was bijvoorbeeld het geval in een groot dossier rond seksuele uitbuiting van jonge Nigeriaanse vrouwen, waarover het hof van beroep van Gent zich heeft uitgesproken.²⁶ Een (in piramidevorm georganiseerd) netwerk dat voodooopraktijken hanteerde, dwong de vrouwen om zich te prostitueren. Dat de slachtoffers verplicht waren aan de DVZ een valse identiteit en nationaliteit aan te geven bij de asielaanvraag, heeft hun uitbuiting nog versterkt, oordeelde het hof.

Voorbeelden: valse documenten en actieve stappen

Een heel andere situatie ontstaat wanneer een potentieel slachtoffer actief en op eigen initiatief meewerkt om een vals paspoort te verkrijgen.

Carwashdossier

In het carwashdossier dat in een vorig jaar-verslag²⁷ aan bod is gekomen, stelden sommige carwashexploitanten in Vlaanderen personen met valse identiteitskaarten of valse paspoorten illegaal tewerk. Na een multidisciplinaire controle (van de politie en de Sociale Inspectie) in die carwashes en na de uitgevoerde vaststellingen, werd een onderzoek tegen hen geopend wegens mensenhandel, inbreuken op de sociale en fiscale wetgeving, valsheid in geschrifte, en bendevorming. Verschillende slachtoffers waren onder een valse identiteit illegaal tewerkgesteld. Ze gaven zich uit voor Afghanen, terwijl de meesten Pakistani waren die als schijnzelfstandigen werkten.

De slachtoffers moesten gemiddeld tien uur per dag werken en verdienden daarvoor 40 à 50

euro in het zwart. Voor kost en inwoning in de carwash moesten ze maandelijks 200 à 300 euro betalen, een bedrag dat van hun loon werd afgehouden. Doordat ze permanent in de carwash aanwezig waren, waren ze aldoor beschikbaar om te werken, maar ze werden alleen betaald voor wat ze effectief presteerden.

Tijdens het onderzoek kon een groot aantal werknemers worden geïdentificeerd en verhoord. Een deel van de werknemers die als zelfstandig vennoot of als arbeider in de carwashes hadden gewerkt, kon niet worden geïdentificeerd en/of verhoord, omdat zij niet via de DVZ teruggevonden konden worden (valse identiteiten/fictieve identiteiten en/of fictieve documenten).

Eén van de werknemers kon geen aanspraak op het statuut van slachtoffer maken omdat hij, om een vals paspoort te krijgen, actief had meegewerkt aan de omkoping van een bediende van de Afghaanse ambassade.

Minderjarig en vals document

In een dossier van seksuele uitbuiting dat verderop in dit jaarverslag²⁸ aan bod komt, maakte een minderjarige gebruik van een valse kopie van haar identiteitskaart, waarop stond dat ze meerderjarig was. Ze had vooraf in Italië stappen ondernomen om die valse identiteitskaart te kopen om zich er te prostitueren. De Belgische politie heeft een proces-verbaal voor valsheid in geschrifte opgemaakt, maar daarbij is het gebleven.

Voorbeeld: valse documenten en niet-toerekeningsvatbaarheid

Over het algemeen zullen de parketten slachtoffers van mensenhandel niet vervolgen voor het bezitten of gebruiken van valse documenten. Slechts uitzonderlijk worden ze voor zulke feiten vervolgd en veroordeeld.

26 Gent, 31 mei 2007 (de beslissing is beschikbaar op de website van het Centrum: www.diversiteit.be, rubriek 'Wetgeving & rechtspraak').

27 *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010, 'Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen'*, pp. 49-51.

28 Zie deel 2, hoofdstuk 2: Dossieranalyse, punt 1.1. Roemeens dossier, Charleroi.

Een jonge Nigeriaanse vrouw werd in de prostitutie uitgebuit, en werd verplicht een vals paspoort te gebruiken om een verblijfsvergunning te verkrijgen. Ook al werd ze op de plaats waar ze was uitgebuit (Brussel) erkend als slachtoffer van mensenhandel, toch werd ze in het arrondissement waar ze verbleef (Antwerpen) vervolgd en bij verstek veroordeeld voor het gebruik van een vals paspoort. De rechter die zich over het verzet moest uitspreken, volgde de verdediging van het slachtoffer en de vordering van het openbaar ministerie om artikel 71 van het Strafwetboek toe te passen: het slachtoffer, zo werd geoordeeld, was niet verantwoordelijk voor haar daden, omdat er sprake was van onweerstaanbare dwang.²⁹

2.2. Prostitutie

In zaken van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting worden de slachtoffers dikwijls verplicht om laakbare daden te stellen. Zo worden ze bijvoorbeeld afhankelijk gemaakt van drugs, die ze dan krijgen in ruil voor prostitutie.³⁰ Of ze worden ingezet om drugs van het ene naar het andere land te smokkelen.³¹

Ze kunnen ook subtiel worden gedwongen tot een schijnhuwelijk of -samenwoning, om een verblijfstitel te verkrijgen. De kosten daarvoor moeten ze achteraf dan terugbetalen door zich te prostitueren.³²

De moeilijkste gevallen zijn die waarbij een slachtoffer zelf betrokken is bij mensenhandel of bij de uitbuiting van een individu. In die gevallen is het moeilijk een duidelijke lijn te trekken tussen dader en slachtoffer en is het ook niet makkelijk te bepalen in welke mate

de slachtoffers verplicht zijn geweest dader te worden, of indien ze volledig zelfstandig hebben gehandeld.

In de moeilijkste gevallen is een slachtoffer zelf betrokken bij mensenhandel of de uitbuiting van een individu

Zo was een slachtoffer uit een Bulgaars dossier dat in een vorig verslag aan bod is gekomen³³, een relatie met de beklaagde begonnen, terwijl ze minderjarig was en hem naar Brussel was gevolgd om zich te prostitueren. Ze verklaarde tevreden te zijn met haar inkomsten en haar beroepsituatie. Achteraf bleek ze zelf actief betrokken te zijn geweest in het prostitutienetwerk. Op verzoek van de beklaagde had ze aan een nieuw slachtoffer een prostitutieplaats toegewezen. Het openbaar ministerie had haar in de tenlastelegging zelf als slachtoffer toegevoegd, maar de rechtbank is het daarin niet gevolgd.³⁴

Gezelschapsdames: daders of slachtoffers?

Ook de rol van gezelschapsdames illustreert hoe moeilijk het is om in prostitutiedossiers een duidelijke lijn te trekken. Dat was het geval in een dossier dat onlangs door de rechtbank van Luik is behandeld³⁵ en waarin verschillende beklaagden de prostitutie van jonge Bulgaarse meisjes exploiteerden. Eén van de beklaagden, die zelf werd uitgebuit door haar *loverboy*, eveneens de hoofdbeklaagde, werd zelf vervolgd voor verschillende inbreuken: mensenhandel, aanzetten tot en exploiteren van ontucht, deelname aan een criminele organisatie, en illegaal verblijf. In zijn gedetailleerde motivering schept de rechtbank duidelijkheid over de verantwoordelijkheid en de rol van elke beklaagde. Wat de gezelschapsdame – die zelf prostituee was – betreft, bleek uit telefoontaps dat haar *loverboy* controle over haar uitoefende. Hij verplichtte haar om te werken, ook al was ze vermoeid – een rustdag kreeg ze niet. Hij verweet haar bovendien niet evenveel te verdienen als een andere prostituee, en bedreigde haar wanneer ze bij haar terugkeer geen geld bij zich had. Tegelijk moest ze geld gaan ophalen bij een andere prostituee. De rechtbank oordeelde dat de tenlastelegging mensenhandel tegenover haar niet was aangetoond, omdat ze niet voldoende controle over de meisjes had om hun ontucht of prostitutie te bevorderen. Ze was immers zelf in de

29 Corr. Antwerpen, 2 april 2008, tot herziening van de beslissing van 26 april 2006.

30 Zie ook: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011*, 'Het geld dat telt', p. 87 (punt 1.2.2. Drugstrafikant en Belgische slachtoffers, en punt 1.2.3. Belgisch-Marokkaanse baruitbaatster).

31 Zie ook: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2008*, 'Bestrijden met mensen en middelen', p. 37 (punt 1.3. Flexibele pooiers en Belgische slachtoffers).

32 Zie ook: *Jaarverslag 2011, op.cit.*, p. 86 (punt 1.2.3. Belgisch-Marokkaanse baruitbaatster) en pp. 91-94 (punt 1.2.5. Thais massagesalon: een criminele Thaise organisatie organiseerde fictieve samenlevingscontracten tussen de vrouwelijke Thaise slachtoffers en oudere Belgische mannen om verblijfsdocumenten te verkrijgen. De Thaise slachtoffers die in massagesalons werden uitgebuit om hun schulden terug te betalen, konden ook legaal werken).

33 Zie: *Jaarverslag 2011, op. cit.*, pp. 84-86 (Bulgaars dossier van Sliven).

34 Corr. Brussel, 30 mei 2012, 54me k. Zie: *Jaarverslag 2011, op. cit.*, pp. 113-114.

35 Corr. Luik, 26 september 2012, 8me k., bevestigd door Luik, 23 april 2013. Zie infra, deel 2, hoofdstuk 3, Relevante rechtspraak.

prostitutie terechtgekomen via haar partner, tegenover wie ze volledig onderworpen en afhankelijk was.

De rechtbank veroordeelde haar wel voor aanzetten tot ontucht of prostitutie (maar niet voor uitbuiting), omdat ze de jonge vrouwen moest opvangen toen ze de straat op gingen, ze op het werk van een andere prostituee moest toezien, en ze bij de pooier van die jonge vrouw verslag van haar activiteiten moest uitbrengen. Voor de tenlastelegging exploitatie van de prostitutie kreeg ze het voordeel van de twijfel en werd ze vrijgesproken: ook al moest ze het geld van de meisjes ophalen, het was niet bewezen dat ze er financieel of ander voordeel uit had gehaald. Het stond immers vast dat ze voor die eenmalige prestaties niet op een voorkeursbehandeling hoefde te rekenen.

De rechtbank wees hier ook op het hybride statuut van bepaalde prostituees, zoals in het geval van beklaagde. Zij moest zich onder dwang blijven prostitueren, en tegelijk moest ze nieuwkomers inwijden en, op telefonisch bevel van de pooiers, de opbrengsten gaan ophalen. De tenlastelegging criminele organisatie werd tegenover haar dan ook niet aangenomen – die werd geherkwalificeerd in bendevoorming. Ze werd wel veroordeeld voor onwettig verblijf op het grondgebied. Uiteindelijk werd ze bij verstek veroordeeld tot een gevangenisstraf van één jaar en een boete van 1.000 euro.³⁶

Een interessante zaak in deze context is die waarvan de Nationaal Rapporteur Mensenhandel in Nederland melding heeft gemaakt: een prostituee werd verdacht van betrokkenheid bij de uitbuiting van andere vrouwen.³⁷ Die zaak leidde tot een buitenvervolginstelling op basis van volgende elementen: het slachtoffer werkte zelf als prostituee, en overhandigde het geld aan de verdachte; ze controleerde de andere jonge vrouwen, maar dwong hen niet zich te prostitueren; de andere vrouwen zagen haar als een slachtoffer, niet als een verdachte; ze stond onder invloed van de verdachte, omdat hij haar een toekomst had beloofd en ze nog steeds van hem hield; ze hield de andere vrouwen in de gaten om te vermijden dat de verdachte hen ging misbruiken of bedreigen. Ten slotte was ze ook bang van de verdachte.

Dwang als verdedigingsstrategie van de beklaagde

Ook daders van feiten van mensenhandel voeren soms dwang aan om zich vrij te pleiten. Dat was het geval in een groot dossier van seksuele uitbuiting van jonge Nigeriaanse vrouwen, dat onlangs door een Brusselse rechtbank is behandeld.³⁸ In dat dossier riep de hoofdbeklaagde de context in waarin de feiten zich afspeelden. Hij betwistte niet dat hij instond voor de opvang van vrouwen van wie hij wist dat ze zich prostitueerden, maar hij deed dat naar eigen zeggen enkel omdat hij bezorgd om hen was. Bovendien stelde hij, zowel in zijn conclusies als voor de psychiater-geneesheer, dat hij niet anders kon dan de feiten plegen (jonge vrouwen vanuit Nigeria rekruteren en laten overkomen), omdat hij met de dood werd bedreigd. Toch oordeelde de rechtbank dat hij geen enkel element aanvoerde dat bewees dat er sprake zou zijn van onweerstaanbare dwang. Integendeel: hij organiseerde een heel netwerk dat jonge vrouwen liet overkomen om ze in de prostitutie tewerk te stellen. Hij stond zelf in voor de rekrutering; hij buitte de vrouwen uit (alleen of met een kompaan); hij controleerde en begeleidde ze, enkel met het oog op persoonlijke verrijking; en hij deinsde er niet voor terug gezinnen onder druk te zetten wanneer er problemen waren. Hij werd veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf en een boete van 1.000 euro.³⁹

In een andere zaak van seksuele uitbuiting van jonge vrouwen – in dit geval waren ze hoofdzakelijk van Letse afkomst, en werden ze via escortebureaus uitgebuit – heeft één van de beklaagden zich tegen drie andere beklaagden burgerlijke partij gesteld. De rechtbank in Antwerpen⁴⁰ oordeelde dat de jonge vrouwen waren bedreigd en/of geslagen. Minstens de helft van hun inkomsten werden ingehouden. De beklaagde, die zich aanvankelijk had geprostitueerd op bevel van de twee hoofdbeklaagden, had zich al snel actief ingelaten met het aanzetten tot en de uitbuiting van prostitutie. Ze rekruteerde schoolvriendinnen in Letland voor een job in de fruitpluk of als huishoudhulp, maar in België werden ze meteen gedwongen zich te prostitueren. De beklaagde ging de helft van de inkomsten ophalen bij de vrouwen die ze aan het werk had gezet, om dat

36 De rechtbank sprak zich in dezelfde zin uit over twee andere prostituees ('gezelschapsdames') die voor dezelfde inbreuken (behalve voor illegaal verblijf) werden vervolgd.

37 Nederlandse Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Trafficking in human beings – Ten years of independent monitoring, Eighth Report of the Dutch National Rapporteur* (2010), p. 82.

38 Corr. Brussel, 24 februari 2012, 46me k., over de hele lijn bevestigd door Brussel, 31 oktober 2012, 13de k. Zie ook infra deel 2, hoofdstuk 3, Relevante rechtspraak.

39 5.500 euro met opcentiemen.

40 Corr. Antwerpen, 3 december 2012, kamer 4c (beroep aangetekend). Zie ook infra deel 2, hoofdstuk 3, Relevante rechtspraak.

bedrag vervolgens aan de twee medebeklaagden te gaan overhandigen. Ze had ook twee jonge vrouwen die waren ontsnapt naar een appartement gelokt, waar ze werden geslagen en met een vuurwapen bedreigd. Ze gaf de indruk heel dominant te zijn en zette de jonge vrouwen onder druk, door ermee te dreigen één van de andere beklaagden in te lichten.

Aangezien de beklaagde als dader en mededader was veroordeeld met de medebeklaagden tegen wie ze zich burgerlijke partij had gesteld, oordeelde de rechtbank dat haar burgerlijke partijstelling ongegrond was.

2.3. Gedwongen criminaliteit

Ook dossiers rond gedwongen criminaliteit, zoals diefstallen en verkoop van drugs, zijn een moeilijke uitdaging. De wet mag dan wel als uitbuitingsfinaliteit de dwang om een misdaad of wanbedrijf te plegen bepalen, toch blijkt dat in dit type dossiers maar weinig slachtoffers worden geïdentificeerd. Het geringe aantal dossiers kan te maken hebben met het complexe onderscheid tussen dader en slachtoffer, met het feit dat de gespecialiseerde secties mensenhandel er niet mee belast zijn, of met de vrees bij de slachtoffers om verklaringen af te leggen. Een illustratie van de moeilijkheden die in deze dossiers opduiken komt verderop in dit verslag aan bod.⁴¹ In het dossier in kwestie bestond een vermoeden dat het ging om feiten van diefstallen onder dwang. Tijdens het onderzoek kon dat vermoeden niet worden bevestigd, omdat de daders onwettig in ons land verbleven en noch geïdentificeerd noch verhoord konden worden.

Zulke dossiers zijn uiterst delicaat wanneer er kinderen bij betrokken zijn. Bij rondtrekkende daderbendes, bijvoorbeeld, plegen soms heel jonge kinderen diefstallen of andere inbreuken. Aangezien die feiten zich vaak binnen een gezinsomgeving voordoen, durven ze daarover vaak geen verklaringen af te leggen.

Diefstallen

Het niet-bestrafingsbeginsel kon worden toegepast in een groot dossier van georganiseerde diefstallen waar-

over de rechtbank van Turnhout⁴² onlangs een uitspraak heeft gedaan, en dat verderop in dit verslag wordt geanalyseerd.⁴³

In dossiers van gedwongen criminaliteit worden maar weinig slachtoffers geïdentificeerd

De slachtoffers werden in Roemenië gerekruteerd met de belofte van werk in België. Hun reis- en administratiekosten werden betaald door de beklaagden. Na hun aankomst vertelden de beklaagden hen dat ze hun kosten moesten terugbetalen, en dat ze in hun onderhoud moesten voorzien door gestolen goederen te leveren. Hun identiteitsdocumenten werden afgenomen. De gestolen goederen werden vervolgens naar Roemenië gebracht om er te worden verkocht. Eén slachtoffer werd tot prostitutie gedwongen.

Uit het onderzoek bleek een *modus operandi* die bij talrijke winkeldiefstallen in België dezelfde was. Een criminele structuur kon worden blootgelegd waarin personen waren gedwongen diefstallen te plegen en zelfs werden voorbereid om, na een arrestatie, bepaalde verklaringen af te leggen. Op twee na werden alle beklaagden ten slotte veroordeeld voor criminele organisatie, en een aantal van hen ook voor diefstal en/of voor mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting.

Verschillende daders werden geïdentificeerd als slachtoffers van gedwongen criminaliteit en werden niet vervolgd. Zij waren, onder dwang of met een list, ertoe aangezet de diefstallen te plegen. Die identificatie was mogelijk dankzij de goede samenwerking tussen de secties Mensenhandel en Diefstallen van de politie.

Drugs

Een ander complex fenomeen is dat van de drugs, en dan vooral de verkoop van drugs. Een aantal jaar geleden kreeg de stad Charleroi bijvoorbeeld af te rekenen met het fenomeen van onwettig verblijvende Marokkanen die verplicht waren drugs te verkopen, een fenomeen dat in een vorig jaarverslag is behan-

41 Zie infra, deel 2, hoofdstuk 2, Dossieranalyse, punt 3.2. Algerijns drugsnetwerk.

42 Corr. Turnhout, 17 oktober 2012, bevestigd door Antwerpen, 24 januari 2013, voor wat betreft de drie beklaagden die beroep hadden aangetekend. Het hof zal de straffen evenwel verzwaren. Zie ook infra, deel 2, hoofdstuk 3, Relevante rechtspraak.

43 Zie infra, deel 2, hoofdstuk 2, Dossieranalyse, punt 3.1. Roemeens netwerk van gedwongen diefstallen.

deld.⁴⁴ In die gevallen werd soms alleen een gerechtelijk dossier over drugs geopend; in de praktijk kregen de slachtoffers maar moeilijk het statuut van slachtoffer van mensenhandel. De Marokkaanse dealers hebben meestal een onwettig verblijfsstatuut en komen allemaal uit dezelfde streek (de Rif) in Marokko. De meesten onder hen weten dat ze als drugsdealer ingezet worden en daar veel geld mee kunnen verdienen. Anderen worden naar hier gelokt met de belofte van werk in de bouw. De rekrutering gebeurt ofwel in het land van herkomst, ofwel in Spanje. Bij hun aankomst in België worden ze vervolgens via schuldbinding gedwongen als drugsdealer te werken. Ofwel op de openbare weg, ofwel in zogenoemde *market houses*.

In twee van die dossiers heeft de correctionele rechtbank van Charleroi zich in 2008 uitgesproken. In beide zaken konden de slachtoffers in een gespecialiseerd opvangcentrum terecht.

In de eerste zaak⁴⁵ werden vijftien beklaagden, hoofdzakelijk Marokkanen, vervolgd. Er werden hen tal van drugsgerelateerde inbreuken ten laste gelegd (aankoop, bezit, verkoop en levering van onder meer heroïne en cocaïne). Drie beklaagden werden ook vervolgd voor mensenhandel (dwang om een inbreuk te plegen) en mensensmokkel van twee slachtoffers, met de verzwarende omstandigheden van onder meer misbruik van de kwetsbare situatie en bedreigingen. De rechtbank achtte tal van inbreuken inzake drugs bewezen. Tegenover twee

beklaagden werd ook de tenlastelegging mensenhandel aangenomen, net als die van mensensmokkel, onder meer op basis van de nauwkeurige, uitvoerige en eensluidende verklaringen van de slachtoffers en medebeklaagden. Voor de tenlastelegging mensenhandel werden ook de verzwarende omstandigheden van misbruik van een kwetsbare situatie, gebruik van bedreigingen en kunstgrepen bewezen geacht. De rechtbank wijst erop dat de personen onmiddellijk na hun aankomst in België van Brussel naar Charleroi werden overgebracht, waar ze onderdak kregen. Op dat moment vertelden de beklaagden hun de ware reden van hun komst naar België: ze moesten drugs (heroïne en cocaïne) verkopen. De slachtoffers hadden overigens vooraf een 'opleiding' in Frankrijk of Nederland gevolgd. Hun identiteitsdocumenten waren van bij hun aankomst in België afgenomen, en ze waren met wapens bedreigd.

De slachtoffers konden als zodanig worden erkend, en werden niet voor drugsinbreuken veroordeeld.

Een aantal maanden later moest dezelfde rechtbank zich uitspreken in een soortgelijke zaak.⁴⁶ Dit keer werden de beklaagden vervolgd (en veroordeeld) voor drugshandel maar niet voor mensenhandel. Een slachtoffer van die drugshandel kon wel terecht in een opvangcentrum. Om in aanmerking te komen voor het statuut van slachtoffer, was er een brief van de procureur des Konings nodig. Daarin werd bevestigd dat de betrokkene wel degelijk slachtoffer van het netwerk van de beklaagden was geweest, dat hij duidelijke druk en bedreigingen had ondergaan, en dat hij blij had gegeven van moed door het netwerk aan te klagen.

44 Zie het *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2008*, 'Bestrijden met mensen en middelen', p. 34 en 71.

45 Corr. Charleroi, 3 juni 2008, 21ste kamer. Dit vonnis is definitief en gepubliceerd op de website van het Centrum: www.diversiteit.be, rubriek 'Wetgeving & rechtspraak'.

46 Corr. Charleroi, 2 oktober 2008, 21ste kamer. Dit vonnis is definitief.

3. Niet-bestrafing: schijnzelfstandigen

Een andere en meer indirecte sanctie waarmee slachtoffers van zowel seksuele als economische uitbuiting soms mee worden geconfronteerd, vloeit voort uit de gevolgen van werken als schijnzelfstandige. Terwijl ze helemaal niet op de hoogte zijn van het zelfstandigenstatuut waaronder ze werken, zijn de betrokkenen, ook al zijn ze geïdentificeerd en vallen ze onder het mensenhandelstatuut, verplicht hun sociale bijdragen te

blijven betalen. Resultaat is dat ze uiteindelijk gebukt gaan onder de schulden. Het Centrum heeft dat thema uitvoerig behandeld in zijn laatste jaarverslagen.⁴⁷

47 Zie: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2009*, 'In een schijn van wetelijkheid', pp. 18-19 en 79-82 en *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010*, 'Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen', pp. 86-88.

Hoofdstuk 3

UITDAGINGEN BIJ DE TOEPASSING VAN HET NIET- BESTRAFFINGSBEGINSEL

Door het complexe karakter van strafdossiers en van de -onderzoeken is het dus niet altijd mogelijk potentiële slachtoffers van mensenhandel te detecteren, en hen bijgevolg van het niet-bestraffingsbeginsel te laten genieten.

De actoren op het terrein worden dan ook met tal van uitdagingen geconfronteerd.

1. Mensenhandel-‘reflexen’

Het algemene beleid van de parketten is om slachtoffers van mensenhandel niet te vervolgen voor kleinere inbreuken (zoals het bezit van valse documenten). Dat kunnen we alleen maar toejuichen. Dossiers over gedwongen criminaliteit, daarentegen, worden zelden vanuit het mensenhandelstandpunt behandeld. Daar zijn verschillende redenen voor: de complexiteit van dat type dossiers (dwang en autonomie bij het plegen van een inbreuk), bijvoorbeeld, maar ook het feit dat de politiediensten of procureurs die deze dossiers behandelen niet in mensenhandel gespecialiseerd zijn (en dat zoeken naar de potentiële slachtoffers achter de daders hun prioriteit niet is), en de vaststelling dat bewijzen van dwang verzamelen een moeilijke opdracht is (verklaringen van de slachtoffers volstaan vaak niet, als ze niet zijn onderbouwd door andere elementen, zoals telefoontaps).

Zoals we eerder in dit deel al zagen, in het voorbeeld-dossier ‘Diefstallen’, vereisen dossiers over gedwongen criminaliteit een uitstekende samenwerking en communicatie tussen de verschillende secties van de politiediensten en de bevoegde parketten. Ook een nauwe samenwerking met de opvangcentra is essentieel: zij kunnen een vertrouwensklimaat met het mogelijke slachtoffer opbouwen. Daarom zouden alle eerstelijnsdiensten de reflex moeten hebben om contact op te nemen met collega’s van de sectie mensenhandel, wanneer in het dossier elementen opduiken die typisch zijn voor mensenhandel.

Dossiers over gedwongen criminaliteit vereisen een uitstekende samenwerking en communicatie tussen de politiediensten en de parketten

2. Strategische keuzes in dossiers

Vooraf in dossiers van gedwongen criminaliteit is het voor de slachtoffers niet vanzelfsprekend om verklaringen af te leggen. Dat maakt het moeilijk om de dwang waaraan ze mogelijk zijn blootgesteld op te sporen en te beoordelen.

Ook in zulke dossiers blijft de parketmagistraat de hoeder van de openbare orde. In dossiers uit de ‘grijze zone’ zal hij daarom soms een dader-slachtofferlijn trekken die vatbaar kan blijven voor discussie. Behalve de houding van het slachtoffer zullen ook de omstandigheden en de feiten uit elk dossier bepalen of

hij al dan niet vervolgt. Wanneer, bijvoorbeeld, bij een diefstal geweld is gebruikt tegen personen, is het niet vanzelfsprekend dat de magistraat degene die daartoe gedwongen was als slachtoffer beschouwt.

Wanneer het de bedoeling is een zaak voor de rechtbank te brengen met het oog op een veroordeling, kan de magistraat - gezien de moeilijke bewijsvoering van de tenlastelegging mensenhandel zulke dossiers - dan ook geneigd zijn het dossier op dat punt niet verder uit te spitten.

3. Middelenbeheer

Het beheer van de middelen is een andere uitdaging.

Een groot dossier opstellen vereist een grote onderzoekscapaciteit. In dossiers van gedwongen criminaliteit zal er, om rekening te houden met het aspect mensenhandel, misschien een evaluatie gebeuren in functie van andere onderzoeken.

Een mogelijke piste is het opstellen van twee afzonderlijke en parallelle dossiers – drugs en mensenhandel, bijvoorbeeld – en de daders twee keer te vervolgen, maar voor verschillende kwalificaties. Dat vereist wel meer middelen, voor de magistratuur én voor de politiediensten.

4. Samenwerking

In het kader van grondige onderzoeken inzake seksuele uitbuiting, blijkt soms dat prostituees de sociale wetgeving overtreden: zwartwerk, sociale fraude, enz. Indien het gaat om dossiers in de ‘grijze zone’ waarbij de betrokkene niet rechtstreeks als slachtoffer van mensenhandel wordt geïdentificeerd, kan het parket de feiten bij het auditoraat aanklagen. Het auditoraat kan dan nog altijd beslissen de zaak te seponeren, een

beslissing die het parket niet kan nemen. Alles hangt daarom af van het profiel van de slachtoffers. In dat verband zou overleg moeten plaatsvinden tussen beide diensten, om vervolgingen te vermijden, indien de persoon achteraf toch als slachtoffer wordt erkend.

Hoofdstuk 4

PISTES VOOR AANPAK OP HET TERREIN

1. Slachtoffers

Volgens internationale instrumenten⁴⁸ moeten magistraten en eerstelijnsdiensten ervoor zorgen dat personen die gedwongen worden om misdrijven te plegen daarvoor niet gesanctioneerd worden. Volgens het Belgische wettelijke kader worden dergelijke feiten als mensenhandel beschouwd, en komen die personen in aanmerking voor het slachtofferstatuut van mensenhandel. In de praktijk, stellen we vast, is dat dikwijls niet het geval. In het beste geval worden de betrokken slachtoffers niet vervolgd voor de criminele feiten die ze gepleegd hebben.

Valse documenten

In België is het gebruikelijk dat slachtoffers die in het bezit zijn van valse documenten niet vervolgd worden. Het niet-bestrafingsbeginsel kan moeilijk toe te passen zijn wanneer het slachtoffer op eigen initiatief gehandeld heeft, zoals geïllustreerd wordt door enkele voorbeelden in dit verslag (zie hoofdstuk 2). In een aantal gevallen, waarbij het slachtoffer de valse documenten via aanzetten tot corruptie verkregen had, was er weliswaar geen sprake van vervolging, maar kwam het slachtoffer desondanks niet in aanmerking voor het slachtofferstatuut mensenhandel.⁴⁹

Schijnzelfstandigheid

Een ander probleem stelt zich bij de slachtoffers van economische en seksuele uitbuiting die als schijnzelfstandigen uitgebuit worden. Zij lopen het risico ongewild een zware schuldenlast op te bouwen wanneer ze later de facturen voor hun sociale bijdragen niet kunnen betalen. De arbeidsauditoraten en inspectiediensten moeten rond die problemen gesensibiliseerd worden.

In die gevallen zouden de arbeidsauditeurs het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) moeten inlichten dat de betrokkene is geïdentificeerd als slachtoffer van mensenhandel – en dat het dus om een schijnzelfstandige gaat – en de Rijksdienst Sociale Zekerheid vragen een onderzoek

bij de werkgever te voeren. Bovendien zou het RSVZ een contactpersoon moeten aanstellen die de schulden kan kwijtschelden zodra het parket of het auditoraat de persoon als slachtoffer van mensenhandel heeft erkend.

Veel slachtoffers in een situatie van schijnzelfstandigheid zijn afkomstig uit Bulgarije of Roemenië, en zijn niet in verblijfsdocumenten geïnteresseerd, één van de bestanddelen van het slachtofferstatuut. Het slachtofferstatuut biedt ook een juridische en administratieve begeleiding die een oplossing kan bieden voor betalingsproblemen vanwege het statuut van zelfstandige. De slachtoffers en de relevante actoren moeten daarop gewezen worden.

Daarnaast moet het systeem aantrekkelijker worden voor deze slachtoffers, onder wie sommigen zo snel mogelijk vrijwillig naar hun herkomstland gerepatriëerd willen worden. Deze slachtoffers kunnen nood hebben aan juridische en administratieve begeleiding.

Gedwongen gepleegde misdrijven

De houding van de slachtoffers die gedwongen worden om misdrijven te plegen, speelt ook een grote en soms zelfs bepalende rol. Dikwijls zijn ze te angstig om belastende verklaringen af te leggen, of beschouwen ze zichzelf niet als een slachtoffer en weigeren elke hulp. Gevolg is dikwijls dat er geen dossier mensenhandel geopend wordt.

Sommigen van deze slachtoffers hebben ook behoefte aan gespecialiseerde hulpverlening. Dat geldt zeker voor slachtoffers die tot drugsfeiten gedwongen zijn en zelf verslaafd geworden zijn.

Een gespecialiseerde begeleiding is ook vereist voor kinderen. De rondtrekkende daderbendes zetten dikwijls jonge kinderen in om te stelen. In sommige gevallen betreft dat misbruik zelfs achtjarigen aan wie stelen als ‘normaal gedrag’ aangeleerd is. Zij kennen daardoor geen enkel schuldbesef.

Sommige slachtoffers van gedwongen gepleegde misdrijven hebben behoefte aan gespecialiseerde hulpverlening

⁴⁸ Zie hierboven, hoofdstuk 1.

⁴⁹ Zie dossier carwash, besproken in hoofdstuk 2.

De leden van deze specifieke doelgroep worden door de eerstelijnsdiensten dikwijls niet onmiddellijk gedetecteerd en geïdentificeerd als slachtoffers van mensenhandel. Meestal worden ze op heterdaad betrapt, en als een pleger van een crimineel feit beschouwd. Op dat moment worden ze opgepakt en geïdentificeerd door de politie. Ze worden vervolgens aangehouden of vrijgelaten. Na hun vrijlating dreigen ze dan te verdwijnen naar hun land van herkomst. Wanneer ze in een latere fase van het onderzoek toch als slachtoffer gedetecteerd

zijn, is het aangewezen dat ze de kans krijgen in het slachtofferstatuut van mensenhandel te stappen. Dat zou eventueel concreet gerealiseerd kunnen worden in het verlengde van, bijvoorbeeld, een latere rogatoire commissie van het lopende onderzoek. Alle betrokken actoren, zoals de magistraat, de eerstelijnsdiensten en de gespecialiseerde centra voor mensenhandel, moeten daaraan dan hun actieve medewerking verlenen om deze slachtoffers succesvol in het slachtofferstatuut van mensenhandel te kunnen laten instappen.

2. Eerstelijnsdiensten

De eerstelijnsdiensten moeten goed op de hoogte zijn van de indicatoren voor mensenhandel. Ze moeten de professionele attitude opgebouwd hebben om personen die onder dwang criminele feiten gepleegd hebben als een mogelijk slachtoffer van mensenhandel te detecteren. Daartoe moet de nodige vorming en opleiding verstrekt worden. De gespecialiseerde eenheden inzake mensenhandel van de federale politie, maar ook voor de eenheden ter bestrijding van drugshandel, georganiseerde diefstallen en rondtrekkende daderbendes zouden daar minstens attent op moeten worden gemaakt.

De detectie van deze slachtoffers vereist een vlotte samenwerking tussen de verschillende federale gespecialiseerde politie-eenheden, maar ook met de lokale politie. Het is aangewezen dat ze transparant informatie uitwisselen en met elkaar overleggen. Het Turnhouts dossier rond georganiseerde diefstallen is daarvan een goed voorbeeld.⁵⁰

Bij feiten of in dossiers van georganiseerde diefstallen of drugshandel moeten de eerstelijnsdiensten aandacht besteden aan eventuele gelijklopende verklaringen van daders. Die kunnen wijzen op het mogelijke gedwongen karakter van hun gedrag, wat een slachtofferschap kan impliceren. Verschillende signalen kunnen daarbij relevant zijn: dergelijke daders bevinden zich steeds onderaan in de hiërarchie van de criminele ladder, en zijn naar hier gelokt met valse beloftes van regulier werk; ze moeten criminele feiten plegen om hun verblijf en/of reis naar België af te betalen; ze worden bedreigd of onder druk gezet; hun identiteitsdocumenten zijn afgenomen; enzovoort. Vooral als diverse verklaringen met dergelijke elementen gelijklopend en onafhankelijk van elkaar worden afgelegd, dringt de vraag zich op of er een dossier van mensenhandel op basis van het plegen van gedwongen criminele feiten moet worden opgestart.

50 Zie hierboven, hoofdstuk 2.

3. Magistraten

De belangrijkste noodzakelijke voorwaarde voor een succesvolle afhandeling van dossiers van gedwongen misdrijven is dat de verschillende parketten de strijd tegen mensenhandel op het terrein zelf als een effectieve

prioriteit implementeren. Dankzij hun onderzoeken naar mensenhandel kunnen magistraten de criminele netwerken op structureel niveau ontrafelen, zodat de opdrachtgevers van gedwongen diefstallen of drugs-

feiten mee in beeld verschijnen en vervolgd kunnen worden. De daders van die gedwongen misdrijven kunnen als slachtoffer gedetecteerd worden, en kunnen vervolgens geholpen worden.

Het is relevant om te beseffen dat de magistraat hierbij steeds een afweging maakt op basis van een kosten/batenanalyse in functie van een resultaatsverbintenis tot het bekomen van een veroordeling. Dit bepaalt

ook de strategische keuze voor welke tenlastelegging hij opteert in het concrete dossier. Bovendien is, zoals eerder werd aangetoond, het moeilijk om bewijzen van dwang aan te voeren in dit type dossiers. Daarbij situeert de magistraat zich in de maatschappelijke context waarbij hij zich rekenschap moet geven dat justitie sterk gebonden is aan een snelle resultaatsverbintenis: alles moet snel gebeuren en tot een resultaat leiden.

4. Aanvang onderzoek bij magistraten

Er moeten voldoende indicaties van dwang aanwezig zijn om een dossier met tenlastelegging mensenhandel op te starten. Dat levert ook een belangrijke garantie op een succesvolle afhandeling voor de rechtbank. Het openen van zo een dossier kan zowel in de aanvangsfase als in een latere fase van een ander lopend onderzoek plaatsvinden. In de aanvangsfase stelt zich wel het probleem dat veel feiten vertrekken vanuit een betrapting op heterdaad, die een onmiddellijke reactie van de bevoegde magistraat vereist en reeds een strategische keuze kan impliceren. Daarnaast moet de magistraat rekening houden met de al dan niet waarheidsgetrouwe verklaringen van verdachten die mogelijk slachtoffer zijn of trachten het onderzoek te manipuleren door zich bijvoorbeeld voor te doen als slachtoffer.⁵¹ Bij de aanvang van het onderzoek is dit niet altijd even duidelijk. Diverse gelijklopende verklaringen van de betrokkenen die onafhankelijk van elkaar afgelegd werden, kunnen een belangrijke objectieve indicatie zijn.

Zulke dossiers van mensenhandel zouden bij voorkeur afgesplitst moeten worden van de in eerste instantie geopende dossiers van drugshandel of georganiseerde diefstallen. Daardoor kan de rechtbank die laatste bij voorrang behandelen. Mensenhandeldossiers zijn immers tijdrovend, vragen een andere benadering en bijkomende middelen.

Het bewijsmateriaal wordt bij voorkeur verzameld in de aanvangsfase van het dossier, wanneer de sporen nog warm zijn. Dat is niet altijd mogelijk, omdat het dwangmatige karakter van de misdrijven dikwijls pas in een latere fase ontdekt wordt.

Het kan nuttig zijn netwerken op basis van een tenlastelegging van criminele organisatie te onderzoeken. Dat biedt een grotere waaier aan onderzoeksmethodes die noodzakelijk zijn om de verborgen constructies erachter te ontrafelen. Het is wel arbeidsintensief en vraagt veel middelen. Meestal gebeurt het pas in een latere fase, nadat verschillende soortgelijke feiten met betraptingen op heterdaad hebben plaatsgevonden. Het Turnhouts dossier rond georganiseerde diefstallen is ook daarvan een goed voorbeeld.⁵²

51 Zie hierboven, hoofdstuk 2: dossier waarin beklaagde vertelt gedwongen te zijn geweest.

52 Zie hierboven, hoofdstuk 2.

5. Vervolgingsbeleid

Dossiers waarin slachtoffers gedwongen zijn om criminele feiten te plegen zouden ook een tenlastelegging mensenhandel moeten bevatten

Volgens het Centrum zouden dossiers waarin slachtoffers gedwongen zijn om criminele feiten te plegen ook een tenlastelegging mensenhandel moeten bevatten.

Zo kan heel het criminele netwerk met de opdrachtgever aangepakt worden, en kunnen de slachtoffers toegang krijgen tot het statuut van slachtoffer van mensenhandel. Zou de magistratuur vanwege strategische en materiële redenen toch opteren om geen tenlastelegging mensenhandel op te starten, dan mogen de betrokken slachtoffers tenminste niet vervolgd worden voor de criminele feiten die ze onder dwang gepleegd hebben.

Het Centrum vraagt dat slachtoffers van mensenhandel met het oog op seksuele of economische uitbuiting die zich onbewust en buiten hun wil schuldig hebben gemaakt aan sociale fraude, daarvoor door de arbeidsauditoraten niet vervolgd worden.

Het is aangewezen dat het nationaal expertisenetwerk van de magistraten op nationaal niveau reflecteert over dossiers mensenhandel op basis van gedwongen misdrijven, en dat het een aanzet geeft om een oriënterend beleid uit te stippelen. De afhandeling en de haalbaarheid van deze dossiers roept veel vragen op bij de bevoegde magistraten. Het zou zeker nuttig zijn na te gaan wanneer het opportuun is om een dossier op te starten en om te vervolgen voor mensenhandel, en de methodische aanpak daarvan te bekijken.

Parketmagistraten die niet vertrouwd zijn met dossiers van mensenhandel kunnen mogelijk geholpen en gesensibiliseerd worden door een specifieke toevoeging van de kwalificatie 'slachtoffer van mensenhandel' aan de redenen voor seponering.

Het kan ook nuttig zijn een 'open' lijst op te stellen van typisch mensenhandelgerelateerde inbreuken, waarvoor slachtoffers dan niet zouden worden vervolgd. Daarbij moet worden bepaald dat de lijst niet volledig is, en dat de verplichting om geen straf op te leggen op elke inbreuk van toepassing is, zolang de band met mensenhandel wordt aangetoond. Die lijst moet worden verspreid bij alle diensten van politie en parket

die vervolgingen instellen, ook zij die niet rechtstreeks met gevallen van mensenhandel te maken krijgen.

SCHEMA I

Schema van randvoorwaarden om gedwongen gepleegde misdrijven succesvol aan te pakken

Bij de analyse van de randvoorwaarden en de daarbij opduikende problemen moeten er drie verschillende beslissingsniveaus onderscheiden worden. Op een eerste niveau situeren zich de verschillende aspecten met betrekking tot de detectie van de slachtoffers en de gedwongen gepleegde feiten. Op het tweede niveau maakt de bevoegde magistratuur de afweging om al dan niet een onderzoek mensenhandel voor gedwongen misdrijven op te starten. Op het derde niveau wordt het onderzoek met de tenlastelegging criminele organisatie gevoerd.

1. Detectieniveau
 - a. Basiskennis indicatoren mensenhandel
 - i. Politiediensten
 - ii. Parketmagistraten
 - b. Goede onderlinge contacten
 - i. Niveau politie
 - ii. Niveau parketmagistraten
 - c. Mensenhandel als een beleidsprioriteit op het terrein
 - d. Voldoende indicaties van dwang
 - i. Problemen gelinkt aan de attitude van het slachtoffer
 - ii. Problemen gelinkt aan mogelijke manipulaties door verdachte
 - iii. Gelijklopende, onafhankelijk van elkaar afgelegde verklaringen
 - iv. De grijze zone tussen slachtoffer- en daderschap situeren
 - v. Meestal betrapting op heterdaad: perceptie van het slachtoffer als dader
 - vi. Aandacht voor dadergroeperingen die minderjarigen inzetten

2. Strategische keuze magistraat
 - a. Opportuïteitsafweging
 - i. Situaties met fysieke geweldpleging tegen personen
 - ii. Grijze zones tussen slachtoffer- en daderschap
 - b. Resultaatsverbintenis
 - i. Snelheid onderzoek
 - ii. Complexiteit onderzoek
 - iii. Effectieve kans op veroordeling
 - c. Middelenbeheer
 - i. Uitgebreid onderzoek met veel middelen vereist
 - ii. Middelen zijn beperkt
 - iii. Afwegingen in functie van andere onderzoeken
3. Onderzoek criminele organisatie
 - a. Afsplitsing van een nieuw parallel dossier
 - b. Mogelijkheid om de gehele criminele structuur en opdrachtgevers te ontrafelen
 - c. Naast bijzondere opsporingsmethodes en telefoontap ook financieel onderzoek
 - d. Bij internationale rogatoire commissie: ook aandacht voor toewijzing slachtofferstatuut

SCHEMA 2

Schema van randvoorwaarden om slachtoffers van schijnzelfstandigheid te detecteren en op te volgen.

Bij de analyse van de randvoorwaarden en de daarbij opduikende problemen moeten er drie verschillende beslissingsniveaus onderscheiden worden. Op een eerste niveau situeren zich de verschillende aspecten met betrekking tot de detectie van de slachtoffers van schijnzelfstandigheid in kader van de strijd tegen mensenhandel. Op het tweede niveau situeren zich de administratieve maatregelen die zich opdringen onmiddellijk nadat het slachtoffer aan het statuut toegewezen is. Op het derde niveau situeert zich het gebruikelijke onderzoek met de tenlastelegging mensenhandel.

1. Detectieniveau
 - a. Basiskennis indicatoren mensenhandel
 - i. Eerstelijnsdiensten: ook bij gespecialiseerde cellen
 - ii. Zowel bij economische als seksuele uitbuiting
 - b. Goede multidisciplinaire samenwerking
 - c. Mensenhandel als een beleidsprioriteit op het terrein
 - d. Toepassing slachtofferstatuut mensenhandel bij schijnzelfstandigen
 - i. Aandacht voor de specifieke situatie van EU-onderdanen
 - ii. Slachtofferstatuut niet enkel relevant voor verblijfstitels maar ook voor begeleiding op juridisch en administratief vlak
 - iii. Aandacht voor slachtoffers die snel huiswaarts willen keren en die een flexibele toepassing van het slachtofferstatuut vereisen
2. Administratieve afhandeling
 - a. Stopzetting carrousels betalingsaanmerkingen
 - i. Contactname met het RSVZ (Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen)
 - b. Kwijtschelding schulden
 - i. Verbindingspersoon mensenhandel RSVZ
3. Onderzoek
 - a. Onderzoek tenlastelegging mensenhandel
 - b. Niet-vervolgung slachtoffer voor sociale fraude

EXTERNE BIJDRAGE

Aanbevelingen voor beleid en wetgeving rond de daadwerkelijke uitvoering van de niet-bestrafingsbepaling voor slachtoffers van mensenhandel⁵³

Maria Grazia Giammarinaro, speciaal vertegenwoordiger en coördinator voor de bestrijding van mensenhandel bij de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)

Context

Steeds meer mensen worden het slachtoffer van mensenhandel en komen terecht in de gedwongen criminaliteit. Vaak is het een bewuste strategie van mensenhandelaars om slachtoffers bloot te stellen aan het risico van criminalisering, en ze te manipuleren en uit te buiten voor criminele activiteiten, zoals diefstal, zakkenrollen, drugshandel en cannabis-teelt. Ordehandhavers en ngo's die op het terrein werken, melden bovendien steeds vaker dat mensenhandel veranderd is: mensenhandelaars gebruiken steeds meer subtiële controlemechanismen en situaties van meervoudige afhankelijkheid om mensen te onderwerpen, en het is niet altijd meteen duidelijk dat die mensen in slavernijachtige omstandigheden worden vastgehouden.

Slachtoffers springen op de eerste plaats vaak als dader in het oog van de autoriteiten, en worden niet makkelijk erkend als slachtoffer van een ernstig misdrijf. De beschikbare gegevens bevestigen dat in verhouding tot de enorme omvang van mensenhandel slechts zeer weinig mensen erkend worden als slachtoffer. De meesten blijven onzichtbaar of worden verkeerd geïdentificeerd en zelfs gearresteerd, vast-

gehouden en beschuldigd van immigratiedelicten, tippelen of illegaal werk, het afleggen van valse verklaringen, enzovoort.

Mensenhandelaars werken de bestraffing van de slachtoffers in de hand omdat het nu eenmaal in hun kaart speelt: op die manier worden de slachtoffers bestraft en gaan de echte daders vrijuit. Slachtoffers bestraffen voor misdrijven veroorzaakt door of rechtstreeks gekoppeld aan het feit dat ze het slachtoffer zijn van mensenhandel bevordert die praktijken nog meer, omdat de echte criminelen niet beschuldigd worden. De echte daders blijven ongestraft doordat ze hun slachtoffers ontmoedigen tegen hen te getuigen. Mensenhandelaars krijgen de mogelijkheid nog meer controle over de slachtoffers uit te oefenen, door te dreigen met blootstelling aan straffen door de overheid.

Het niet-bestrafingsprincipe

Het voorbije decennium is de niet-bestrafingsbepaling geëvolueerd van een niet-afdwingbare norm – die voor het eerst werd vermeld in de Aanbevolen Beginselen en Richtlijnen inzake Mensenrechten en Mensenhandel van de Verenigde Naties – naar een juridisch bindende bepaling, door artikel 26 van het Verdrag van de Raad van Europa inzake Bestrijding van Mensenhandel en artikel 8 van de EU-richtlijn tegen mensenhandel.⁵⁴ Die evolutie getuigt van de groeiende erkenning van de beproeving die slachtoffers van mensenhandel moeten doorstaan. Ze getuigt ook van het besef dat het bestraffen van slachtoffers voor misdrijven die rechtstreeks aan hun uitbuiting gekoppeld zijn, een schending van hun fundamentele waardigheid betekent, en een ernstige ontkenning van de werkelijkheid en van gerechtigheid.

Slachtoffers worden gedwongen om feiten te plegen terwijl ze worden verhandeld als gevolg van mensenhandel. Slachtoffers handelen niet uit eigen beweging. Hun bewegingsvrijheid is beperkt doordat mensenhandelaars misleiding, machtsmisbruik of dwang hanteren om controle over hen uit te oefenen. Daarom zijn ze niet verantwoordelijk voor het plegen van strafbare feiten en mogen ze er niet voor verantwoordelijk worden gesteld: dat is de grondgedachte achter

53 In april 2013 publiceerde de speciaal OVSE-vertegenwoordiger en coördinator voor de bestrijding van mensenhandel 'Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking'. Die paper is online beschikbaar op www.osce.org/cthb. Hij is opgesteld door Ryszard Piotrowicz, rechtendocent aan de Aberystwyth University in Wales, lid van de Groep van experts inzake Mensenhandel van de Europese Commissie en GRETA, de Groep van Experts inzake de bestrijding van Mensenhandel van de Raad van Europa; en Liliana Sorrentino, experte in mensenhandel. Hij is het resultaat van een omvangrijk proces van raadplegingen met internationale organisaties en ngo-partners in de Alliantie tegen Mensenhandel, inclusief UNODC, UNHCR, UN OHCHR, Unicef, de Raad van Europa, ICMPD, ILO, Terre des Hommes, ECPAT, Anti-Slavery International, La Strada, beoefenaars van juridische beroepen en advocaten van slachtoffers. De speciaal vertegenwoordiger is het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding dankbaar voor het delen van relevante zaken, in het bijzonder Patricia Le Cocq, die samen met Parosha Chandran, advocaat gespecialiseerd in mensenrechten in Londen, deel uitmaakte van de *expert peer reviewers*.

54 VN-bureau van de hoge commissaris voor Mensenrechten, 'Recommended principles and guidelines on Human Rights and Human Trafficking', E/2002/68/Add.1 (2002), www.unhcr.org/refworld/docid/3f1fc60f4.html, geraadpleegd op 31 januari 2013; Verdrag van de Raad van Europa inzake Bestrijding van Mensenhandel, CETS No. 197 (Warschau, 2005), www.conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/197.htm, geraadpleegd op 10 april 2013; EU-richtlijn 2011/36/EU van het Europese Parlement en de Raad van 5 april 2011 ter voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ (2011).

de niet-bestafringsbepaling, die in een aantal internationale en regionale richtlijnen is opgenomen als een juridisch en politiek bindende norm.⁵⁵

Toepassing blijft een uitdaging

Niettegenstaande de geleidelijke bevestiging ervan in internationale normen, blijft de toepassing van de niet-bestafringsbepaling een uitdaging. Uit GRETA⁵⁶-landenrapporten over de evaluatie van rechtspraak en individuele gevallen gemeld door ngo's en juristen blijkt dat landen uit de OVSE-regio een brede waaier aan binnenlandse wettelijke bepalingen hebben goedgekeurd om straffeloosheid aan te pakken en dat die maatregelen niet consequent worden toegepast. Enkele landen hebben een specifieke wetgeving (bijvoorbeeld Armenië, Cyprus, Georgië, Moldavië en Roemenië), maar het overgrote deel beroept zich op bestaande algemene wettelijke bepalingen betreffende verdediging die zelden worden toegepast als het over mensenhandel gaat. Waar er wel sprake is van specifieke nationale wettelijke bepalingen, hebben die vaak een beperkt toepassingsgebied. Dat wil zeggen dat ze uitsluitend gelden voor misdrijven als illegale grensoverschrijding, onwettig verblijf of tewerkstelling. In sommige landen heeft het ministerie van justitie of het openbaar ministerie richtlijnen uitgevaardigd over de toepassing van de niet-bestafringsbepaling. Toch verschilt de interpre-

tatie van de draagwijdte van de bepaling sterk van het ene land tot het andere. We zien een onthutsende tendens om de interpretatie van de niet-bestafringsbepaling te beperken tot overwegingen in verband met de straftoemeting, in plaats van slachtoffers daadwerkelijk te beschermen tegen een veroordeling voor misdrijven veroorzaakt door of rechtstreeks gekoppeld aan het feit dat ze het slachtoffer van mensenhandel zijn. Blijkbaar is er ook een trend om de toepassing van de niet-bestafringsbepaling te beperken tot gevallen waarin er bewijs is dat de strafbare feiten gepleegd zijn onder fysieke dwang. De gevallen waarin mensenhandelaars slachtoffers onderwerpen door subtiele psychische dwang of door misbruik te maken van hun kwetsbare positie vallen daar dus buiten.

Empirisch bewijsmateriaal uit onderzoeken en gerechtelijke procedures toont tal van scenario's waarin de toepassing van de niet-bestafringsbepaling op de proef wordt gesteld. In de meeste gevallen is het probleem dat slachtoffers, ook kinderen, verkeerdelijk als misdadigers beschouwd worden. Sommige gevallen zijn inderdaad bijzonder complex, met slachtoffers die schijnbaar betrokken zijn bij het ronselen of uitbuiten van anderen, vaak omdat ze in een spiraal van misbruik verwickeld zijn. Gevallen van mensenhandel met het oog op gedwongen criminaliteit vormen eveneens een uitdaging, en houden dikwijls verband met uitbuiting van kinderen in de cannabisteelt of de zakkenrollerij. Politie en aanklagers die geconfronteerd worden met diefstal en drugsgerelateerde misdrijven zijn vaak niet vertrouwd met mensenhandel, herkennen het fenomeen niet en beschouwen slachtoffers ten onrechte als overtreders. Zulke gevallen vragen om een goede samenwerking tussen de verschillende politiediensten en de openbare aanklagers alsook met de ngo's, zodat de kwetsbaarheid van de slachtoffers wordt begrepen en dat slachtoffers de juiste zorg en bescherming krijgen.

Empirische bewijzen maken ook duidelijk dat de verplichting om slachtoffers van mensenhandel niet te bestraffen samenhangt met de verplichting van de staat om slachtoffers te identificeren, bij te staan en te beschermen enerzijds, en om onderzoeken in te stellen naar mensenhandel om de echte daders te berechten anderzijds.

Belangrijke aanbevelingen

Weinig handelingen vormen een grotere schending van de rechten van een slachtoffer dan de vervolging of bestraffing, door een staat, voor daden die hij onder dwang van een mensenhandelaar heeft verricht. Toch gebeurt dat maar al te vaak. Daardoor worden slachtoffers nog meer de dupe, en

55 Zie: OVSE Permanente Raad, *Decision no. 557/Rev.1* OVSE Actieplan inzake Bestrijding van Mensenhandel, PC.Dec/557/Rev.1 (Wenen, 7 juli 2005), hoofdstuk IV, para. 5.2.; OVSE Ministeriële Raad, *Decision No. 1 Enhancing the OSCE's Efforts to Combat Trafficking in Human Beings*, MC(8).DEC/1 (Wenen, 28 november 2000), para. 9; OVSE Ministeriële Raad, *Ministerial Declaration on Combating All Forms of Human Trafficking*, MC.DOC/1/11/Corr.1 (7 december 2011); Verenigde Naties, *Resolution Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons: resolution / adopted by the General Assembly*, A/RES/64/293 (12 augustus 2010); werkgroep van de Verenigde Naties in verband met mensenhandel, *Non-punishment and non-prosecution of victims of trafficking in persons: administrative and judicial approaches to offences committed in the process of such trafficking*, CTOC/COP/WG.4/2010/4 (9 december 2009), para. 10, www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/2010_CTOC_COP_WG4/WG4_2010_4_E.pdf, geraadpleegd op 10 april 2013; Verenigde Naties, *Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen*, 189 UNTS 150 (Genève, 28 juli 1951); Europese Unie (EU), *De Verklaring van Brussel inzake de Preventie en de Voorkoming van Mensenhandel*, 14981/02 (29 november 2002), para. 7, www.unhcr.org/refworld/docid/4693ac22.html, geraadpleegd op 10 april 2013; Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS), *Model Law on Providing Assistance to the Victims of Trafficking* (2008); Europese Commissie, *Opinion No. 1/2008 of the Experts Group on Trafficking in Human Beings on the Revision of the Council Framework decision of 19 July 2002 on Combating Trafficking in Human Beings* (17 oktober 2008), p. 4; en de Mensenrechtenraad van de VN, *Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children*, Joy Ngozi Ezeilo, A/HRC/20/18 (6 juni 2012), paragrafen. 23-30.

56 GRETA, Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, is een multidisciplinair team van 15 onafhankelijke experts die de uitvoering monitoren van het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van Mensenhandel door de verschillende partijen. GRETA publiceert regelmatig rapporten met een beoordeling van de maatregelen die partijen nemen. Op basis van de rapporten van GRETA kan het Comité van de Partijen van het Verdrag aanbevelingen goedkeuren rond de maatregelen die aan de orde zijn om de conclusies van GRETA uit te voeren.

worden onrecht en de straffeloosheid van mensenhandelaars in de hand gewerkt. Vandaar de noodzaak om onze benadering van de mensenrechten in het kader van mensenhandel nog te verstrengen en toe te zien op een daadwerkelijke en brede toepassing van de niet-bestrafingsbepaling.

In zijn recente uitspraak in de zaak-Rantsev oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat lidstaten verplicht zijn een onderzoek in te stellen naar mensenhandel wanneer de omstandigheden daar aanleiding toe geven of wanneer ze aanleiding zouden moeten geven tot een redelijk vermoeden dat de persoon het slachtoffer was van mensenhandel. Gevallen waarin er geen onderzoek naar de mensenhandelaar plaatsvindt en het slachtoffer aangeklaagd wordt, resulteren in een ernstige schending van de mensenrechten van de betrokkene en van de verplichtingen van de lidstaat met betrekking tot de mensenrechten.⁵⁷ Lidstaten moeten bovendien een wetgeving hebben die *“geschikt is om de praktische en effectieve bescherming van de rechten van slachtoffers of potentiële slachtoffers van mensenhandel te waarborgen”*.⁵⁸

Een recht verankerd in de nationale wet

Om tot een efficiënte bescherming in kader van niet-bestrafing te komen, moeten de wetgeving en/of gerelateerde beleidslijnen slachtoffers van mensenhandel beschermen tegen onwettige bestraffing voor misdrijven die te maken hebben met mensenhandel. De huidige internationale normen met betrekking tot het niet-bestrafingsbeginsel geven slachtoffers een wettelijk recht dat als dusdanig verankerd zou moeten worden in het nationale recht. Daarom moeten lidstaten overwegen een open lijst van strafbare feiten op te stellen die typisch zijn in het kader van mensenhandel en waarvoor slachtoffers van mensenhandel niet bestraft of beboet zullen worden. Het moet duidelijk bepaald zijn dat het geen exclusieve lijst is en dat de plicht om mensen niet te bestraffen betrekking heeft op elk misdrijf voor zover er een verband bestaat met mensenhandel.

Draagwijdte: immuniteit voor vervolging, opsluiting en opleggen van een straf

Wat de draagwijdte van de niet-bestrafingsbepaling betreft,

57 Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Case of Rantsev v. Cyprus and Russia*, Verzoekenr. 25965/04 (Straatsburg, 7 januari 2010), www.unhcr.org/refworld/docid/4b4f0b5a2.html, geraadpleegd op 31 januari 2013, par. 286.

58 Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Case of Rantsev v. Cyprus and Russia*, Verzoekenr. 25965/04 (Straatsburg, 7 januari 2010), www.unhcr.org/refworld/docid/4b4f0b5a2.html, geraadpleegd op 31 januari 2013, par. 284.

zijn lidstaten verplicht slachtoffers te behoeden voor het opleggen van een straf en voor vervolging en opsluiting op voorwaarde dat het misdrijf is veroorzaakt door of rechtstreeks verband houdt met mensenhandel waarvan ze zelf het slachtoffer zijn. Het is dan aan de lidstaten om te beslissen *hoe* ze die verplichting in hun nationale rechtssystemen uitvoeren.

Cruciaal is de interpretatie van het begrip ‘dwang om een strafbaar feit te plegen’ in de context van mensenhandel. In het licht van de definitie van mensenhandel omvat dwang alle aspecten van mensenhandel: bedreiging/geweld, andere vormen van dwang, ontvoering, fraude, misleiding, misbruik van een kwetsbare positie. ‘Gedwongen’ worden om een misdrijf te plegen, impliceert de volledige reeks van feitelijke omstandigheden waarin slachtoffers niet meer uit vrije wil kunnen handelen, dus niet alleen onder de bedreiging van fysiek geweld of emotionele dwang, maar meestal ook wanneer mensenhandelaars slachtoffers uitbuiten door hun kwetsbare positie te misbruiken.

Is er een kind bij betrokken, dan moet dwang gezien worden in het licht van de kwetsbaarheid van het kind enkel op grond van zijn leeftijd, en in het licht van de irrelevantie van het aspect toestemming in de wettelijke omschrijving van kinderhandel. Zijn er bewijzen van misbruik van en/of uitbuiting van en/of handel in kinderen, dan moet het vanuit juridisch oogpunt duidelijk zijn dat een kind in zulke omstandigheden geen weloverwogen beslissing kan nemen, en dat wanneer het kind een misdrijf pleegt als slachtoffer van mensenhandel, de toepassing van de niet-bestrafingsbepaling cruciaal is. Niet alleen om het kind te beschermen, maar ook om het risico op secundaire trauma's bij het kind, door toedoen van de overheid, te voorkomen.

Belangrijke aanbevelingen

Voor een effectieve werking van het niet-bestrafingsbeginsel moeten er wettelijke maatregelen en een specifiek beleid komen, en moet in de praktijk rekening worden gehouden met de volgende punten.

Een vroege en efficiënte identificatie en een efficiënt verwijzingssysteem zijn een eerste vereiste om de niet-bestrafingsbepaling te kunnen toepassen. Dat moet ervoor zorgen dat, zodra er een redelijk vermoeden bestaat dat de overtreder mogelijk een slachtoffer van mensenhandel is, de overheden verplicht zijn proactief te werk te gaan om mensenhandel op te sporen. De betrokkene moet onmiddellijk juridische bijstand en advies krijgen. Elk bevel tot

uitwijzing moet opgeschort worden zolang het identificatieproces van het slachtoffer aan de gang is. Tegelijk moeten de openbaar aanklager en/of de rechter de procedure op eigen initiatief opschorten.

Zodra er een redelijke aanwijzing bestaat dat de verdachte het slachtoffer is van mensenhandel, mag een eventuele vervolging tegen hem voor een misdrijf veroorzaakt door of gekoppeld aan het feit dat hij zelf slachtoffer is van mensenhandel niet worden opgestart, of moet die in ieder geval onverwijld (of zo snel mogelijk) worden stopgezet door de bevoegde rechterlijke instantie. In gevallen waarbij kinderen betrokken zijn, moet er snel worden ingegrepen, moeten hun belangen altijd op de eerste plaats komen, en moeten ze aangepaste bijstand en bescherming krijgen.

Ten derde kan ongegronde vervolging of verkeerde identificatie van een slachtoffer van mensenhandel tot boetes of zelfs opsluiting leiden. Opsluiting schendt niet alleen de verplichtingen van de lidstaten op het gebied van mensenrechten, ze verhoogt ook de kwetsbaarheid van de slachtoffers en kan resulteren in cumulatieve trauma's, suïcidaal gedrag en post-traumatische stressstoornissen.⁵⁹

De niet-bestrafingsverplichting eist van lidstaten dat ze detentie van slachtoffers van mensenhandel vermijden voor vergripen veroorzaakt door of gekoppeld aan het feit dat ze zelf ten prooi vielen aan mensenhandelaars, of dat ze de detentie ten minste beëindigen wanneer blijkt dat de betrokkene een slachtoffer is en dat het vergrijp rechtstreeks verband hield met uitbuiting door een mensenhandelaar.

Op de vierde plaats moet de bescherming van de niet-bestrafingsbepaling ook gebruikt worden om te vermijden dat andere sancties en straffen onterecht aan slachtoffers worden opgelegd. Zo moeten lidstaten maatregelen treffen om ervoor te zorgen dat slachtoffers van mensenhandel geen strafblad krijgen als gevolg van een strafbaar feit dat rechtstreeks verband houdt met het feit dat ze slachtoffer van mensenhandel zijn – we zijn er ons van bewust dat een strafblad het slachtoffer lang kan blijven achtervolgen. Daarnaast moeten lidstaten erop toezien dat slachtoffers van mensenhandel die verdacht of veroordeeld werden voor een mensenhandel gerelateerd misdrijf, hun verblijfsrechten of, in voorkomend geval, hun recht op arbeid niet verliezen,

waarop ze als slachtoffer recht hebben. Een veroordeling van een slachtoffer van mensenhandel voor een mensenhandel-gerelateerd vergrijp mag niet beschouwd worden als een reden om geen verblijfsvergunning toe te kennen of die niet te verlengen, noch om iemand te bestempelen als een ongewenste vreemdeling.

Conclusie

Duidelijke en specifieke wetgeving en beleidslijnen om de volledige en effectieve uitvoering van het niet-bestrafingsbeginsel te garanderen zijn bijgevolg noodzakelijk. Het is van essentieel belang dat die wetgeving en/of beleidslijnen voorrang geven aan de bescherming van de rechten van slachtoffers van mensenhandel als slachtoffer van ernstige misdrijven. Het spreekt voor zich dat dat beleid, zodra het uitgewerkt is, op grote schaal moet worden verspreid, gekoppeld aan opleiding voor ordehandhavers, immigratiediensten, openbare aanklagers en de rechterlijke macht, en ook voor de advocaten van slachtoffers en ngo's.

Slachtoffers van mensenhandel zijn ook getuigen van zware criminaliteit. Indien de niet-bestrafingsbepaling correct, eerlijk en rechtvaardig wordt toegepast – rekening houdend met de waardigheid en veiligheid van alle slachtoffers van mensenhandel die, als ze geen slachtoffer waren, nooit een misdrijf hadden gepleegd – zullen lidstaten hun cijfers op het vlak van vervolging kunnen verbeteren.

59 OVSE OSR/CTHB in partnerschap met het Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights en de Helen Bamber Foundation, *Trafficking in human beings amounting to torture and other forms of ill-treatment*, Occasional Paper Series (nog te publiceren).

Werken aan een betere bescherming van slachtoffers van mensenhandel

Freddy Roosemont, Directeur Dienst Vreemdelingenzaken

Reeds sinds de jaren 1990 is de strijd tegen de mensenhandel een prioriteit in België. Naast de aspecten preventie, vervolgingsbeleid en multidisciplinaire aanpak, wordt ook een heel bijzondere aandacht besteed aan de belangen van de slachtoffers.

Deze personen zijn in de eerste plaats het slachtoffer van criminaliteitsvormen die bij voorrang moeten bestreden worden. Hun kwetsbaarheid, die te wijten is aan de onregelmatige toestand waarin ze zich bevinden en aan hun moeilijke situatie op sociaal-economisch vlak, wordt door degenen die hen uitbuiten gebruikt om druk en zelfs dwang op hen uit te oefenen.

Methodes die ertoe zouden kunnen leiden dat die kwetsbare situatie blijft voortbestaan en dat slachtoffers van mensenhandel tot nog meer clandestiniteit worden gedwongen, waardoor de greep van de criminaliteit nog wordt versterkt en de bijstand aan de slachtoffers wordt bemoeilijkt, moeten absoluut vermeden worden.

Reeds in 1993 werd in België een specifiek systeem van hulp en bijstand aan slachtoffers van mensenhandel ingevoerd. Het systeem was vervat in een ministeriële rondzendbrief van 1994 en twee ministeriële richtlijnen van 1997 en 2003. Het betrof toen een geheel van allerhande bepalingen, waaronder de afgifte van tijdelijke en zelfs definitieve verblijfsdocumenten.

Met de wet van 15 september 2006 tot wijziging van de vreemdelingenwet van 15 december 1980 kwam er een wettelijke basis voor het systeem (art.61/2 tot 61/5). Dit was het gevolg van de implementatie van diverse Europese richtlijnen in het Belgisch recht, waaronder de richtlijn van 29 april 2004 inzake de afgifte van tijdelijke verblijfstitels aan slachtoffers van mensenhandel die meewerken met de bevoegde autoriteiten.

Eind 2008 werd het gehele beschermingssysteem verwerkt in een nieuwe ministeriële rondzendbrief van 26 september 2008, inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel.

De hoofddoelstelling van deze laatste rondzendbrief is het bepalen van de wijze waarop de potentiële slachtoffers van mensenhandel worden gedetecteerd, doorverwezen, opgevangen en begeleid. Ook de modaliteiten die moeten toegepast worden met het oog op het bekomen van het statuut van slachtoffer worden hier bepaald.

Teneinde de acties efficiënt te organiseren werd er een multidisciplinaire samenwerking tussen de betrokken diensten ingevoerd. Het betreft de samenwerking tussen de politie- en inspectiediensten, de Dienst Vreemdelingenzaken, de erkende gespecialiseerde onthaalcentra voor slachtoffers van mensenhandel en de referentiemagistraten mensenhandel bij de parketten of de auditoraten.

Deze doelstelling wordt nageleefd via het toelichten van de rol die elk van de voornoemde betrokken diensten moet vervullen in de verscheidene fasen en via het sensibiliseren van de eerstelijnsactoren met betrekking tot de te nemen initiatieven.

Er wordt benadrukt dat het beschermingssysteem betrekking heeft op alle exploitatievormen van mensenhandel.

Het beschermingssysteem kan ook worden toegepast op slachtoffers van bepaalde zware vormen van mensensmokkel.

Het statuut van slachtoffer van mensenhandel kan zowel aan onderdanen van derde landen als aan onderdanen van lidstaten van de Europese Unie worden toegekend.

Er zijn ook bijkomende bepalingen voorzien voor specifieke categorieën slachtoffers zoals de niet-begeleide minderjarige vreemdelingen en het huispersoneel dat in private dienst werkt van diplomaten.

De laatste jaren werd dus reeds heel gerealiseerd met betrekking tot de verbetering van de situatie van de slachtoffers.

Om de positie van het slachtoffer van mensenhandel nog verder te kunnen verbeteren, wordt momenteel een dossier voorbereid om aan de Staatssecretaris voor Asiel en Migratie voor te leggen. Het heeft meerbepaald betrekking op een voorstel tot wijziging binnen de procedure van de slachtofferregeling.

In de huidige situatie wordt de reflectieperiode ingedeeld in twee fasen. In de eerste fase wordt een bevel om het grondgebied te verlaten afgegeven, geldig 45 dagen. De bedoeling van deze fase is het slachtoffer in staat te stellen om tot rust te komen en een serene situatie terug te vinden. Hierbij kan het slachtoffer nadenken en beslissen over zijn of haar verdere toekomst, hierbij begeleid en bijgestaan door het gespecialiseerd onthaalcentrum voor slachtoffers van mensenhandel. In de tweede fase wordt een attest van immatriculatie afgegeven, nadat het slachtoffer verklaringen heeft afgelegd of een klacht heeft ingediend tegen de uitbouter.

Het huidig voorstel bestaat er in het bevel om het grondgebied te verlaten te supprimeren, en dit om de volgende redenen:

- » de afgifte van een dergelijk document schept soms verwarring bij de slachtoffers en ook bij de actoren op het terrein. Het tot stand brengen van een vertrouwensrelatie tussen de gespecialiseerde onthaalcentra en de slachtoffers wordt hierbij soms bemoeilijkt. De medewerking gevraagd aan het slachtoffer is hierbij niet altijd evident ;
- » er bestaat ook een zekere discriminatie tussen slachtoffers die onderdaan zijn van een derde land en slachtoffers die de nationaliteit bezitten van een lidstaat van de Europese Unie. Europese slachtoffers kunnen namelijk zelden of niet dit eerste document bekomen (het bevel). In dit geval ondervinden de gespecialiseerde opvangcentra voor slachtoffers van mensenhandel ook moeilijkheden om hun gedane kosten voor opvang bij de bevoegde overheid te recuperen.
- » de afgifte van een bevel om het grondgebied te verlaten is ook moeilijk uit te leggen tijdens de deelname van België aan internationale fora die het over mensenhandel hebben. Het wordt als een negatief signaal aanvoeld, terwijl het eigenlijk de bedoeling is de slachtoffers te beschermen.

Het bevel om het grondgebied te verlaten zou dus eventueel kunnen vervangen worden door een ander document met een geldigheidsduur van 45 dagen. Dergelijk voorstel dient echter wel het voorwerp uit te maken van overleg tussen diverse bevoegde partners. Ook wetgevende en reglementaire wijzigingen zullen in dit geval nodig zijn.

Dit is een uiting van de gemeenschappelijke wil om het systeem verder te optimaliseren en een nog betere bescherming te bieden aan slachtoffers van mensenhandel.

Deel 2

**EVOLUTIE VAN
HET FENOMEEN
EN VAN DE
STRIJD TEGEN
MENSENHANDEL**

Hoofdstuk I

RECENTE ONTWIKKELINGEN VAN HET JURIDISCHE EN POLITIEKE KADER

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de laatste ontwikkelingen van het juridische en politieke kader inzake mensenhandel en mensensmokkel, en dat zowel op Belgisch als op Europees vlak.

1. Het Europese juridische en politieke kader

In 2012 werd de strategie van de Europese Unie voor de periode 2012-2016⁶⁰, dat in ons vorige jaarverslag aan bod is gekomen⁶¹, goedgekeurd. Naast die strategie is er het door Eurojust goedgekeurde actieplan 2012-2016. Daarin staan zes prioritaire acties:⁶²

- » betere informatie-uitwisseling;
- » meer opsporingen, onderzoeken en vervolgingen in dossiers van mensenhandel;
- » betere coördinatiesystemen, met name voor de operationele activiteiten;
- » uitbreiding van de samenwerking met derde landen;
- » bevordering van de alternatieve aanpak, zoals de multidisciplinaire, in de strijd tegen mensenhandel;
- » ontwijking van de criminele geldstromen, onder meer door de promotie van grensoverschrijdende procedures voor de invorderingen van tegoeden.

In het kader van de door de Europese Unie getroffen maatregelen ter versterking van de rechten van slachtoffers in strafrechtelijke aangelegenheden, is er de goedkeuring van de nieuwe richtlijn 2012/29/EU over de rechtspositie en de bescherming van slachtoffers van misdrijven.⁶³ Ook al heeft die algemene richtlijn niet rechtstreeks betrekking op slachtoffers van

mensenhandel⁶⁴, toch worden hun rechten op informatie, ondersteuning en bescherming en hun procedure-rechten, wanneer ze in een strafprocedure stappen, er aanzienlijk door versterkt. De richtlijn voorziet opleidingen, afgestemd op de noden van de slachtoffers, voor praktijkactoren (ambtenaren, magistraten, advocaten of hulporganisaties voor slachtoffers) en bevorderen de samenwerking tussen lidstaten en de sensibilisering over de rechten van slachtoffers.

De richtlijn benadrukt evenwel de bijzondere aandacht die slachtoffers van mensenhandel moeten krijgen bij de individuele beoordeling van het risico op secundaire victimisatie, intimidatie en vergelding. Dat risico is namelijk hoger voor deze categorie slachtoffers, en specifieke beschermingsmaatregelen zijn soms noodzakelijk.⁶⁵ Die maatregelen hebben onder meer betrekking op het verhoor van het slachtoffer in aangepaste lokalen door daartoe opgeleide professionals, het gebruik van technieken die het visuele contact tussen slachtoffer en dader vermijden⁶⁶ of die het slachtoffer de mogelijkheid bieden op de zitting te worden verhoord zonder daarbij aanwezig te zijn.⁶⁷

60 Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, aan de Raad, aan het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, *De EU-strategie voor de uitroeiing van mensenhandel voor de periode 2012-2016*, 19 juni 2012, COM(2012)286 final.

61 *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011, 'Het geld dat telt'*, pp. 69-70.

62 Eurojust, *Strategic project on Eurojust's action against trafficking in human beings, Final report and action plan*, oktober 2012, beschikbaar op: www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/Casework/Eurojust%20action%20against%20trafficking%20in%20human%20beings%20%28October%202012%29/THB-report-2012-10-18-EN.pdf.

63 Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ van de Raad, *PB.*, L315, 14 november 2012, p. 57.

64 Die hebben immers specifieke behoeften waarmee rekening wordt gehouden door richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, *PB.*, L101 du 15 april 2011, p. 1. Zie ook: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010, 'Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen'*, pp. 13-22.

65 Overweging 57 en artikel 22 van de richtlijn 2012/29/EU.

66 Denken we bijvoorbeeld aan de confrontaties.

67 Artikel 23 van de richtlijn 2012/29/EU.

2. Het Belgische juridische en politieke kader

Op Belgische niveau hebben de belangrijkste ontwikkelingen betrekking op de gewijzigde definitie van mensenhandel (artikel 433quinquies van het Strafwetboek) en op de goedkeuring van een procedure voor de erkenning van de gespecialiseerde opvangcentra voor slachtoffers.

We gaan hieronder eveneens in op de omzetting van de ‘sanctie’-richtlijn in Belgisch recht. Hoewel die niet rechtstreeks bedoeld is om mensenhandel te bestrijden, heeft ze op dat vlak toch enige relevantie.⁶⁸

2.1. De gewijzigde definitie van mensenhandel

België moest tegen 6 april 2013⁶⁹ de richtlijn 2011/36/EU inzake mensenhandel omzetten, ook al was de Belgische wetgeving al grotendeels conform de richtlijn.⁷⁰ Eind 2011 was daarom binnen de Federale Overheidsdienst Justitie een werkgroep opgericht met als opdracht om enerzijds de omzetting van de nieuwe Europese richtlijn voor te bereiden, en anderzijds de nodige of nuttige wetgevende wijzigingen voor te stellen om de toepassing van de wetgeving op het terrein te optimaliseren.

Het Parlement had zelf het initiatief genomen om verschillende wetswijzigingen voor te stellen, met name over de definitie van mensenhandel voor seksuele uitbuiting.⁷¹ Daarom zijn de wijzigingen uiteindelijk goedgekeurd via amendementen op verschillende teksten, en niet langer in één enkele, door de regering voorgestelde tekst.

In het verlengde van de werkzaamheden van beide werkgroepen Mensenhandel in de Senaat⁷² en van de in dat verband geformuleerde aanbevelingen⁷³, zijn tal van wetsvoorstellen ingediend in de Senaat. Eén daarvan is ingediend op 26 januari 2011⁷⁴ en betreft de uitbreiding van de definitie van mensenhandel voor seksuele uitbuiting. Dat wetsvoorstel leidde uiteindelijk tot een meer algemene wijziging van de definitie van mensenhandel (cf. infra).

Op basis van de bestaande definitie van mensenhandel voor seksuele exploitatie konden niet alle vormen van seksuele uitbuiting worden bestraft. Dat was bijvoorbeeld het geval voor het rekruteren om eigen seksuele behoeftes te bevredigen: het Centrum had al meermaals aangedrongen op de noodzakelijke uitbreiding van de definitie, om ook met dat geval rekening te houden.⁷⁵ De ingediende voorstellen streefden er dan ook naar om, naast inbreuken inzake prostitutie en kinderpornografie, ook andere vormen van seksuele uitbuiting te bestraffen.

Een andere reden om de definitie te wijzigen was de moeilijke interpretatie van de respectievelijke toepassingsgebieden van artikel 433quinquies⁷⁶ van het Strafwetboek (mensenhandel) en van artikel 380 van het

68 Richtlijn 2009/52/EG van het Europees Parlement en de Raad van 18 juni 2009 tot vaststelling van minimumnormen inzake sancties en maatregelen tegen werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen, *P.B.*, L168, 30 juni 2009, p. 24.

69 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *P.B.*, L101 van 15 april 2011, pp. 1-11.

70 Zie in dat verband: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010*, ‘*Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen*’, pp. 13-22.

71 De laatste jaren zijn verschillende wetsvoorstellen in die zin ingediend: zie onder andere het wetsvoorstel van 6 januari 2010 tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek teneinde de definitie van mensenhandel uit te breiden tot seksuele uitbuiting, *Parl. St.*, Senaat, zitting 2009-2010, Doc. 4-1589/1, achteraf overgenomen door de Kamer (wetsvoorstel van 8 oktober 2010, *Parl. St.*, Kamer, B.Z. 2010, Doc. 53-0328/001).

72 De eerste werkgroep is opgericht op 1 december 2009 (zie Commissie voor de Binnenlandse Zaken en voor de Administratieve Aangelegenheden, Senaat, Rapport Mensenhandel, *Parl. St.*, Senaat, zitting 2009-2010, nr. 4 - 1631/1), de tweede groep op 3 mei 2011 (zie Commissie voor de Binnenlandse Zaken en voor de Administratieve Aangelegenheden, Rapport Mensenhandel, *Parl. St.*, Senaat, zitting 2011-12, 27 maart 2012, nr. 5 - 1073/1). Die laatste was een essentiële aanvulling op de eerste, die zijn werkzaamheden niet had kunnen afronden door de ontbinding van het parlement. Op die manier konden alle geplande hoorzittingen plaatsvinden.

73 Zie in dat verband: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010*, ‘*Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen*’, p. 28 en *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011*, ‘*Het geld dat telt*’, p. 76.

74 Wetsvoorstel van 26 januari 2011 tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek teneinde de definitie van mensenhandel uit te breiden tot seksuele uitbuiting, *Parl. St.*, Senaat, zitting 2010-2011, Doc. 5-711/1. Een ander gelijkaardig voorstel was later ingediend: wetsvoorstel van 4 oktober 2011 tot uitbreiding en verduidelijking van het bijzonder opzet seksuele uitbuiting inzake mensenhandel, *Parl. St.*, Senaat, zitting 2010-2011, Doc. 5-1245/1. Dat is overbodig geworden na goedkeuring van voorstel 711.

75 In het wetsvoorstel komt het dossier ‘V’ ter sprake, dat aan bod kwam in een verslag van het Centrum (zie: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2007*, ‘*Beleidsanalyse vanuit de visie van een nationaal rapporteur*’, pp. 97-99).

76 De moeilijkheid zit hem in het gebruik van de term “laten” in artikel 433quinquies. Dat artikel wordt als volgt geformuleerd: “Levert het misdrijf mensenhandel op, de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, het nemen of de overdracht van de controle over hem met als doel 1° ten aanzien van deze persoon de misdrijven te laten plegen die bedoeld worden in de artikelen 379, 380, par.1° en par.4 en 383bis, par. 1.”

Strafwetboek (aanwerving en uitbuiting van prostitutie). Volgens een bepaalde rechtspraak gebaseerd op de memorie van toelichting van de wet van 10 augustus 2005⁷⁷, maar in tegenspraak met de *ratio legis* van de wet, zou er pas sprake zijn van mensenhandel in het geval van een netwerk (waarmee *loverboys*⁷⁸ zouden zijn uitgesloten, die individueel handelen ten opzichte van het toepassingsgebied van artikel 433quinquies). Dat zou betekenen dat men aan de strafbaarstelling een extra voorwaarde en een verschil tegenover andere vormen van uitbuiting toevoegt.

Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel in de Kamer is de definitie uitgebreid, na het indienen van amendementen voor de Commissie voor de Justitie.⁷⁹ In die amendementen waren verschillende voorstellen opgenomen die waren geformuleerd door de werkgroep die was opgericht binnen de Federale Overheidsdienst Justitie. Ook het opschrift van het ontwerp is daarom gewijzigd.⁸⁰ Na de door de Kamer voorgestelde amendementen opnieuw te hebben behandeld, heeft de Senaat zich achter het geamendeerde ontwerp geschaard.⁸¹ De wijzigingen in de definitie mensenhandel traden op 2 augustus 2013 inwerking, ingevolgde de publicatie in het Belgisch Staatsblad op 23 juli 2013.⁸²

Voortaan wordt mensenhandel als volgt gedefinieerd:

“Levert het misdrijf mensenhandel op, de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, **het nemen** of de overdracht van de controle over hem met als doel:

- 1° de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting;
- 2° de uitbuiting van de bedelarij;

3° de uitbuiting van werk of diensten, die in strijd zijn met de menselijke waardigheid;

4° het wegnemen van organen van de wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen, of van menselijk lichaamsmateriaal in strijd met de wet van 19 december 2008 inzake het verkrijgen en het gebruik van menselijk lichaamsmateriaal met het oog op de geneeskundige toepassing op de mens of het wetenschappelijk onderzoek⁸³;

5° of deze persoon tegen zijn wil een misdaad of een wanbedrijf te doen plegen.”

De wijzigingen hebben dus betrekking op het volgende:

1. Het materiële element van het misdrijf: het nemen van controle over een persoon wordt toegevoegd aan de constitutieve bestanddelen van mensenhandel. De overdracht van de controle richt zich in eerste instantie tot de verkoop van de persoon, maar dat is ontoereikend voor een aantal situaties waarbij controle wordt uitgeoefend op een persoon om hem uit te buiten. De term ‘controle nemen’ maakt het ook mogelijk om de aankoop, de illegale adoptie of de controle over de persoon bij een gedwongen huwelijk te beogen.⁸⁴
2. Het morele element van het misdrijf: de doeleinden van de uitbuiting zijn uitgebreid of verduidelijkt:
 - » Het doel ‘seksuele uitbuiting’ is uitgebreid. Het heeft voortaan ook betrekking op het begrip seksuele slavernij.
 - » Het bevat een expliciete verwijzing naar diensten voor wat betreft de uitbuiting door arbeid. De onderzoeks- en opsporingsautoriteiten moeten “met een reeks elementen een onderwerping vaststellen, een aantasting van de persoon door de schending van zijn lichamelijke en geestelijke

77 De wet van 15 augustus 2005 met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers, vulde het Strafwetboek aan met een nieuw artikel 433quinquies.

78 *Loverboys* zijn mannen die jonge meisjes versieren om ze achteraf tot prostitutie aan te zetten.

79 Amendement nr.1 van 19 februari 2013 van mevrouw Van Cauter, *Doc. parl.*, Kamer, zitting 2012-2013, Doc. 53-2607/002 en amendementen nr. 2 en 3° van 26 februari 2013 van mevrouw Van Cauter, *Doc. parl.*, Kamer, zitting 2012-2013, Doc. 53-2607/003.

80 Wetsontwerp tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel (Doc. 53-2607/003 en 2607/006).

81 Wetsontwerp tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel, *Doc. parl.*, Senaat, zitting 2012-2013, Doc. 5-711/6.

82 Wet van 29 april 2013 tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel, *B.S.* 23 juli 2013.

83 Deze tekst is ingeleid met een subamendement op amendement nr. 1. Dat laatste was op een meer algemene manier geformuleerd: “met het oog op het illegaal wegnemen van organen, weefsels of cellen bij deze persoon”. Het subamendement neemt overigens de inhoud over van het wetsontwerp nr. 53-2608 met het oog op het uitbreiden van het bijzonder opzet van het (laten) wegnemen van organen of weefsels inzake mensenhandel door het aan te passen aan de nieuwe terminologie voorgesteld in het amendement nr.1 (“met het oog op”). Dat ontwerp was aanvankelijk overgemaakt door de Senaat (wetsvoorstel van 12 september 2011 met het oog op het uitbreiden van het bijzonder opzet van het (laten) wegnemen van organen of weefsels inzake mensenhandel, *Doc. parl.*, Senaat, zitting 2010-2011, Doc. 5-1214/1 tot 4).

84 Amendement op het wetsontwerp tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel naar seksuele exploitatie, *Parl. St.*, Kamer, Doc. 53-2607/002, p. 4.

integriteit en dit op een wijze die kennelijk in strijd is met de menselijke waardigheid”.⁸⁵ Het begrip ‘arbeid’ bleek in het sociaal recht soms te beperkt om betrekking te hebben op juridische constructies als schijnzelfstandigheid.⁸⁶ Een verwijzing naar het begrip ‘diensten’ in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid zorgt er ook voor dat andere vormen van uitbuiting zoals louter economische uitbuiting kunnen worden gedekt (het gedwongen vervoer, in de maag, van verpakkingen gevuld met drugs).⁸⁷ Tijdens de debatten in de Kamer heeft de vertegenwoordiger van de minister van Justitie erop gewezen dat die verwijzing voldoende vrijheid biedt om een evolutieve interpretatie van het misdrijf mogelijk te maken.⁸⁸

- » Wat het wegnemen van organen betreft, moest de wetgeving worden vervolledigd door het wegnemen en transplanteren van organen aan te vullen met de wet inzake het wegnemen van lichaamsmateriaal, een wet die later in werking is getreden (2008) dan de wet van 10 augustus 2005 die artikel 433quinquies in het Strafwetboek had ingevoegd.⁸⁹

Het Centrum mag dan al een vurig pleitbezorger zijn van een uitbreiding van de definitie seksuele uitbuiting,⁹⁰ en veel belang hechten aan een evolutief concept, met name vanwege de creativiteit van criminele netwerken, toch mag het concept mensenhandel, rekening houdend met de algemene uitbreiding van de strafbaarstelling, geen concept worden dat zo ongeveer alles dekt. Die bezorgdheid is ook tijdens de debatten in de Kamer ter sprake gekomen.⁹¹

⁸⁵ *Ibid.*, p. 3.

⁸⁶ *Ibid.*, p. 3.

⁸⁷ Zie het verslag opgesteld in naam van de Commissie voor de Justitie van de Kamer, met name over het wetsontwerp tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek teneinde de definitie van mensenhandel uit te breiden tot seksuele uitbuiting, *Parl. St.*, Kamer, zitting 2012-2013, Doc. 53 2607/004, p.10. Aangezien de persoon zich in dat geval schuldig maakt aan een drugsmisdrijf, kan men zich afvragen of punt 5 van de strafbaarstelling niet meer van toepassing is.

⁸⁸ *Ibid.*, p. 10.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 5.

⁹⁰ Zie: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2007, 'Beleidsanalyse vanuit de visie van een nationaal rapporteur'*, p. 117 en *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010, 'Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen'*, p. 130.

⁹¹ Verslag in naam van de Commissie voor de Justitie van de Kamer, met name over het wetsontwerp tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek teneinde de definitie van mensenhandel uit te breiden tot seksuele uitbuiting, *Parl. St.*, Kamer, zitting 2012-2013, Doc. 53 2607/004, p. 9.

Bijgevolg moet bij de toepassing van het concept op het terrein worden nagegaan of dat risico op uitholling van het concept al dan niet reëel is.

Wijziging van de straffen

Ook in het kader van de aanvankelijk in de Senaat ingediende wetsvoorstellen⁹², die door de regering zijn geamendeerd, moet de wet van 24 juni 2013 vermeld worden. Die wet trad in werking op 2 augustus 2013 en beoogt bestraffing van de exploitatie van bedelarij en van prostitutie, mensenhandel en mensensmokkel in verhouding tot het aantal slachtoffers.⁹³ Dat principe werd niet enkel voor mensenhandel⁹⁴ ingevoerd, maar ook voor mensensmokkel⁹⁵, bedelarij⁹⁶ en prostitutie⁹⁷. Bij het afsluiten van dit rapport (augustus 2013), werd de expliciete mogelijkheid tot verbeurdverklaring van onroerende goederen (ook voor de uitbuiting van prostitutie en voor mensensmokkel) nog steeds besproken in het Parlement.⁹⁸

Deze laatste wijziging is voorgesteld als antwoord op een arrest van het Hof van Cassatie over de verbeurdverklaring van onroerende goederen. Dat arrest bepaalt dat een verbeurdverklaring inzake mensenhandel niet mogelijk is bij gebrek aan een uitdrukkelijke wettelijke bepaling.⁹⁹

⁹² Zie het wetsvoorstel houdende bestraffing van de exploitatie van bedelarij, mensenhandel en mensensmokkel in verhouding tot het aantal slachtoffers, *Parl. St.*, Senaat, zitting 2010-2011, Doc. 5-1216/1 en het wetsvoorstel tot aanvulling van artikel 433novies van het Strafwetboek, *Parl. St.*, Senaat, zitting 2012-2013, Doc. 5-1881/1.

⁹³ Wet van 24 juni 2013 houdende bestraffing van de exploitatie van bedelarij en van prostitutie, mensenhandel en mensensmokkel in verhouding tot het aantal slachtoffer, *B.S.*, 23 juli 2013.

⁹⁴ Het gaat dus om wijzigingen aan de artikelen 433quinquies tot octies van het Strafwetboek.

⁹⁵ Wijzigingen aan de artikel 77bis tot quinquies van de wet van 15 december 1980.

⁹⁶ Wijzigingen aan de artikelen 433ter tot quater van het Strafwetboek.

⁹⁷ Wijzigingen aan artikel 380 Strafwetboek. Deze wijziging werd ingevoerd naar aanleiding van een amendement van de regering (*Parl.St.* Senaat, sessie 2012-2013, nr.5-1216/2).

⁹⁸ Wetsontwerp ter aanvulling van de artikelen 382ter en 433novies van het Strafwetboek, alsook artikel 77sexies van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen betreffende de verbeurdverklaring van onroerende goederen, *Parl.St.*, de Kamer, sessie 2012-2013, Doc. 53-2819/001. Het initiele voorstel had enkel betrekking op de wijziging van artikel 433novies van het Strafwetboek (mensenhandel). Na amendementen van de regering, werden ook artikel 382ter van het Strafwetboek (uitbuiting van prostitutie) en artikel 77sexies van de wet van 15 december 1980 (mensensmokkel) gewijzigd (zie: *Parl. St.*, Senaat, zitting 2012-2013, Doc. 5-1881/2).

⁹⁹ Cass., 27 mei 2009, AR P.09 0240F.

Huisjesmelkerij

Een beperkte wijziging aan artikel 433decies van het Strafwetboek (huisjesmelkerij) is overigens ook ingevoerd met de wet van 29 april 2013, die op 2 augustus 2013 in werking trad. Daarbij is het feit dat de persoon geen andere echte en aanvaardbare keuze had dan zich te laten misbruiken geschrappt uit het misbruik van de bijzonder kwetsbare situatie van het slachtoffer.¹⁰⁰ Aangezien het ontbreken van die keuzemogelijkheid uit de kwetsbaarheid zelf van het slachtoffer voortvloeit en geen bijkomende component is, werd dat feit als overbodig beschouwd.¹⁰¹

2.2. Erkenning van de gespecialiseerde centra voor slachtoffers

Een andere belangrijke ontwikkeling op Belgisch niveau is de goedkeuring van het Koninklijk Besluit van 18 april 2013 inzake de erkenning van de centra gespecialiseerd in de opvang en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel en van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel en inzake de erkenning om in rechte op te treden.¹⁰²

Dat langverwachte systeem van erkenning is één van de punten uit het actieplan 2012-2014 van de federale regering.¹⁰³

Het Koninklijk Besluit bepaalt de voorwaarden waaraan een vereniging moet voldoen om als gespecialiseerd opvangcentrum te worden erkend. Die erkenning omvat ook de goedkeuring om als burgerlijke partij in rechte op te treden.¹⁰⁴ Het besluit verleent de drie huidige gespecialiseerde opvangcentra een erkenning voor vijf jaar: de vzw Pag-Asa (Brussel), de vzw Payoke (Antwerpen) en de vzw Sürya (Luik).

De voorwaarden om als gespecialiseerd centrum voor de opvang van slachtoffers van mensenhandel te worden erkend, zijn gekoppeld aan het statuut (vzw), de ligging (op Belgisch grondgebied gevestigd zijn), het maatschappelijk doel (voor de opvang, begeleiding en huisvesting van slachtoffers van mensenhandel en bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel instaan) en de opvolging (meerderjarige en minderjarige slachtoffers administratief en juridisch begeleiden).

De centra moeten een strategisch en operationeel vijfjarenplan hebben, een jaarverslag indienen en meewerken aan de multidisciplinaire aanpak die is ontwikkeld in de nationale actieplannen ter bestrijding van mensenhandel.

Het Koninklijk Besluit bepaalt verder dat het aantal centra is beperkt tot wat noodzakelijk is op het vlak van de administratieve en juridische opvolging van slachtoffers van mensenhandel.¹⁰⁵ Toch kunnen ook akkoorden worden gesloten met andere verenigingen, in het kader van de opvang van slachtoffers die een bijzondere opvolging nodig hebben, met name minderjarigen. Erkenning, ten slotte, geeft geen recht op subsidies.¹⁰⁶

2.3. Sanctioneren van opdrachtgevers en werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen

In het vorige jaarverslag¹⁰⁷ had het Centrum, via de programmawet (I) van 29 maart 2012, al melding gemaakt van de goedkeuring van een systeem van hoofdelijke aansprakelijkheid van de opdrachtgevers voor de sociale bijdragen, en de schulden met betrekking tot belastingen en bezoldigingen. Het gaat concreet om een algemeen systeem van hoofdelijke aansprakelijkheid.

100 Wet tot wijziging van artikel 433decies van het Strafwetboek ter verduidelijking van de bijzonder kwetsbare positie van een slachtoffer van huisjesmelkerij, *B.S.* 23 juli 2013.

101 Verslag in naam van de Kamercommissie voor de Justitie, met name over het wetsontwerp tot wijziging van artikel 433quinquies van het Strafwetboek teneinde de definitie van mensenhandel uit te breiden tot seksuele uitbuiting, *Parl. St.*, Kamer, zitting 2012-2013, Doc. 53- 2607/004, p. 6.

102 *B.S.*, 22 mei 2013.

103 Cfr. punt 3.5. van het actieplan 2012-2014. Het actieplan is beschikbaar op: www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_C_MH_NL_2012.pdf.

104 Artikel 2 van het KB van 18 april 2013.

105 Dat hangt bijvoorbeeld af van het aantal dossiers van slachtoffers van mensenhandel die bij de Dienst Vreemdelingenzaken zijn geopend, de evolutie van het aantal slachtoffers of van het aantal zaken van mensenhandel die bij de parketten en arbeidsauditoraten worden opgevolgd. Zie, voor cijfergegevens in dit verband, deel 3 van dit jaarverslag.

106 Artikel 7 van het KB van 18 april 2013.

107 *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011, 'Het geld dat telt'*, pp. 71-72.

In het kader van de omzetting van de ‘sanctie’-richtlijn¹⁰⁸ had het Centrum ook gewezen op de goedkeuring door de regering van twee wetsvoorontwerpen die beoogden om de opdrachtgever, die een beroep doet op tussenpersonen die werknemers in onwettig verblijf tewerkstellen, hoofdelijk aansprakelijk te stellen. Het is best mogelijk dat zich onder die werknemers potentiële slachtoffers van mensenhandel bevinden. Die voorontwerpen hebben geleid tot de goedkeuring van de wet van 11 februari 2013 tot vaststelling van sancties en maatregelen voor werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen.¹⁰⁹

De belangrijkste bepaling van de wet is een algemeen verbod op tewerkstelling van derdelanders die geen verblijfsrecht hebben in België. De wet voorziet bovendien in een aantal minimumnormen op vlak van sancties en maatregelen tegen werkgevers die dat verbod niet respecteren.¹¹⁰

De Belgische wet bepaalde al strafsancities tegen werkgevers die derdelanders in onwettig verblijf tewerkstelden.¹¹¹ De hervorming verplicht de werkgever om voortaan uitdrukkelijk na te gaan of de werknemer, vooraleer hij hem in dienst neemt, over een geldige verblijfstitel beschikt. Behalve de bestaande financiële en strafrechtelijke sancties dient hij de werknemer, die onderdaan is van een derde land, het volledige nog verschuldigde loon voor het geleverde werk te betalen. In dat verband is een weerlegbaar vermoeden voorzien waardoor een werknemer zonder wettelijke verblijfstitel wordt geacht drie maanden voor zijn werkgever te hebben gewerkt. Die moet bovendien de desbetreffende belastingen en sociale bijdragen betalen.¹¹² De wet bepaalt ook dat indien het adres en de gegevens van de bank- of postchequerekening van de werknemer onbekend zijn voor de werkgever, het loon wordt overgemaakt aan de Deposito- en Consignatiekas.

De tekst voert ook een systeem van hoofdelijke aansprakelijkheid in van de professionele opdrachtgever en van de verschillende aannemers, ongeacht of zij deel uitmaken van een keten van onderaannemers.¹¹³ Die hoofdelijke aansprakelijkheid omvat een dubbel luik: enerzijds een hoofdelijke aansprakelijkheid voor de lonen en anderzijds een bijkomende sanctie voor de hoofdaannemer of intermediaire aannemers in het geval dat de werkgever wordt gesanctioneerd wegens een overtreding van het verbod tot tewerkstelling van een illegaal verblijvende onderdaan van een derde land in België.¹¹⁴

Deze bijzondere regeling voor hoofdelijke aansprakelijkheid geldt voor alle vormen van activiteiten, ongeacht of er al dan niet sprake is van een keten van onderaannemers. De aannemer, bij afwezigheid van een keten van onderaannemers, en de intermediaire aannemer, indien er wel een is, zijn hoofdelijk aansprakelijk voor het door hun rechtstreekse onderaannemer nog verschuldigde loon. De hoofdelijke aansprakelijkheid betreft hier alle schulden met betrekking tot het loon. De betrokkenen zijn evenwel niet aansprakelijk indien ze over een schriftelijke verklaring beschikken waarin hun rechtstreekse onderaannemer bevestigt geen onwettig verblijvende onderdaan van een derde land tewerk te stellen. Ze kunnen opnieuw hoofdelijk aansprakelijk worden gesteld, zodra ze ervan op de hoogte zijn dat hun rechtstreekse onderaannemer één of meer illegaal verblijvende onderdanen van derde landen tewerkstelt.

Een gelijkaardig principe geldt ook in het geval van een onrechtstreekse keten van onderaannemers¹¹⁵ waarbij de hoofdaannemer en de intermediaire aannemer, die ervan op de hoogte zijn dat hun onrechtstreekse onderaannemer één of meer onwettig verblijvende onderdanen van derde landen tewerkstelt, aansprakelijk kunnen worden gesteld.

108 Richtlijn 2009/52/EG van het Europees Parlement en de Raad van 18 juni 2009 tot vaststelling van minimumnormen inzake sancties en maatregelen tegen werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen, *P.B.*, L168 van 30 juni 2009, p. 24.

109 *B.S.*, 22 februari 2013.

110 Zie ook: *Jaarverslag Migratie* 2012, p. 116.

111 Zie de wet van 30 april 1999 betreffende de tewerkstelling van buitenlandse werknemers en artikel 175 van het Sociaal Strafwetboek.

112 Verslag in naam van de Commissie voor de Sociale Aangelegenheden over het wetsontwerp tot vaststelling van sancties en maatregelen voor werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen, *Parl. St.*, Kamer, zitting 2012-2013, Doc. 53-2466/003, p. 3.

113 De tekst is de omzetting van artikel 8 van richtlijn 2009/52/EG van het Europees Parlement en de Raad van 18 juni 2009 tot vaststelling van minimumnormen inzake sancties en maatregelen tegen werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen. Voor meer uitleg in dat verband, zie de memorie van toelichting van het wetsontwerp tot vaststelling van sancties en maatregelen voor werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen, *Parl. St.*, Kamer, zitting 2012-2013, Doc. 53 -2466/001, pp. 5-11. Het Centrum heeft lang gepleit voor zo'n systeem in het kader van mensenhandel - zie in dat verband: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010*, 'Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen', pp. 99-102.

114 Zo wordt volgens artikel 175 van het Sociaal Strafwetboek een sanctie van niveau 4 toegepast.

115 Het concept van onrechtstreekse onderaannemer betreft hier de onderaannemer die onderdanen van derde landen in onwettig verblijf tewerkstelt maar die geen contractuele relaties onderhoudt met de voormelde intermediaire aannemer.

Ook de opdrachtgever die daarvan op de hoogte is, is hoofdelijk aansprakelijk, ongeacht of er al dan niet sprake is van een keten van onderaannemers.

Door dit systeem vallen opdrachtgevers die niet tot de professionele keten van aannemers en onderaannemers behoren, onder de regeling van hoofdelijke aansprakelijkheid voor de verschuldigde lonen. Dat betekent dat elk bedrijf dat werken laat uitvoeren door een aannemer die een beroep doet op verschillende onderaannemers, in principe moet controleren dat er geen enkele werknemer in onwettig verblijf op de werf is tewerkgesteld.

Als antwoord, ten slotte, op de vereiste van de richtlijn om te voorzien in een efficiënt klachtensysteem, kunnen derden, zoals representatieve vakbondsorganisaties of het Centrum, bij geschillen in dit domein in rechte optreden.

Hoofdstuk 2

DOSSIERANALYSE

In dit hoofdstuk worden de gerechtelijke dossiers van mensenhandel en mensensmokkel geanalyseerd waarin het Centrum, als burgerlijke partij, volledige inzage heeft verkregen. De analyse is gebaseerd op de processen-verbaal van die dossiers, en heeft vooral oog voor het criminele systeem en het slachtofferperspectief. De synthese-pv's worden grondig en kritisch doorgelicht: het zijn die pv's waarin speurders alle relevante gegevens van het dossier samenvatten, inclusief de pv's met de verhoren van slachtoffers, verdachten en getuigen; de informatie-pv's; en de rapporten van rogatoire commissies.

De studie van concrete dossiers is een hoeksteen van de beleidsevaluatie. Ze leidt tot kennis over de implementatie van het opsporings- en vervolgingsbeleid op het

terrein, en over de knelpunten die daarbij opduiken. Samen vormen die bevindingen een onmisbare basis om aanbevelingen te formuleren.

Dit hoofdstuk is ingedeeld per uitbuitingsmodaliteit. Elke dossierbespreking vangt aan met een beschrijving van de feiten en de pijnpunten van het onderzoek. Waar mogelijk wordt een *good practice* in een kaderstuk uitgelicht. Is het dossier volledig genoeg, dan wordt de bespreking ervan als volgt ingedeeld:

1. inleiding,
2. start van het onderzoek,
3. slachtoffers,
4. onderzoeksdaden.

1. Seksuele uitbuiting

1.1. Roemeens dossier, Charleroi

Inleiding

Dit dossier gaat over feiten van 2010 en 2011 en leidde tot een gedeeltelijke veroordeling voor de correctionele rechtbank van Charleroi, bevestigd door het hof van beroep van Bergen.¹¹⁶ De beklaagden en de slachtoffers waren afkomstig uit het Roma-milieu. De feiten speelden zich grotendeels af in Charleroi, maar ook in de prostitutiebuurt rond het Brusselse Noordkwartier, waar de meeste slachtoffers logeerden. De jonge vrouwen, onder wie een minderjarige, moesten zich op straat prostitueren.

De beklaagden gingen te werk met de zogenoemde *loverboy*-techniek. De meisjes werden eerst gerekruteerd via verleidingstechnieken om later tot prostitutie gedwongen te worden. De meisjes werden ingezet in een prostitutiestraat in Charleroi, die de beklaagden beschouwden als hun territorium: andere meisjes die er tippelden zagen zich de weg geblokkeerd, met de mededeling dat ze moesten

betalen of vertrekken. Als ze niet gehoorzaamden, werd er geweld gebruikt.

Uit een telefoontap bleek dat de beklaagden naast hun prostitutieactiviteiten ook diefstallen pleegden; tijdens de verhoren legden ze daarover ook bekentenissen af. De meeste mannen werkten in de bouwsector, hun werkopdrachten werden in een Roemeens café geregeld. Wanneer ze geen werk hadden en krap bij kas waren, gingen ze 's nachts op pad om diefstallen te plegen. In de telefoontap was er ook sprake van de verkoop van drugs. Ook daarnaar verwezen de beklaagden in sommige verklaringen.

1.1.1. Start van het onderzoek

Eind juli 2010 telefoneerde een Belgische prostituee van Belgische origine naar de lokale politie van Charleroi om te melden dat ze zich bedreigd voelde door de pooier van een jong Roemeens meisje dat zich op straat in Charleroi prostitueerde. Het Roemeense meisje werd gecontroleerd en geïdentificeerd. Op dezelfde plaats werden binnen enkele weken verschillende andere tippelende meisjes geïntercepteerd. Eén van hen klampte zelf de politie aan toen die bij een controle passeerde. De politie kon vaststellen dat enkele pooiers de meisjes in het oog hielden. Dat werd bevestigd bij de analyse van de gsm-berichten.

¹¹⁶ Corr. Charleroi, 19 september 2011, 6de K. bevestigd door Bergen, 21 mei 2012, 3de K. Zie hierover: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011*, 'Het geld dat telt', p.117.

Eind augustus 2010 diende één van de slachtoffers een klacht in tegen haar pooier, die haar geld had afgenomen en haar had geslagen. In september volgden verschillende andere slachtoffers haar voorbeeld.

1.1.2. *Slachtoffers*

De meeste slachtoffers waren afkomstig van de stad Galati (Roemenië) en hadden voor hun komst naar België in de prostitutie gewerkt in Italië. Ze moesten aanvankelijk 100 euro reiskosten afbetalen via prostitutie en om daarna verder te mogen ‘werken’ op straat moesten ze hun opbrengsten nog eens deels of volledig afdragen. Verschillende slachtoffers hadden ook een *loverboy*-relatie met de beklaagden.

Aanvankelijk waren meerdere slachtoffers weigerachtig om waarheidsgetrouwe verklaringen af te leggen. Ze waren bang voor wraakacties van de beklaagden en/of zaten in een afhankelijkheidspositie tegenover hun *loverboy*. Uiteindelijk dienden verschillende slachtoffers een klacht in, maar bleken ze niet geïnteresseerd in de begeleidingsvoorwaarden van de gespecialiseerde slachtoffercentra. De meesten wilden voortwerken in de prostitutie en kwamen dus niet in het slachtofferstatuut terecht. De politie gaf hen de meertalige slachtofferbrochure met de gegevens van de verschillende gespecialiseerde slachtoffercentra mee, voor het geval ze tot andere inzichten zouden komen.

1.1.2.1. *Slachtofferverklaring Roemeens meisje*

Het Roemeense meisje dat na de tussenkomst van de Belgische prostituee door de politie op straat geïntercepteerd werd, was volgens haar identiteitskaart negentien jaar oud. Het was al herfst, ze had het erg koud en droeg nauwelijks kleding, de politie gaf haar een trui. Bij haar verhoor was ze erg geëmotioneerd en ze verkeerde in paniek bij vragen over haar verblijfplaats en contactpersonen.

Bij haar eerste verhoor legde dit slachtoffer weinig verklaringen af, uit angst voor wraakacties. In latere verklaringen deed ze haar levensverhaal. Ze had school gelopen tot haar veertiende. Ze leefde in Galati bij haar familie. Door het overlijden van haar vader twee maanden voordien, had haar familie geen inkomen meer. Een vriend van de familie heeft haar toen bij de beklaagde geïntroduceerd. Die beweerde dat hij in België werk voor haar kon vinden, zonder in detail

te gaan. Het meisje was geïnteresseerd en een maand later vertrokken ze met zijn auto naar Charleroi.

Een dag na haar aankomst ging hij met haar naar de prostitutiebuurt, met de boodschap dat ze daar moest werken. Het meisje weigerde, waarop hij verbaal agressief werd. Bij de terugkomst in het appartement waar ze verbleef, bedreigde hij haar met een revolver. Ze gaf toe en zou voortaan al haar inkomsten uit de prostitutie afgeven.

Bij een politiecontrole vroeg ze om hulp. Op haar lichaam werden sporen van geweldpleging gevonden: eerst verklaarde ze dat ze in Roemenië tegen een spiegel gevallen was, later gaf ze toe dat die sporen mogelijk het werk van de beklaagde waren.

Het slachtoffer was geïnteresseerd in het slachtofferstatuut mensenhandel, maar ze wilde desondanks in de prostitutie blijven werken. Daarom bood de magistraat haar het statuut niet aan.

1.1.2.2. *Slachtofferverklaring minderjarig Roemeens meisje*

Uit de telefoontap was gebleken dat één van de slachtoffers zeventien jaar oud was, minderjarig dus. Dat slachtoffer werd aangetroffen bij een huiszoeking. Ze had een *loverboy*-relatie met één van de beklaagden, en zat in een emotionele afhankelijkheidspositie tegenover hem. Bij de interceptie door de politie had ze zich, op last van de beklaagde, gelegitimeerd met een valse identiteitskaart, die aangaf dat ze meerderjarig was. In latere verklaringen gaf ze ook toe dat ze in werkelijkheid zeventien jaar oud was. De beklaagde hield haar echte identiteitskaart in huis verborgen. De valse identiteitskaart had ze eerder zelf in Italië gekocht. De politie stelde een proces-verbaal op tegen het slachtoffer voor het bezit van valse documenten.¹¹⁷

Het meisje verklaarde dat ze in juni 2010 naar haar halfzus in Italië was vertrokken. Ze wilde er werk zoeken, want ze had een zoontje van twee jaar. Toen ze er geen werk vond, vroeg haar halfzus haar om terug te gaan naar Roemenië. Ze weigerde en ging inwonen bij een vriendin die zich via het internet prostitueerde. Via de *loverboy*/pooier van die vriendin kocht ze een

117 Zie deel 1 (Focus), Hoofdstuk 2, punt 2.1. Valse documenten.

valse identiteitskaart en leerde ze het prostitutiewerk kennen. De pooier nam al haar prostitutie-inkomsten af, waardoor ze besloot contact op te nemen met een kennis uit haar thuisstad in Roemenië.

Die kennis is één van de hoofdbeklaagden in dit dossier. Hij beweerde dat hij haar niet kon onderhouden, maar dat ze zich in Charleroi kon prostitueren, net zoals in Italië. Daarop nam ze de minibus naar België. Hij haalde haar af en toonde haar de prostitutieplek. De eerste dag kon ze het werk niet aan; nadien heeft ze de stap toch gezet omdat ze het geld nodig had. Ze beweerde geen geld aan de beklagde te hebben moeten afgeven. Maar hij had wel haar echte identiteitskaart verstoep en gezegd dat ze zich als meerderjarige moest voordoen. Uit de telefoontap bleek dat ze aan hem toestemming moest vragen om kleding te kopen.

Het slachtoffer legde geen belastende verklaringen af en kwam niet in het slachtofferstatuut mensenhandel terecht. Een week later wilde ze terug keren naar Roemenië om nadien toch naar België terug te komen, omdat ze geld nodig had.

Nabeschuwing

In sommige gevallen was de behandeling van de slachtoffers door de overheid problematisch. Ze werden door de Belgische autoriteiten als slachtoffer van mensenhandel gedetecteerd en geïdentificeerd maar kwamen niet in het slachtofferstatuut terecht, omdat ze niet aan de begeleidingsvoorwaarden voldeden.

Ze kregen geen bescherming in het kader van de begeleiding door een gespecialiseerd centrum, maar waren wel bang van de beklagden, tegen wie ze belastende verklaringen afgelegd hadden. Toen de slachtoffers de politie daarop wezen, kregen ze te horen dat ze bij gevaar of onraad naar het algemene noodnummer moesten telefoneren.

Het Centrum stelt zich de vraag of deze slachtoffers niet de nodige **bescherming** moeten krijgen van de overheid als ze daar expliciet om vragen – bijvoorbeeld via gerichte patrouilles door de lokale politie.

Tijdens het onderzoek zijn verschillende slachtoffers de confrontatie aangegaan met de beklagden tegen wie ze een klacht hadden ingediend. De advocaat van

de beklagden had daarom gevraagd bij de onderzoeksrechter, en die had hun verzoek ingewilligd. Die confrontaties resulteerden in een wijziging op bepaalde punten van de verklaringen van de slachtoffers.

Ook hier stelt het Centrum de vraag om **niet over te gaan tot confrontaties tussen slachtoffers en beklagden** in dossiers met prostitutieslachtoffers. Zij zijn vaak getraumatiseerd door psychologische en fysieke ervaringen; bij hen vormt revictimisering een reëel risico.

1.2. Nigeriaans dossier, Tongeren

Inleiding

Dit dossier leidde tot een veroordeling met tenlastelegging mensenhandel en mensensmokkel voor de correctionele rechtbank van Tongeren.¹¹⁸ In een afgesplitst dossier in Antwerpen werd een geneesheer voor opzettelijke vruchtafwijving veroordeeld.¹¹⁹

Een Nigeriaanse criminele organisatie smokkelde tussen 2007 en 2008 vrouwen van Nigeria naar Europa om hen tot prostitutie te dwingen in België, Duitsland en Spanje. De organisatie voorzag de Nigeriaanse vrouwen van valse Europese identiteitskaarten zodat eventuele controles door politiediensten in Europa geen problemen zouden opleveren. Uit de slachtofferverklaringen bleek dat geweld en vrijheidsberoving niet geschuwd werden. De organisatie maakte misbruik van voodoo-rituelen¹²⁰ om de slachtoffers te manipuleren en onder controle te houden. Eén van de slachtoffers werd gedwongen een illegale abortus te ondergaan.

118 Zie verder dit deel, hoofdstuk 3: Relevante rechtspraak.

119 Hof van beroep Antwerpen, 13 januari 2012, 134e K.

120 Misbruiken van het voodoo-ritueel zijn een typisch Nigeriaans drukkingsmiddel tegenover de slachtoffers. Een antropologisch inzicht daarin is essentieel om het slachtoffer te kunnen begrijpen. De Nigeriaanse term voor voodoo is 'juju'. Voodoo is een cultuscomplex in een ogenschijnlijk onzichtbare wereld. In Afrikaanse culturen kan het geloof in een 'onzichtbare wereld' van even groot of groter belang zijn dan het leven in een 'zichtbare wereld'. Het geloof in een bovennatuurlijk wezen wordt min of meer als universeel beschouwd. Veelal worden belangrijke beslissingen genomen nadat een lokale voodoo of juju-priester om raad gevraagd is. Veel Nigeriaanse meisjes hebben bij hun vertrek een eed afgelegd. Zij of hun familie hebben er zich toe verbonden hun reiskosten en schulden af te betalen aan hun *madam*. Die eedaflegging gaat met een aantal rituelen gepaard. Als het slachtoffer niet voldoet aan de opgelegde verplichtingen of haar verplichting verbreekt, wordt er juju of voodoo aangewend. Met een pakketje van nagels, bloed en haar kan men iemand ziek of gek maken of zelfs laten sterven.

1.2.1. Start van het onderzoek

Het dossier werd in september 2007 opgestart op basis van een verklaring van een slachtoffer, die ze aflegde op aanraden van haar zus. Die zus kende het slachtofferstatuut omdat ze in het verleden zelf slachtoffer van mensenhandel was geweest, in een Kortrijks dossier.¹²¹ Ze had haar ook gerustgesteld: in tegenstelling tot in Nigeria moet in België de wet wel nageleefd worden, en hoefde ze niet bang te zijn van de politie.

Het gerecht en de politie startten een volledig onderzoek op. Met behulp van een telefoontap slaagden ze erin de beklaagden op te sporen, hun rol te duiden en bewijsmateriaal te verzamelen.

1.2.2. Slachtoffers

1.2.2.1. Slachtofferverklaring

Het slachtoffer verklaarde dat een bende haar in juli 2007 in Nigeria geronseld had met de belofte dat ze in België in een winkel zou kunnen komen werken. Nadien zouden ze haar drie minderjarige kinderen ook overbrengen. Ze moest daarvoor 50.000 euro betalen.

Het netwerk vervoerde haar vanuit Benin City via Lagos naar Abidjan (Ivoorkust), waar ze samen met een begeleider het vliegtuig naar Genève nam. Net voor de landing moest ze haar paspoort aan de begeleider overhandigen, die het verscheurde en door het vliegtuigtoilet spoelde. In het luchthavengebouw nam deze afscheid en stuurde haar naar de paspoortcontrole met de volgende instructie: ze moest onder een valse naam asielaanvragen en het verhaal opdisen dat haar gezin vermoord was. Ze moest daarbij huilen en er hulpeloos uitzien. Ze moest vertellen dat ze niet meer naar haar geboorteland zou terugkeren. De autoriteiten zouden haar dan wel met rust laten. Ze zou mogelijk wel enkele dagen opgesloten worden, maar nadien vrijgelaten worden. Ze moest in elk geval haar verhaal staande houden.

Zo geschiedde, en het slachtoffer kwam in Genève terecht in een opvanghuis waar ze van een gedeeltelijke vrijheid kon genieten. Ze telefoneerde met de ronselaarster in Nigeria, die de contactgegevens van

haar dochter in België gaf. Met die laatste, de dochter van de ronselaarster en haar latere *madam*, regelde ze telefonisch een afspraak.

De Nigeriaanse *madam* regelde haar vervoer: het slachtoffer werd met een auto in Genève afgehaald en naar België gebracht. Bij aankomst werd ze naar een huis gebracht waar ze opgesloten en geslagen werd. Dat scenario zou zich later nog geregeld herhalen. Ze werd verplicht zich te prostitueren om de zogezegde schuld af te betalen, die intussen verhoogd was tot 60.000 euro. Aanvankelijk weigerde ze in de prostitutie te stappen, waarop ze werd geslagen en bedreigd: deed ze het niet, dan zouden zij en haar kinderen vermoord worden.

Ondertussen bleek het slachtoffer meer dan drie maanden zwanger te zijn. Haar *madam* dwong haar tot een illegale abortus. Die werd uitgevoerd in een ziekenhuis in Antwerpen, in aanwezigheid van de *madam*. De ingreep verliep slecht: een gedeelte van de placenta bleef achter waardoor een curettage noodzakelijk was. Toch werd het slachtoffer snel weer tot prostitutie gedwongen. Twee dagen na de ingreep werd ze alweer aan het werk gezet.

Het slachtoffer werd mede door misbruik van voodoo-rituelen tot prostitutie aangezet. Tijdens de opsluiting werden haarplukjes (onder andere schaamhaar) en nagelstukjes van haar afgenomen. Dit maakte deel uit van de mentale en fysieke dwangmethode waaronder ze toestemde om zich te prostitueren.

De *madam* overhandigde haar een vals Spaans verblijfsdocument en het slachtoffer werd in de raamprostitutie tewerkgesteld in Antwerpen en Aken (Duitsland). Haar integrale prostitutieopbrengsten moest ze aan haar *madam* afstaan. Ze ontving dagelijks zeven klanten die per beurt tussen de 20 en 30 euro moesten betalen. Na een tijdje slaagde ze erin te vluchten, met de hulp van een klant. Op advies van haar zus heeft ze toen contact met de Belgische politie opgenomen.

1.2.2.2. Andere via telefoontap teruggevonden slachtoffers

Met behulp van de telefoontap stelden de speurders vast dat er meerdere slachtoffers waren. Bij een huiszoeking werden in een notitieboekje van de Nigeriaanse *madam* de namen van twaalf slachtoffers teruggevonden.

121 Zie: Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2006, 'Slachtoffers in beeld', p.31.

De Belgische politie kon één van hen identificeren via het Centrum voor Politie- en Douanesamenwerking in Heerlen (Nederland), dat is opgericht in kader van de bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit. Daaruit bleek dat dit slachtoffer in Aken (Duitsland) op basis van een valse identiteit in hechtenis was genomen en door de Duitse overheid was uitgewezen naar Spanje. Uit de telefoontap bleek dat de beklaagden haar ervan verdachten geld achter te houden. In één van de geregistreerde gesprekken stelde de *madam* dat ze naar Spanje zou afreizen om orde op zaken te stellen.

De onderzoeksrechter gaf de politie de opdracht dit slachtoffer te traceren en contact met haar op te nemen met de hulp van een Nigeriaanse tolk. De politie slaagde erin haar in Spanje te bereiken, verzocht haar om naar België te komen en vroeg om uitleg. Ze bevestigde, zonder namen te noemen, dat ze voor iemand moest werken om haar schulden af te betalen. Ze verbleef nog maar pas in Madrid. De politie bood haar aan om met de trein naar België te komen en in het slachtofferstatuut mensenhandel te stappen. Op een zeker ogenblik zei het slachtoffer dat er een vrouw naar haar toe kwam, en even later werd het contact verbroken.

De politie heeft toen het volgende bericht verzonden: “(x), please take contact with us on this number. (x), you don’t have to be afraid. Please call during the day.” De politie heeft nadien een in het Engels ingesproken bericht gekregen, met het verzoek om met rust gelaten te worden, maar het was niet zeker dat dit door het slachtoffer zelf ingesproken was. Nadien heeft de politie meermaals vergeefs geprobeerd haar te bereiken via een sms. Van internationale politiesamenwerking was geen sprake.

Nabeschouwing bij de slachtofferbehandeling

Het is positief dat de politiediensten op vraag van de onderzoeksrechter een slachtoffer in het buitenland opsporen en het slachtofferstatuut in België aanbieden. Het zou nog beter zijn als de Belgische overheid in zo’n geval het initiatief zou nemen om het slachtoffer via de officiële instanties op een succesvolle wijze naar België te laten overbrengen. De slaagkans om het slachtoffer uit haar benarde situatie te bevrijden was groter indien het in samenwerking met de Spaanse overheid en via de Spaanse politiediensten opgespoord en geïntercepteerd was.

Dat laatste slachtoffer is niet teruggevonden, maar het eerste slachtoffer, dat met haar verklaring de start van het dossier inluidde, kwam wel in het slachtofferstatuut terecht. In de loop van het onderzoek wilde dat slachtoffer absoluut niet met de beklaagden geconfronteerd worden. Ze had nog angst vanwege het voodoo ritueel dat op haar was toegepast, wilde de geschiedenis zo snel mogelijk vergeten en vreesde dat een confrontatie een nieuwe voodoo bezwering zou inhouden.

De politie stelde vast dat de Nigeriaanse *madam* van bij haar eerste verklaring herhaaldelijk had aangedrongen om persoonlijk met het slachtoffer geconfronteerd te worden. De politie zag een rechtstreeks verband tussen die vraag en de bezwering van het slachtoffer: “Het is in het kader van deze globaal geschetste achtergrond”, luidde de analyse, “dat de beklaagde reeds van bij haar eerste verhoor verzocht om in persoon geconfronteerd te worden met het slachtoffer en dit enkel en alleen met de bedoeling de sluimerende en voortdurende vrees voor een mogelijke vloek op het slachtoffer aan te kunnen wakkeren. Vermoedelijk hoopte de beklaagde dat het slachtoffer onder deze latente aanwezigende druk tijdens een confrontatie uiteindelijk zou afzien van de klacht tegen de beklaagde.” Een confrontatie tussen de twee vrouwen vond nooit plaats.

Het slachtoffer ging wel een confrontatie aan met de dokter die de gedwongen abortus had uitgevoerd, en daarvoor in een afgesplitst dossier vervolgd werd. Die confrontatie leverde niets op: beiden bleven bij hun oorspronkelijke verklaringen.

Good practice

Het Centrum stelt vast dat het van belang is dat de eerstelijnsdiensten, de medewerkers van de gespecialiseerde centra en de magistraten voldoende kennis hebben van de antropologische achtergrond van bepaalde slachtoffergroepen. Het is belangrijk te beseffen dat beklaagden misbruik kunnen maken van confrontaties door slachtoffers met bezwering onder druk te zetten en belastende verklaringen in te trekken. Voor Nigeriaanse slachtoffers is het risico hoog dat bij een confrontatie een voodoo bezwering wordt hernieuwd.

1.2.3. Onderzoeksdaten

Uit financieel en vermogensonderzoek bleek dat de ronselaarster in Benin City, die de moeder van de *madam* in België is, een zeker aanzien genoot in Nigeria, waar ze zich onderscheidde door in een mooi en groot huis te wonen en in een luxewagen te rijden, terwijl ze geen officieel inkomen uit werk bleek te hebben.

In het dossier werden enkele sporen van geldtransfers en bankoverschrijvingen teruggevonden, maar meestal werden de transfers in baar geld door koeriers verzorgd, die tussen België, Nigeria en Spanje reisden. Zeker 30.000 euro werd zo vanuit Nigeria naar België vervoerd.

Het nazicht van de bankrekeningen leverde ook indicaties van witwassen op. Tussen 17 april 2004 en 31 mei 2008 werd cash gestort op diverse rekeningen voor een totaalbedrag van 37.860 euro. Het overgrote deel daarvan (voor een bedrag van 34.535 euro) vond plaats na januari 2007, ten tijde van de bewezen prostitutiefeiten. Die bedragen waren evenmin in verhouding met de gekende legale inkomstenbronnen van de beklaagden. Bovendien vonden via diezelfde rekeningen opvallende transacties plaats, zoals een internationale overschrijving van 3.950 euro. De oorsprong daarvan was onduidelijk en werd als verdacht beschouwd.

2. Economische uitbuiting

2.1. Dossier bouw, Charleroi

Inleiding

Dit dossier in de bouwsector, met feiten die plaatsvonden tussen 2007 en 2009, leidde tot een veroordeling voor mensenhandel door de correctionele rechtbank van Charleroi.¹²² De beklaagde had verschillende vennootschappen in de bouw opgezet die uitsluitend in de hoedanigheid van onderaannemer opereerden, en nooit als opdrachtgever. De beklaagde duwde de Bulgaarse slachtoffers zonder hun medeweten in een situatie van schijnzelfstandigheid. Ook een Braziliaans slachtoffer werd illegaal tewerkgesteld met valse (Portugese) identiteitsdocumenten.

2.1.1. Start van het onderzoek

Op 25 juli 2008 ontving de lokale politie van Waver een melding van verontruste inwoners over verdachte wagens met Oost-Europese nummerplaten die er circuleerden. De politie vond de wagens terug bij een bouwwerf. Daar werden de personen die er aan het werk waren, geïntercepteerd. Ze legitimeerden zichzelf met een Bulgaarse identiteitskaart, maar hadden geen arbeidsdocumenten of -contracten. De politie nam hen

mee naar het politiekantoor en nam contact op met de Arbeidsauditeur en de Dienst Vreemdelingenzaken. De Bulgaren gaven de contactgegevens op van hun werkgever, die vervolgens door de politie verhoord werd en die de latere beklaagde zaakvoerder in dit dossier zou zijn. Nadien werden deze personen voor repatriëring naar een gesloten centrum overgebracht.

Tijdens een nieuw incident op 18 maart 2009 werd de lokale politie van Charleroi opgeroepen door controleurs van de metro, toen een persoon weigerde te betalen en zich te legitimeren. Hij werd naar het politiekantoor overgebracht, waar hij zich legitimeerde. Het was een Bulgaar, afkomstig uit Plovdiv, die sinds een maand in België verbleef en zonder arbeidscontract voor de latere beklaagde werkte. Hij verklaarde dat hij een jaar geleden via Bulgaarse kameraden geronseld was, en dat hij voorheen al voor diezelfde zaakvoerder had gewerkt. Die zaakvoerder voerde werken uit in opdracht van een opdrachtgever, een grote Waalse bouwfirma. De zaakvoerder beriep zich tijdens zijn verhoor op wanbetaling door die bouwfirma om te verklaren waarom hij het slachtoffer geen contract had gegeven. Daarop verwittigde de politie de arbeidsauditeur, die verzocht de gespecialiseerde eenheid mensenhandel (van de lokale politie) en de Sociale Inspectie op de hoogte te brengen.

De Sociale Inspectie stelde in haar rapport vast dat er in de verschillende datasystemen geen Bulgaarse werk-

122 Zie verder dit deel, hoofdstuk 3: Relevante rechtspraak.

nemers waren geregistreerd die werkzaam waren bij de firma's van de beklaagde. De lokale politie voerde verschillende observatieopdrachten uit en registreerde de telefoongesprekken, waardoor de contactpersonen opgespoord konden worden.

In de loop van het onderzoek werden verschillende getuigen verhoord. Daaruit bleek dat de beklaagde zaakvoerder in het milieu als onbetrouwbaar bekend stond. Hij betaalde zijn werknemers nauwelijks of helemaal niet en hij registreerde ze niet. Een opzichter van een andere bouwfirma verklaarde: "Het was overduidelijk dat de arbeiders van M. niet ingeschreven waren. Soms waren ze met twee op de werf, een andere dag waren het er vier en niet altijd dezelfde mannen. Legale bedrijven werken niet op die manier."

Tijdens zijn verhoor gaf de beklaagde wel toe een Braziliaanse werkkraacht illegaal tewerkgesteld te hebben. De Braziliaan had enkele maanden voor hem gewerkt en moest nog steeds 4.000 euro ontvangen.

2.1.2. *Slachtoffers*

De meeste slachtoffers waren Bulgaren en werden als schijnzelfstandigen ingezet. Er was ook een Braziliaans slachtoffer. De beklaagde had huisvesting op de bouwwerf geregeld, zodat de slachtoffers makkelijk en snel inzetbaar waren. De beklaagde liet de slachtoffers eerst een dag op proef werken, zonder de noodzakelijke beschermingskledij en hield zich nooit aan z'n financiële beloftes. Op het einde van de werkdag zei hij systematisch tegen de werknemers dat ze hun werk niet goed uitgevoerd hadden. De slachtoffers die als schijnzelfstandigen uitgebuit werden, verklaarden dat de beklaagde volledig aan zijn financiële beloftes verzaakte en elke gelegenheid benutte om op hun loon te beknibben.

Slachtofferverklaring

Eén van de Bulgaarse slachtoffers diende op 24 april 2009 een klacht in bij de politie. Hij had in 2007, samen met zeven andere Bulgaren, bijna zes maanden voor de beklaagde gewerkt. Daarvoor had hij slechts 300 euro ontvangen, terwijl hem een dagloon van 130 euro beloofd was. Dagelijks had hij van 5 tot 23 uur gewerkt, waarbij hij nauwelijks pauzes had gekregen. Het slachtoffer verkeerde in de waan dat hij legaal tewerkgesteld was. De beklaagde had hem

documenten laten handtekenen en had daarbij om het nodige vertrouwen gevraagd, want die documenten zouden zijn verblijf regulariseren. In werkelijkheid werden met de door hem gehandtekeningde papieren documenten van 'werkende vennoot in een zelfstandigenstatuut' opgemaakt, waardoor hij in een situatie van schijnzelfstandigheid was terechtgekomen.¹²³ Dit slachtoffer heeft gebruikgemaakt van het slachtofferstatuut mensenhandel, en heeft zich tijdens het proces ook burgerlijke partij gesteld.

De referenties van een Belgisch slachtoffer werden via een oom overgemaakt aan een grote aannemer waarvoor die oom werkte. Enkele maanden later kreeg het slachtoffer per telefoon een werkaanbod, waarop hij positief antwoordde. De volgende ochtend werd hij per camionette opgepikt en naar een bouwwerf gebracht waar hij onmiddellijk aan het werk werd gezet, zonder beschermingskledij. Toen het slachtoffer naar zijn contract vroeg, kreeg hij te horen dat dat 's avonds zou worden geregeld. 's Middags liep hij de werfleider van een grote Waalse bouwfirmat tegen het lijf. Hij vroeg hem om veiligheidskleding, in de veronderstelling dat hij voor hem werkte. De werfleider reageerde verbaasd en ontkende. Het slachtoffer beschreef de man die hem geronseld had; de werfleider reageerde dat die man een onderaannemer was. Hij raadde hem aan onmiddellijk te stoppen met werken, omdat die onderaannemer – de beklaagde – zijn personeel uitbuitte en niet betaalde. Het slachtoffer werkte toch verder. Toen de beklaagde 's avonds arriveerde, deelde hij het slachtoffer mee dat hij niet voldeed en er geen contract opgemaakt werd. Het slachtoffer werd niet uitbetaald en stapte naar de politie.

2.1.3. *Nabeschuiving over opdrachtgevers*

In vorige jaarverslagen¹²⁴ ging het Centrum dieper in op de verschillende constructies die mensenhandelaars opzetten om werkkrachten uit te buiten. Onderaannemen en opdrachtgevers spelen hierin een belangrijke rol. Naast de rol die malafide opdrachtgevers spelen, moet gewezen worden op de rol die bonafide opdrachtgevers kunnen spelen bij de preventie van uitbuitingsituaties, zoals uit dit dossier blijkt.

123 Zie, hierover, deel 1 (Focus) van dit jaarverslag.

124 Zie: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2010*, 'Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen', p.53 en *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011*, 'Het geld dat telt', pp. 24-25 en 144.

De beklaagde werkte vaak als onderaannemer voor een grote Waalse bouwfirma. Eén van zijn vennootschappen werkte zelfs exclusief in opdracht, voor deze bouwfirma. In 2009 had deze firma in de regio van Bergen bijna 20% van al zijn bouwwerken in opdracht van de beklaagde gegeven. De facturatie daarvoor bedroeg in totaal 165.000 euro; het ging om 197 prestaties, waarvan er 85 (43%) door illegaal tewerkgesteld uitvoerd werden.

In de marge van dit dossier werden bij de grote bouw-firma ook enkele opvallende constructies teruggevonden. Zo werkten een Bulgaarse werknemer en zijn zoon eerst met een arbeidscontract voor de firma. Vervolgens richtten ze een eigen kleine vennootschap op, gaven hun ontslag en begonnen vervolgens als onderaannemer met de grote firma samen te werken. De firma van de Bulgaren werkte niet reglementair, zoals bleek uit de controles. Dat wekt de indruk dat de grote bouw-firma liever met een firma van ex-werknemers in onderaanneming werkte dan met eigen personeel. De kleine firma werkte op zijn beurt zeer goedkoop, met schijnzelfstandigen, en was niet in orde met de geldende regelgeving.

In dit dossier duiken ook bouwbedrijven op die als opdrachtgever te goeder trouw met de beklaagde zaakvoerder hebben samengewerkt. Een familiebedrijf had een onderaannemingscontract getekend voor werken aan een blok van 28 sociale woningen in Jumet. Om in regel te zijn met de wettelijke verplichtingen, vroeg de werfleider via een brief aan de onderaannemer om de noodzakelijke gegevens te bezorgen. Hij vroeg enerzijds een personeelslijst met de gegevens van de werkkrachten die op zijn werf aan de slag waren en anderzijds het bewijs dat die werkkrachten in orde waren met de regelgeving inzake fiscaliteit en sociale zekerheid. Nadat hij de brief had verstuurd, stelde de opdrachtgever vast dat er plots geen werkkrachten van de onderaannemer meer op zijn werf verschenen. De opdrachtgever vertrouwde het niet meer en besliste een kopie van de brief naar Sociale Inspectie te sturen, samen met de aanwezigheidslijsten van de werknemers van september en oktober 2007. Uiteindelijk gaf de opdrachtgever expliciet verbod aan de beklaagde om nog op zijn bouw-werf te verschijnen.

2.2. Dossier clandestien textielatelier, Bergen

Inleiding

Dit textieldossier, gebaseerd op feiten van 2008, leidde tot een veroordeling met tenlastelegging mensenhandel voor de correctionele rechtbank van Bergen.¹²⁵ De beklaagde zaakvoerder en de slachtoffers waren Syriërs. De slachtoffers werden economisch uitgebuit in een clandestien werk- atelier.

Opmerkelijk is dat op 21 februari 2008 één van de aanvankelijke verdachten reeds voor dezelfde feiten vervolgd en veroordeeld werd, in Charleroi, tot drie jaar gevangenisstraf en 33.000 euro boete. Dat was enkele maanden voor de eerste vaststellingen in dit dossier. Die verdachte werd in dit dossier buiten vervolging gesteld door de raadkamer.

2.2.1. Start van het onderzoek

Een buurtbewoner telefoneerde naar de lokale politie om een uitbuitingsituatie in een clandestien werk- atelier te melden. De politie verwittigde de arbeids- auditor en vroeg de bijstand van een inspectiedienst. De arbeidsauditeur informeerde op zijn beurt de regionale inspectiedienst van Wallonië. Die organiseerde samen met de lokale politie op 17 april 2008 een controle in de bewuste hangar. De eerstelijnsdiensten konden het werk- atelier op die locatie eerst niet terugvinden, tot een stel kinderschoenen hen naar een hangar leidde waar ze het clandestiene werk- atelier aantroffen. De verantwoordelijke van de hangar, de zaakvoerder van een groothandel in textiel, verleende de eerstelijns- diensten vrijwillig toegang tot het gebouw. Zes mensen waren er kleding aan het sorteren.

2.2.2. Slachtoffers

De eerstelijnsdiensten stelden vast dat de hangar niet voldeed aan de normen voor veiligheid en hygiëne. Er hing een scherpe, onaangename geur. Het was koud en het regende binnen. Er was zelfs een groot risico op brand. De zes tewerkgesteld hadden de Syrische nationaliteit en waren afkomstig van Syrië, Palestina en Libanon. Ze bevonden zich in een illegale of preciaire verblijfssituatie en hadden geen arbeidsdocument. Ze

125 Zie verder dit deel, hoofdstuk 3: Relevante rechtspraak.

ontkenden dat ze voor de zaakvoerder werkten, terwijl vaststellingen ter plaatse dat tegenspraken. Ze legden geen relevante verklaringen af – of beschouwden zichzelf niet als slachtoffer – en waren niet geïnteresseerd in het statuut mensenhandel. Eén van de slachtoffers, die pas twee dagen in België was, kwam van Almeria (Spanje), waar hij voor een Spaanse firma in de bouwsector had gewerkt. De andere slachtoffers verbleven al langer in ons land.

2.2.3. Onderzoeksdaten

De eerstelijnsdiensten hebben tijdens hun controle foto's genomen als bewijsmateriaal, een buurtonderzoek gedaan en huiszoekingen bij de beklaagden uitge-

voerd. Ze verhoorden alle betrokkenen van de firma en controleerden alle informatie die dat opleverde. De financiële verrichtingen van de zaakvoerder en zijn firma werden onderzocht. De telefonische contacten en boodschappen werden gecontroleerd. Afgaande op gsm-berichten organiseerde de beklaagde ook de huisvesting van de slachtoffers, wat aanleiding gaf tot precarie situaties van huisjesmelkerij.

Deskundigen uit de sector getuigden dat hier duidelijk sprake was van ernstige werkoverlast. Normaal zijn er voor het dagelijks sorteren van 2.000 kilogram kleding vijf of zes personen nodig, in dit dossier moest één tewerkgestelde die hoeveelheid werk verrichten.

3. Dwang tot het plegen van misdrijven

3.1. Roemeens netwerk van gedwongen diefstallen

Inleiding

De feiten van dit dossier van Turnhout dateren van 2010-2012 en speelden zich af in België en Nederland. Het gaat om een Roemeense rondtrekkende daderbende, die verschillende personen dwong om diefstallen te plegen en die één twintigjarig meisje in de prostitutie dwong. De beklaagden werden behalve voor mensenhandel ook veroordeeld voor criminele organisatie¹²⁶.

De beklaagden en de slachtoffers waren afkomstig uit de streek van Oradea in Roemenië, vanwaar twee Roma-families de rekrutering in Roemenië en de opvang in België organiseerden. Ze werkten ook samen met andere Roma-families, waaraan slachtoffers werden verhuurd om diefstallen te plegen. In ruil daarvoor kregen ze de helft van de gestolen goederen.

De hoofdbeklaagden hadden in het verleden ook hun veertien- en zestienjarige dochters ingezet bij diefstallen. Ondertussen waren die dochters meerder-

jarig en hadden ze een verantwoordelijke positie in de criminele organisatie, zodat ze als medebeklaagden vervolgd werden. Eén van de dochters, ondertussen 21 jaar, hield als 'begeleidster' toezicht op het 20-jarige prostitutieslachtoffer en had zelf in 2005 (als 16-jarige) diefstallen gepleegd. Toen ze betrapt en aangehouden werd, werd ze opgesloten in een centrum voor minderjarigen. Daar verbleef ze een maand. Daarna werd ze vrijgelaten en vertrok ze naar Roemenië. In juni 2010 keerde ze terug naar België om in de prostitutie te werken, en controleerde ze het prostitutieslachtoffer.

Ze pleegden diefstallen in winkelketens in verschillende steden in België en Nederland. In België richtten ze zich vooral op kledingwinkels, verspreid over het hele grondgebied. In Nederland waren ze vooral actief in elektronica-winkels in het grensgebied met België. Dagelijks pleegden ze diefstallen in een drietal steden.

De criminele organisatie bediende zich van eigen modi operandi om de diefstallen te plegen, en meer bepaald om de winkelalarmen te omzeilen. Dat ging als volgt in zijn werk: zogenaamde 'verhuizers', meestal vrouwelijke bendeleden, haalden kleding van de rekken en brachten ze naar pashokjes. Met een magneet haalden ze er de beveiliging van de kleding. Die werd doorgeschoven naar aangrenzende pashokjes, waarin de later binnengekomen dieven de waren opwachtten.

126 Zie verder dit deel, hoofdstuk 3: Relevante rechtspraak.

De beveiligingsonderdelen werden weggestopt in de winkel en de verhuizers verlieten de winkel enkel met de magneet. Zo werd de link tussen de verhuizers en de dieven weggenomen. De dieven konden ontkomen met de waren. Verder werd er ook gebruikgemaakt van met aluminium omwikkelde tassen, om alarmen te omzeilen.

De slachtoffers die gedwongen werden om de diefstallen te plegen, moesten onder hun eigen kleding zoveel mogelijk kledingstukken over elkaar aantrekken. Nadien moesten ze de winkel verlaten zonder inkopen te doen. Als ze op heterdaad betrapt werden, legden ze voorbereide verklaringen af. Meestal verklaarden ze pas in het land te zijn. Ze kenden hun verblijfplaats niet en evenmin hun contactpersonen.

Het familiehoofd had de leiding van de hele organisatie, en fungeerde als chauffeur. Hij koos de doelwitten uit, maar hield zich telkens op de achtergrond. Hij regelde de administratieve zaken bij de verschillende Roemeense administratieve overheden om de nodige documenten te verkrijgen. Zijn zoon was zijn rechterhand. Beiden veranderden geregeld van gsm-nummer om het telefoononderzoek van het gerecht te bemoeilijken.

3.1.1. *Start van het onderzoek*

In januari 2011 kon de politie via haar Algemene Nationale Gegevensbank verbanden leggen tussen verschillende feiten van winkeldiefstallen en diverse betrokkenen. In de loop der jaren waren er al verschillende vaststellingen gedaan van winkeldiefstallen. Vanwege de *'intelligente modus operandi'*, de duidelijke hiërarchie bij de uitvoering van deze diefstallen, de angst om verklaringen af te leggen door de betrapte dieven, en het feit dat winkeldiefstallen niet tot de vervolgingsprioriteiten behoren, heeft het lang geduurd voor de structuur van deze criminele organisatie in beeld kwam.

Bij de politie leefde de perceptie dat winkeldiefstallen voor een geringe maatschappelijke overlast zorgden, maar door het enorme aantal gepleegde feiten groeide het besef dat dadergroepen op dat domein voor een enorme overlast zorgden.

De naam van de hoofdbeklaagde dook nog op in dossiers in Turnhout, Leuven en Antwerpen. In de dossiers van

Turnhout en Leuven was er sprake van georganiseerde diefstallen in huizen of winkels. In het Antwerpse dossier hield de dadergroepering zich bezig met het plegen van gaudiefstallen op het openbaar vervoer.

Op basis van die gegevens werd een onderzoek met de tenlastelegging van criminele organisatie¹²⁷ opgestart. Daarbij werd gebruik gemaakt van een telefoontap die belastend bewijsmateriaal opleverde over geweldplegingen tegenover de slachtoffers, gedwongen prostitutie, het inzetten van eigen minderjarige kinderen voor het plegen van diefstallen en over het discreet afnemen van de identiteitskaarten van slachtoffers. Via de Roemeense verbindingsofficier werd informatie ingewonnen over het gebruik van het crimineel geld en investeringen in Roemenië.

3.1.2. *Slachtoffers*

De Roemeense slachtoffers waren afkomstig van Roma-families uit de streek van Oradea. Ze kwamen uit een arm kwetsbaar milieu en hadden geen opleiding genoten. Ze werden in Roemenië gerekruteerd met de belofte van werk. Ze zouden in België geld, weelde en bescherming krijgen. Hun reis- en administratiekosten werden betaald door de trafikanten. Na hun aankomst in België vertelden de trafikanten hun dat ze hun kosten moesten afbetalen via het leveren van gestolen goederen. Hun paspoorten werden afgenomen.

De slachtoffers werden in Antwerpen in huizen opgevangen die gehuurd werden door de Roemeense daderbende. Daar werden ze gebriefd over de methodes van de winkeldiefstallen. Elke ochtend werden ze met een auto naar de winkels die het doelwit waren gebracht. Bij aanstalten tot protest gebruikten de beklaagden fysiek en verbaal geweld tegen hen.

3.1.2.1. *Slachtofferverklaringen over gedwongen diefstallen*

Sommige slachtoffers weigerden verklaringen af te leggen, uit angst voor wraakmaatregelen ten aanzien van hun familie in Roemenië. Die bedreigingen werden ook bevestigd door andere slachtofferverklaringen en door de geregistreerde telefoongesprekken.

127 Zie deel 1, schema.

Eén van de slachtoffers verklaarde dat zijn vrouw in Roemenië door de hoofdbeklaagde geslagen werd vanwege de trage afbetaling van zijn huurgelden. Het slachtoffer had bij zijn familie in Roemenië een huurschuld van 1.700 euro opgebouwd, en moest die vereffenen door diefstallen in het buitenland te plegen. De helft van de criminele opbrengsten zou worden gebruikt om zijn schulden af te lossen. De andere helft betaalde hij aan de familie van de hoofdbeklaagde, voor de afbetaling van zijn transportschulden en huur in België.

Een ander slachtoffer, een oude man, verklaarde dat hij in Roemenië destijds voor een schoonmaakbedrijf werkte en een maandloon van 130 euro ontving. Op een bepaald moment vernam hij dat in België werk werd aangeboden in de bouw- of de tuinbouwsector. Bij zijn aankomst bleek er geen werk te zijn, en werd hij gedwongen om diefstallen te plegen, om zijn kosten terug te betalen. Hij werd vroegtijdig op heterdaad betrapt en opgesloten in de gesloten instelling in Brugge. Uit de gesprekken van de telefoontap bleek dat de hoofdbeklaagde de opdracht gaf dat de zoon van de oude man de schuld van zijn vader verder moest afbetalen.

3.1.2.2. *Slachtofferverklaringen prostitutieslachtoffer*

Aanvankelijk werd het prostitutieslachtoffer samen met haar 'begeleidster' in hechtenis genomen, op verdenking van lidmaatschap van een criminele organisatie. De begeleidster was de vriendin van de zoon van de hoofdbeklaagde. Het andere meisje verklaarde onmiddellijk dat ze een slachtoffer was en tot prostitutie gedwongen was. Ze had geen geld bij zich en was schaars gekleed. Ze was bang van haar begeleidster. Volgens haar verklaring werd ze mishandeld, opgesloten in een kamer, en stond ze onder permanent toezicht van de begeleidster. Ze moest op de grond slapen en kreeg geen dekens. Haar prostitutie-inkomsten werden integraal afgenomen. Zowel zijzelf als haar familie in Roemenië werden bedreigd. De begeleidster had haar identiteitskaart in beslag genomen.

Het slachtoffer verklaarde dat ze tegen haar gedwongen prostitutie passief verzet gepleegd had. Zo probeerde ze haar klanten ontevreden te maken, zodat ze niet meer bij hen gewenst was. Dat werd bevestigd door verschillende geregistreerde telefonische gesprekken, waarvan het directe taalgebruik onbetwistbaar bewijst

materiaal opleverde: haar klanten klaagden daarin over het meisje, "omdat ze in slaap valt, omdat ze stinkt...".

Op basis van haar verhoor werd beslist haar vrij te laten en haar het statuut van slachtoffer van mensenhandel aan te bieden. De politie gaf haar een in het Roemeens gestelde informatiebrochure voor slachtoffers van mensenhandel, waarop ze onmiddellijk positief reageerde. De politie nam contact op met één van de gespecialiseerde centra voor slachtoffers van mensenhandel; na een positief gesprek werd ze in begeleiding genomen.

Nadien werd het slachtoffer opnieuw door de politie verhoord. Ditmaal werd dat speciaal georganiseerd in de burelen en in aanwezigheid van een vertrouwenspersoon van het gespecialiseerd slachtoffercentrum, om een optimaal vertrouwensklimaat te scheppen. Het slachtoffer gaf, als achtergrondschets, kort haar levensverhaal mee. Ze was vroeger ook al mishandeld geweest, toen ze in een Roemeens weeshuis verbleef. Daarvan droeg ze nog steeds littekens op haar benen. De kinderen in het weeshuis stalen onderling voedsel om te overleven. Toen ze zeven was, werd ze opgevangen in een pleeggezin. Daar kreeg ze een goede opvoeding, en ze kon een opleiding volgen. Na haar studie ging ze alleen wonen in Oradea. Ze werkte als poetsvrouw. Ze werd verliefd op de neef van de hoofdbeklaagde, en begon een relatie met hem. Aanvankelijk beschouwde ze hem als haar levenspartner, maar in realiteit bleek hij een *loverboy*. Hij vroeg haar mee te verhuizen naar België, en beloofde werk als kledingverkoopster voor haar te vinden. Hij stelde haar voor aan de hoofdbeklaagde, die voor haar in België alles zou regelen en daartoe haar vertrouwen vroeg.

Het slachtoffer aanvaardde het aanbod. Vanuit Roemenië reed ze met de wagen mee naar een café aan het Sint-Jansplein in Antwerpen. Daar werd ze voorgesteld aan de zoon van de hoofdbeklaagde en zijn vriendin, haar latere 'begeleidster'. Die laatste stelde haar voor om, net als zij, in de prostitutiesector te werken. Vanaf de eerste dag weigerde het slachtoffer dat, en wilde ze naar de politie stappen. Maar haar identiteitskaart werd afgenomen, en haar vriend dwong haar, om de reiskosten en huur af te betalen, om te tippelen in de omgeving van een prostitutiehotel in Antwerpen. Ze moest dagelijks drie à vier klanten ontvangen. Bij verdenking van het achterhouden van

geld van een klant werd ze geslagen en bij de haren getrokken. Haar *loverboy*, de neef van de hoofdbeklaagde, bevestigde tijdens zijn verhoor dat het meisje vernederd en geslagen werd, zowel door haar begeleider als door de zoon van de hoofdbeklaagde ('junior'): "Ik herinner me ook nog dat junior het meisje op een zondagmorgen heeft geslagen, zowel met een telefoon-toestel als met zijn hand."

3.1.3. Onderzoeksdaden

Het grootste gedeelte van de gestolen goederen werd per busje naar Roemenië overgebracht. Eén van de beklaagden trad op als heler in dit dossier, en fungeerde als tussenpersoon voor de betrokken Roma-families. Hij had in Oradea een transportfirma met een tiental werknemers. Bij de huiszoeking in Roemenië werden verschillende sportartikelen aangetroffen en in beslag genomen.

In Roemenië werden de gestolen goederen verkocht via legale winkels, meestal sportwinkels. Soms bestelden die op voorhand gestolen kostbare goederen bij de daderbende. Eén van de beklaagden was een uitbater van een sportwinkel in Oradea. De gestolen goederen die in België bleven, werden aan nachtwinkels verkocht.

Een deel van de winst werd vanuit Roemenië via geldtransfers naar België verzonden, als inkomstenbron van de beklaagden. Zij gebruikten het geld om luxe goederen te kopen en verschillende huizen te huren in Antwerpen.

De diefstallen werden doelbewust alleen met goedkope wagens gepleegd, om bij betrapping en inbeslagname van de wagen het financiële verlies te beperken.

Nabeschouwing: corruptie in Roemenië

In het dossier zaten ook indicaties van corruptie in Roemenië. Uit de telefoontap bleek dat één van de dochters van de hoofdbeklaagde werd benaderd door een Roemeense politiemann. Die waarschuwde de familie dat ze een ander gsm-toestel en telefoonnummer moesten gebruiken. De politiemann werkte mee aan het onderzoek in Roemenië dat gebaseerd was op het rechtshulpverzoek van België. Hij informeerde hen dat de Belgische politie documenten aan de Roemeense politie had overgemaakt, en toonde hun foto's. De Belgische

politie heeft daarover de verschillende betrokkenen verhoord, maar zij hielden zich in stilzwijgen of gaven een andere interpretatie aan de feiten.

3.2. Algerijns drugsnetwerk

Vooraf

Voor de analyse van dit dossier wordt niet gebruikgemaakt van het schema 'start van het dossier-slachtoffers-onderzoeksdaden'; wegens de beperktheid en het verloop van het dossier is dat schema hier niet van toepassing.

Inleiding

Dit drugsdossier, dat in verband wordt gebracht met georganiseerde diefstallen, werd door het parket van Charleroi opgestart met de tenlastelegging mensenhandel, aangezien er bij de opstart van het onderzoek aanwijzingen waren van een vorm van dwang. Uiteindelijk werd, later in het onderzoek, niet meer gevorderd voor mensenhandel wegens gebrek aan bewijs dat het ging om gedwongen diefstallen.¹²⁸ Dat blijkt vaak het pijnpunt in dossiers als deze.

De criminele feiten speelden zich af tussen 2010 en 2011 in een milieu van drugsverslaafden nabij de stationsbuurt van Charleroi, die ook als prostitutiebuurt bekendstaat. Sommige bendeleden werden eerder al verschillende keren veroordeeld voor drugshandel en georganiseerde diefstallen.

Hoofdverdachte X. stond aan het hoofd van een Algerijnse drugsbende die zich ook op diefstallen in België toelegde. Ze overvielen bijvoorbeeld bejaarde mensen op straat. Sommige diefstallen gebeurden 'op bestelling', wanneer een veertigjarige Algerijnse man hen daartoe de opdracht gaf. De daders waren vooral afkomstig van de stad Mohamadia in de provincie Mascara in Algerije. Het waren uitgeprocedeerde asielzoekers die in de illegaliteit waren beland.

¹²⁸ De tenlastelegging mensenhandel werd dan ook niet aangenomen in de vordering tot verwijzing voor de correctionele rechtbank. Bij een beschikking van 1 oktober 2012 verwees de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg van Charleroi de beklaagden naar de correctionele rechtbank wegens volgende tenlasteleggingen: één voor het kopen en het in bezit zijn van verdovende middelen, wapenbezit, illegaal verblijf; een tweede voor diefstal; een derde voor bedrieglijk verbergen.

Volgens een politierapport was bij de diefstallen mogelijk sprake van enige vorm van dwang. Ze baseerden zich daarvoor op de gegevens van een informant. Die verklaarde dat de hoofdverdachte samen met zijn broer enkele uitgeprocedeerde Algerijnen zonder verblijfsdocumenten had opgevangen en gehuisvest, in ruil voor verschillende soorten diefstallen. Die moesten de slachtoffers plegen in functie van de marktvraag. Elke dag moesten ze zich op hetzelfde tijdstip naar dezelfde plaats begeven om de buit over te dragen. Daarbij ontvingen ze hun orders van de hoofdverdachte. Het waren de enige elementen in het dossier die verwezen naar een mogelijke vorm van dwang.

De hoofdverdachte stond bij de politie wel bekend voor zijn extreem gewelddadige gedrag. Hij was als verdachte betrokken in een onderzoek naar een moordpoging. Daarbij zou hij iemand messteken

hebben toegediend met de boodschap: “Je bent een tipgever van de politie, je zult het er niet levend van afbrengen, ik zal al mijn contacten laten weten dat je een tipgever bent en dat je voor de politie werkt.” In zijn omgeving was daardoor een angstpsychose ontstaan. De politie had na lang aandringen uitleg gekregen van een verkoopster, maar zij weigerde – uit angst – verklaringen af te leggen. Ze vertelde dat de bende in de winkelstraten een klimaat van onveiligheid had geschapen. De winkeliers kenden de daders, maar weigerden een klacht in te dienen, uit angst voor represailles.

Met de criminele winsten heeft X. verschillende huizen gekocht in Marokko. Volgens een informant heeft hij met dat geld ook renovatiewerken uitgevoerd in een huis in België.

4. Mensensmokkel

4.1. Iraaks-Koerdisch smokkeldossier

Vooraf

Voor de analyse van dit dossier wijken we af van het gehanteerde schema. Bij de redactie van dit jaarverslag kon de informatie over de opstart van het dossier immers niet bestudeerd worden.

4.1.1. Inleiding

Dit Iraaks-Koerdische smokkeldossier, met feiten daterend van november 2008 tot februari 2009, werd behandeld door het parket van Leuven. De smokkelorganisatie smokkelde met behulp van hun persoonlijke auto's Iraaks-Koerdische klanten, afkomstig uit hun eigen streek, via Griekenland en Italië naar België. Daar vroegen de klanten asiel of werden ze verder naar Noorwegen en/of Zweden vervoerd. De klanten werden goed behandeld. Voor het traject vanuit Irak tot Italië of Griekenland deden de klanten een beroep op andere smokkelnetwerken. Eén van de smokkelaars was een uitbater van een pita-zaak in Leuven.

4.1.2. Gesmokkelden

De beklaagden en klanten uit dit dossier behoren tot de Guli-stam, een kleine Koerdische stam in de provincie Dohuk in Irak. Eind jaren tachtig werd hun stad vernield bij een oorlogscampagne van het regime van Saddam Hoessein. Het is één van de kleinste stammen in de regio, en ze bevindt zich vooral in landelijk gebied. De stam is zeer religieus en toegewijd aan de geloofsregels van de islam. De Guli-stam heeft altijd goede relaties onderhouden met de regerende KDP (Kurdistan Democratic Party, onder leiding van Massoud Barzani) in de regio en met de PUK (Patriotic Union of Kurdistan, onder leiding van Jalal Talabani). Het huidige stamhoofd is ook parlamentslid van KDP.

4.1.3. Onderzoeksdaden

De bewijslast is vooral gebaseerd op telefoontaps en observaties van personen en voertuigen. De beklaagden maakten ook veel gebruik van internettelefonie, zodat de politie zelden een volledig beeld van de transporten kon krijgen.

Financieel onderzoek

Voor de betalingen vanuit Irak naar Europa werd steeds een beroep gedaan op het hawala-systeem. Dat is een parallel banksysteem om geld over te maken zonder sporen van de internationale transactie na te laten. Het systeem is volledig anoniem. Het werkt als volgt: men geeft het geld voor een bestemming in het buitenland aan een hawala-bankier in België; die neemt op zijn beurt contact op met een collega in de buurt van de ontvanger in het land van bestemming; de verzender geeft de referentie van de transactie aan de bestemming, en die kan het geld gewoon gaan afhalen bij de hawala-bankier in het land van bestemming. In werkelijkheid verlaat het geld België niet: het systeem werkt met een soort tegoed; de bankier van de verzender houdt het geld, en de bankier in het buitenland geeft de ontvanger zijn geld. Die laatste bankier noteert wel dat hij dat geld nog tegoed heeft van de bankier in België. Wanneer de volgende keer iemand geld uit dat land naar België wil overmaken, gaat dat geld van het tegoed af.

De andere financiële transacties werden cash afgehandeld. De vraagprijs voor een transport vanuit Italië naar België bedroeg 1.300 euro per persoon.

Hoofdstuk 3

RELEVANTE RECHTSPRAAK (JANUARI 2012-MEI 2013)

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de relevante rechtspraak van januari 2012 tot mei 2013 in mensenhandel- en mensensmokkeldossiers.¹²⁹ Dit overzicht is gebaseerd op de dossiers waarin het Centrum zich burgerlijke partij heeft gesteld en op de beslissingen die we ontvingen van de gespecialiseerde opvangcentra voor slachtoffers.

Het gaat om in totaal 30 beslissingen in 25 zaken uit de verschillende rechtsgebieden van het land:

- » tien beslissingen inzake seksuele uitbuiting, uitgesproken in Brussel, Leuven, Antwerpen, Tongeren en Luik;
- » vijftien beslissingen inzake economische uitbuiting;

¹²⁹ In *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011* komen eveneens enkele beslissingen uit de rechtspraak van begin 2012 aan bod.

ze worden voorgesteld per activiteitensector (toilettensector, de bouw, de horeca, de telefoonwinkels, de clandestiene textielateliers, de maneges, de huishoudelijke jobs en het uitzendwerk); de beslissingen zijn uitgesproken in het rechtsgebied van het hof van beroep van Brussel (Brussel, Leuven), Bergen (Charleroi, Doornik), Luik (Luik), Antwerpen (Antwerpen, Turnhout) en Gent (Gent, Brugge, Kortrijk);

- » één beslissing gaat over een zaak van uitbuiting van bedelarij; daarover heeft de rechtbank van Nijvel zich uitgesproken;
- » twee beslissingen gaan over feiten van gedwongen criminaliteit in diezelfde zaak (Turnhout en Antwerpen, in beroep);
- » ten slotte worden in dit hoofdstuk twee beslissingen inzake mensensmokkel toegelicht waarover de rechtbanken van Brussel en Leuven zich hebben uitgesproken.

1. Vaststellingen

Om te beginnen wijzen de beslissingen inzake **seksuele uitbuiting** opnieuw op het gebruik van listige kunstgrepen (valse beloftes) tegenover slachtoffers – die vervolgens verplicht worden zich te prostitueren. In verschillende dossiers is ook de tenlastelegging ‘verkrachting’ aangenomen. Opvallend was ook een belangrijke zaak voor de correctionele rechtbank van Luik: daarbij werden de inkomsten uit prostitutie verborgen onder de dekmantel van bedrijven.

Inzake **economische uitbuiting** vormen –over het algemeen– de arbeids- en huisvestingsomstandigheden en een vorm van controle de basis waarop de rechtbanken mensenhandel aantonen. In verschillende zaken was misbruik in verband met de detacheringsprocedure een belangrijk beoordelingselement. Een belangrijke beslissing is uitgesproken in de toilettensector langs de autosnelwegen: zowel het bedrijf dat de opdracht gaf als de onderaannemer werden voor mensenhandel veroordeeld. Verder was er de veroordeling voor mensenhandel van een beklaagde die verschillende werknemers onder zijn eigen identiteit in de uitzendsector liet werken. Het hof van beroep van

Gent moest dan weer een vrijspraak corrigeren wegens een procedurefout in eerste aanleg: de rechtbank was er onterecht van uitgegaan dat de Sociale Inspectie een toelating nodig had om de werkplaats te bezoeken.

Op vlak van **bedelarij** werd een beslissing over de uitbuiting van bedelaars met een handicap als mensenhandel gekwalificeerd.

Ten slotte willen we wijzen op een belangrijke zaak rond diefstallen door een georganiseerde bende, ook al werd die niet behandeld als een zaak van mensenhandel met het oog op **gedwongen criminaliteit**.

2. Overzicht van de beslissingen per uitbuitingsvorm

2.1. Mensenhandel

2.1.1. Seksuele uitbuiting

Gedetailleerde en coherente verklaringen van slachtoffers

In een zaak van seksuele uitbuiting in het Roemeense milieu kon de **correctionele rechtbank van Antwerpen op 25 juni 2012**¹³⁰, onder meer dankzij de gedetailleerde en coherente verklaring van het slachtoffer, één van de drie beklaagden veroordelen voor mensenhandel en exploitatie van prostitutie door het gebruik van listige kunstgrepen, geweld, bedreigingen of enige andere vorm van dwang. Het slachtoffer werd onder valse voorwendsels naar België gebracht, waar ze in de prostitutie werd tewerkgesteld. De hoofdbeklaagde bracht en haalde haar op van haar werk, en beheerde haar geld. De rechtbank veroordeelde hem tot een gevangenisstraf van 30 maanden, onder meer omdat hij enkel uit was op winstbejag en geen oog had voor de fysieke en psychische integriteit van het slachtoffer. Voor de andere twee beklaagden achtte de rechtbank het onvoldoende bewezen dat zij het opzet hadden de misdrijven te plegen, onder meer gelet op de familieband tussen één van hen en de hoofdbeklaagde.

In een andere zaak waarin door de rechtbank veel aandacht is geschonken aan de gedetailleerde en coherente verklaringen van het slachtoffer, heeft de **correctionele rechtbank van Luik op 27 maart 2013** uitspraak gedaan.¹³¹ In dat dossier werden zeven beklaagden vervolgd voor mensenhandel met het oog op de seksuele uitbuiting, aanwerving en uitbuiting van de prostitutie van een jonge Roemeense vrouw. Drie van hen werden daarnaast vervolgd voor verkrachting, een vierde voor poging tot verkrachting en vrijwillige slagen en verwondingen tegenover hetzelfde slachtoffer. Vier van hen werden ook vervolgd voor willekeurige detentie van het slachtoffer.

De jonge vrouw had werk noch geld in Roemenië, terwijl ze instond voor de dure behandeling van

haar zieke dochter. Een vriend bracht haar in contact met twee mannen, die haar voorstelden in een bar of restaurant in België te gaan werken. Na haar aankomst werd ze, met het oog op prostitutie, voor 1.000 euro verkocht aan één van de beklaagden. Die heeft haar opgevangen, gecontroleerd en opgesloten. Ze werd gedwongen zich te prostitueren. Vervolgens werd ze doorverkocht aan een andere man (één van de andere beklaagden) die haar verplichtte seksuele relaties te hebben met een derde en die haar probeerde te verkrachten. Hij stelde haar tewerk als raamprostituë in Duitsland. Haar documenten werden afgenomen. Uiteindelijk slaagde ze erin te ontsnappen uit de hotelkamer waarin ze werd opgesloten.

De rechtbank nam de tenlastelegging mensenhandel aan tegen drie van de zeven beklaagden. Ze wees erop dat die tenlastelegging de persoon beoogt die werft om zelf of voor iemand anders uit te buiten. Ze baseerde zich vooral op de verklaringen van het slachtoffer. Die werden gestaafd door objectieve elementen uit het dossier, zoals telefoongesprekken, vaststellingen van de onderzoekers en verklaringen van getuigen. De jonge vrouw was tenslotte naar België gebracht met de belofte om als serveerster te werken. Aangezien haar identiteitsdocumenten vervolgens waren afgenomen, kon ze niet anders dan de voorwaarden te aanvaarden die haar werden opgelegd: als ze weigerde, werd ze bedreigd of geslagen; zodra ze vluchtte, werd ze door de beklaagden opgespoord, zoals uit de telefoontaps is gebleken. Eén beklaagde, de echtgenote van een andere beklaagde, werd vrijgesproken omdat ze niet voldoende controle over het slachtoffer had om haar ontucht of prostitutie te bevorderen. Drie andere beklaagden kregen het voordeel van de twijfel: ze hadden van de prostitutie van het slachtoffer geprofiteerd, maar hadden nooit controle over haar uitgeoefend, en ze hadden nooit voor vervoer of huisvesting ingestaan. Ook zij werden voor de tenlastelegging mensenhandel vrijgesproken.

De tenlasteleggingen aanwerving en uitbuiting van de prostitutie werden tegenover twee beklaagden bewezen geacht: het slachtoffer was immers voor een bepaald bedrag verkocht of verhuurd aan verschillende personen die seksuele betrekkingen met haar wilden hebben. Het slachtoffer werd daarvoor niet

130 Corr. Antwerpen, 25 juni 2012, 4Cl., definitief.

131 Corr. Luik, 27 maart 2013, 8me k. (beroep aangetekend).

vergoed en was verplicht zich ernaar te schikken, zo niet zou ze geslagen worden.

De tenlastelegging verkrachting werd voor drie van de beklaagden aangenomen. De rechtbank achtte voor die drie beklaagden verder de tenlastelegging poging tot verkrachting en slagen en verwondingen bewezen, maar herkwalficeerde die in verkrachting met verzwarende omstandigheid. Ook de tenlastelegging willekeurige detentie werd tegenover hen aangenomen.

De uitgesproken straffen varieerden van één tot vijf jaar gevangenis.

Gewelddadig dossier seksuele uitbuiting

In een zaak die op 3 december 2012¹³² behandeld werd door de **correctionele rechtbank van Antwerpen**, stonden twaalf beklaagden onder meer terecht voor hun aandeel in prostitutie- en mensenhandelactiviteiten. Onder de tenlasteleggingen bevonden zich onder meer: de exploitatie van prostitutie, ook ten aanzien van minderjarigen; mensenhandel met oog op seksuele uitbuiting en verkrachting.

Twee beklaagden stonden ook terecht voor het verspreiden van kinderpornografie (maar niet op basis van de tenlastelegging mensenhandel). Slechts één van de twee werd daarvoor veroordeeld.

De zaak kwam aan het licht na een anonieme klacht over advertenties op de website van een zogenaamd modellenbureau dat minderjarige modellen zou zoeken. In werkelijkheid ging het om een escortebureau.

Voornamelijk Letse vrouwen werden naar Nederland gelokt om zich te prostitueren. Sommigen waren op de hoogte van die intenties, anderen niet. Eén van de minderjarige meisjes werd naar Nederland gehaald, zeggend om als kinderoppas te werken, maar vanaf haar aankomst werd ze verplicht zich te prostitueren. De meisjes werden geregeld naar Belgische klanten gebracht. Ze werden bedreigd en geslagen, en moesten minstens de helft van hun verdiensten af staan. Ze waren bang voor hun uitbuiters, die gretig op die angst inspeelden. Ook vrouwen van Belgische origine

werden door de beklaagden via escortebureaus in de prostitutie tewerkgesteld.

Eén van de beklaagden prostitueerde zich oorspronkelijk zelf in opdracht van enkele andere beklaagden, maar ging al vlug zelf over tot het aanzetten tot exploitatie van de prostitutie.¹³³

Een andere beklaagde zette eveneens Letse vrouwen aan het werk als prostituee. De vrouwen werkten zeven dagen per week en moesten de klok rond ter beschikking zijn. Ze moesten in alle omstandigheden werken, ook als ze ziek waren. Ze hadden bovendien geen zeggenschap over de seksuele diensten die ze moesten leveren.

In deze zaak werden gevangenisstraffen van achttien maanden tot acht jaar uitgesproken. Eén van de beklaagden kreeg opschorting verleend, omdat zij gebukt ging onder de dominante persoonlijkheid van haar echtgenoot, een andere beklaagde.

Nigeriaanse dossiers

In een zaak van 3 mei 2012 voor de **correctionele rechtbank van Tongeren**, waarin het Centrum zich burgerlijke partij stelde en dat in dit jaarverslag al aan bod kwam bij de dossieranalyse¹³⁴, stonden tien beklaagden terecht voor onder meer mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting en mensensmokkel met verzwarende omstandigheden, internetfraude en witwassen. De jonge Nigeriaanse slachtoffers, die via voodoo-rituelen werden gemanipuleerd, moesten zich vervolgens in mensonwaardige omstandigheden prostitueren. Eén van hen was ten tijde van de feiten zeventien jaar. Van de tien beklaagden werden er vier vrijgesproken. De overige zes kregen gevangenisstraffen van één tot vijf jaar en geldboetes van 5.500 tot 55.000 euro. Ze werden allemaal voor tien jaar uit hun rechten ontzet. Geen enkele beklaagde werd voor witwassen veroordeeld. Het slachtoffer dat zich burgerlijke partij had gesteld, kreeg een schadevergoeding van 10.000 euro toegekend.

Een ander Nigeriaans dossier rond seksuele uitbuiting werd behandeld voor de **correctionele rechtbank van**

133 Zie hierboven, in de Focus van dit verslag.

134 Corr. Tongeren, 3 mei 2012, 9de k. (definitief). Zie ook: Dossieranalyse, 1.2. Nigeriaans dossier, Tongeren.

132 Corr. Antwerpen, 3 december 2012 4C k.

Brussel op 24 februari 2012¹³⁵, en vervolgens voor het hof van beroep op 31 oktober 2012.¹³⁶

Vier beklaagden met de Nigeriaanse nationaliteit stonden terecht voor onder meer mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting (met verzwarende omstandigheden), exploitatie van de prostitutie van minderjarigen, vervalsing van paspoorten, enzovoort. Jonge Nigeriaanse meisjes, onder wie enkele minderjarigen, werden naar België overgebracht om in de prostitutie te werken. Ze moesten voor die reis 55.000 euro neertellen, een schuld die ze onder meer via prostitutie terugbetaalden. Op een aantal van hen werden voodoopraktijken toegepast om hen in bedwang te houden, een praktijk waarin de rechtbank een listige kunstgreep zag. Sommige meisjes waren al als prostituee tewerkgesteld in andere Europese landen, waaronder Spanje, en waren bij gebrek aan werk overgebracht naar België, op verzoek van hun *madam*.

De rechtbank stelde dat de feiten van mensenhandel plaatsvonden binnen een georganiseerd netwerk. De hoofdbeklaagde had voor de organisatie van de mensenhandel diverse contactpersonen in Nigeria, die elk hun specialiteit hadden (identiteitsdocumenten, visums, smokkelroutes,...). Ook in Spanje en Turkije had hij handlangers om meisjes naar België te laten overkomen. De overige beklaagden maakten deel uit van een georganiseerd netwerk dat Nigeriaanse vrouwen naar België bracht om in de prostitutie te werken.

De correctionele rechtbank veroordeelde de beklaagden tot gevangenisstraffen van één tot vijf jaar en geldboetes van 2.750 tot 5.500 euro. Het hof van beroep bevestigde die uitspraak, mits enkele kleine wijzigingen (aan een gedeelte van de gevangenisstraf werd uitstel gekoppeld).

Bulgaars dossier

In een dossier dat ook in de focus van dit verslag¹³⁷ aan bod komt, werden negen beklaagden hoofdzakelijk vervolgd voor mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting, aanwerving en uitbuiting van de prostitutie

en criminele organisatie. Jonge Bulgaarse vrouwen werden met in Bulgarije ingeschreven wagens naar België gebracht - een aantal onder valse beloftes (van werk als poetsvrouw of in de horeca) - om hier te worden gedwongen zich te prostitueren. Sommige slachtoffers moesten hun identiteitsdocumenten inleveren, en ze werden bedreigd.

In een **vonnis van 26 september 2012 heeft de correctionele rechtbank van Luik**¹³⁸ de tenlastelegging mensenhandel aangenomen tegen de vier hoofdbeklaagden, die de meisjes hadden vervoerd en onderdak geboden. Uit telefoontaps bleek dat ze controle over de meisjes uitoefenden; dat vormde een dwingend kader waaraan de slachtoffers zich moesten onderwerpen, op straffe van bedreigingen of slagen. Ook de tenlastelegging uitbuiting van de prostitutie werd tegenover de vier bewezen geacht.

De rechtbank wees erop dat mensenhandel de persoon beoogt die werft om zelf of voor iemand anders uit te buiten. In de veronderstelling dat iemand zelf uitbuit, moeten de onder artikels 433quinquies en 380 van het Strafwetboek bedoelde inbreuken worden beschouwd als de opeenvolgende en voortgezette uitvoering van eenzelfde misdadig opzet.

De tenlastelegging aanzetten tot ontucht werd aangenomen tegen dezelfde vier beklaagden en tegen drie anderen, met name de gezelschapsdames die de slachtoffers moesten opvangen toen ze op straat kwamen, en die toezicht moesten uitoefenen op hun werk.

De tenlastelegging criminele organisatie werd heromschreven in bendevorming en aangenomen tegenover de vier hoofdbeklaagden: er was geen sprake van een strikte hiërarchie, noch van een ontwikkelde structuur, zoals vereist door de bepaling over criminele organisatie. Drie beklaagden hielpen elkaar bij problemen of afwezigheid, of wisselden tips en informatie uit over hun activiteiten, maar ze handelden wel elk voor eigen rekening, en ze verdeelden de opbrengsten niet onderling. Ze hadden elk hun eigen meisjes en maakten elk gebruik van soms erg verschillende technieken (de ene verkoos inspelen op de gevoelens van de slachtoffers, de andere geweld en/of bedreigingen, enzovoort).

135 Corr. Brussel, 24 februari 2012, 46me k.

136 Brussel, 31 oktober 2012, 13de k.

137 Zie ook: deel 1, hoofdstuk 2, punt 2.2. Prostitutie.

138 Corr. Luik, 26 september 2012, 8me k.

De rechtbank sprak behalve gevangenisstraffen van één (voor de gezelschapsdames) tot zes jaar ook boetes en verbeurdverklaringen uit.

In een **arrest van 23 april 2013** bevestigde het **hof van beroep van Luik** de veroordeling en straffen van de vier hoofdbeklaagden, die hoger beroep hadden aangetekend.

Inkomsten uit prostitutie en dekmantelsfirma's

In een **beslissing van 20 maart 2013** sprak de **correctieonele rechtbank van Luik**¹³⁹ zich uit over een belangrijke Luikse prostitutiezaak.

Drie beklaagden en vier bedrijven werden vervolgd voor diverse inbreuken: mensenhandel met het oog op de seksuele uitbuiting van 22 slachtoffers, de aanwerving en uitbuiting van de prostitutie van 161 prostituees, het houden van een huis van ontucht of prostitutie (drie beklaagden en twee bedrijven), soute-neurschap (drie beklaagden en één bedrijf). Een aantal onder hen werd ook valsheid in geschrifte, witwassen, fiscale fraude of oplichting van verzekeringen ten laste gelegd.

De hoofdbeklaagde had een groot deel van de prostitutiesalons in Luik overgenomen om er, naar eigen zeggen, een complex als Villa Tinto in Antwerpen uit te bouwen. In werkelijkheid heeft hij nooit zo'n concreet project voorgelegd. Integendeel, na het vertrek van de Belgische prostituees die de door hem opgelegde voorwaarden hadden geweigerd, liet hij in zijn salons tal van Afrikaanse jonge vrouwen met Belgische of Spaanse documenten werken. Die vrouwen rekruteerde hij in Antwerpen en Brussel. Sinds zijn komst werden de shifts ingekort, waardoor er een extra huurster kon werken; ondanks beloftes werden er in de gebouwen geen renovatiewerken uitgevoerd; er werden valse arbeidsovereenkomsten opgesteld; voor schoonmaak, gebruik van douches... werden regelmatig extra's gevraagd, terwijl die diensten eigenlijk in de huur inbegrepen waren; enzovoort.

De opgerichte bedrijven dienden als dekmantel voor de winsten uit de prostitutie. De partner van de hoofdbeklaagde, die één van de medebeklaagden was, leende

daarvoor haar naam. De derde beklaagde exploiteerde – voor rekening van de hoofdbeklaagde – de salons en haalde de huurgelden op.

De rechtbank nam de tenlasteleggingen mensenhandel, aanwerving en uitbuiting van de prostitutie en het houden van een huis van ontucht aan tegen twee van de drie beklaagden, die natuurlijke personen waren. De hoofdbeklaagde werd soute-neurschap ten laste gelegd.

Aangezien de beklaagden, natuurlijke personen, slechts gebruik hadden gemaakt van het juridische en materiële kader van de rechtspersonen om alleen hun eigen belang te dienen, meende de rechtbank dat het morele bestanddeel in casu ontbrak: het bestaan van een persoonlijke en eigen wil in hoofde van de rechtspersoon. Daarom sprak ze de rechtspersonen vrij van de inbreuk mensenhandel en van de andere inbreuken inzake prostitutie.

De tenlasteleggingen van financiële aard werden tegen bepaalde beklaagden aangenomen.

De rechtbank sprak gevangenisstraffen van één tot drie jaar uit.

Thais massagesalon

In een vonnis van **23 oktober 2012**¹⁴⁰ werden de beklaagden door de **correctionele rechtbank van Leuven** vrijgesproken voor mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting, maar veroordeeld voor mensensmokkel met verzwarende omstandigheden. Vanuit Thailand kwamen de meisjes op georganiseerde wijze naar België. Eén van de beklaagden zorgde voor de tickets en de visums. Een tweede beklaagde was een tussenpersoon die de meisjes in België in een bar of massagesalon kon laten tewerkstellen. De andere beklaagden waren uitbaters van een bar of massagesalon. Eén van hen schreef verschillende malen een deel van de inkomsten uit de prostitutie over naar Thailand, al dan niet in opdracht van de meisjes.

De rechtbank stelde dat niet kon worden vastgesteld, ten eerste: dat de meisjes voorgelogen waren over de activiteiten die zij in België zouden uitvoeren. En ten tweede: dat ze uitgebuit waren. Sommigen van hen

139 Corr. Luik, 20 maart 2013, 8ste k. (beroep aangetekend).

140 Corr. Leuven 23 oktober 2012, 17de k. (beroep aangetekend).

waren in Thailand al actief in het prostitutiemilieu. In België ontvingen ze de helft van hun inkomsten. Met een deel daarvan betaalden ze hun overbrenging uit Thailand terug. Ze waren zelf in het bezit van hun identiteitspapieren en andere documenten. Uit het dossier blijkt eveneens dat ze de nodige bewegingsvrijheid hadden, en dat hun tewerkstelling in België rendabel was. Sommige meisjes hadden ook vrij vlug een vaste partner gevonden die bereid was om de schuld van hun overbrenging (verder) af te lossen.

De rechtbank stelde eveneens dat ze zich niet van de indruk kon ontdoen dat sommige meisjes hun oorspronkelijke verklaring – waarin ze zeiden dat ze goed behandeld werden – hadden gewijzigd om een verblijfsvergunning te kunnen verkrijgen via de procedure voor slachtoffers van mensenhandel.

De rechtbank oordeelde dat het misdrijf mensenhandel niet bewezen was, maar veroordeelde de meeste beklaagden wel voor mensensmokkel. Met als verzwarende omstandigheid dat van de bewuste activiteit een gewoonte was gemaakt, en het een daad van deelneming betrof aan de bedrijvigheid van een vereniging.

2.1.2. Economische uitbuiting

a) Toilettensector

De correctionele rechtbank van Gent behandelde een belangrijk dossier over het onderhoud van toilet-ruimten in restaurants langs autosnelwegen. Zes beklaagden werden vervolgd: de zaakvoerders van het onderhoudsbedrijf; het onderhoudsbedrijf zelf; en het opdrachtgevende bedrijf, dat door het onderhoudsbedrijf in de toiletruimten in zijn restaurants was ingeschakeld, in de hoedanigheid van onderaannemer.

De vervolgingen betroffen tal van inbreuken, waaronder mensenhandel met het oog op economische uitbuiting (tewerkstelling in omstandigheden strijdig met de menselijke waardigheid) en inbreuken op het sociale strafrecht (tewerkstelling van illegalen, geen aangifte bij de RSZ, afwezigheid van voorafgaande-lijke verklaring voor gedetacheerde arbeidskrachten).

Het onderhoudsbedrijf deed een beroep op gedetacheerde zelfstandigen. De documenten voor de detachering waren niet conform en de detachering zelf was

niet regelmatig (de betrokkenen hadden in hun land van herkomst nooit een activiteit als zelfstandige uitgevoerd). Het bezit van een document inzake detachering verhinderde de vaststelling niet dat de personen eigenlijk werknemers waren. De rechtbank besloot het volgende: de betrokken personen wisten niet dat ze als zelfstandige waren tewerkgesteld, hadden geen zelfstandige activiteit in hun land van herkomst, hadden geen btw-nummer, en factureerden hun prestaties niet aan het onderhoudsbedrijf. In werkelijkheid oefenden ze hun activiteiten uit in ondergeschikt verband: ze werkten onder het gezag van het onderhoudsbedrijf, dat bepaalde waar en hoe het werk moest worden uitgevoerd, dat het uurrooster opstelde, het materiaal en maaltijden ter beschikking stelde, en dat het vervoer regelde.

In een **vonnis van 5 november 2012**¹⁴¹ besloot de rechtbank dat er in casu wel degelijk sprake van mensenhandel was: het onderhoudsbedrijf had de arbeidskrachten aangeworven; stond in voor hun overbrenging naar België, hun huisvesting en het vervoer naar de arbeidsplaats; en stelde hen ten slotte te werk in omstandigheden strijdig met de menselijke waardigheid. De slachtoffers werkten vijftien uur per dag zonder pauze, vaak zeven dagen per week, verschillende weken na mekaar. De rechtbank meende dat het aantal uren en het gebrek aan rust gedurende lange periodes op zich al strijdig was met de menselijke waardigheid. Daarbij komt nog dat het loon bijzonder laag was.

De rechtbank achtte de verzwarende omstandigheden bewezen: misbruik van preciaire situatie en gewoonte. Ze achtte de inbreuken op de sociale strafwet en die inzake mensenhandel bewezen, zowel ten aanzien van de zaakvoerders van het onderhoudsbedrijf als ten aanzien van het bedrijf zelf.

In een gedetailleerde motivering achtte de rechtbank dat de opdrachtgever mededader was. Mededaderschap in de zin van artikel 66 van het Strafwetboek vereist alleen dat de mededader wetens en willens zijn medewerking verleent aan het door de dader gewilde misdrijf. Het voor deelneming vereiste opzet is ook aanwezig wanneer de dader wetens en willens een gedraging verricht zonder dat hij de bedoeling heeft

141 Corr. Gent, 5 november 2012 (definitief voor wat betreft de vennootschappen). Deze beslissing is beschikbaar op www.diversiteit.be, rubriek 'Wetgeving & rechtspraak'.

daardoor aan een welbepaald misdrijf deel te nemen, maar waarbij hij zich bewust is van het risico daartoe, en dat risico aanvaardt.

In geen geval vereist het deelnemingsopzet dat de deelnemer kennis zou hebben van de juridische kwalificatie van de feiten waaraan hij deelneemt. Het is bijgevolg voor de beoordeling van de strafbare deelneming van de opdrachtgever niet van belang te beoordelen of hij ervan op de hoogte is dat de wijze waarop zijn onderaannemer zijn arbeidskrachten tewerkstelde als mensenhandel kon worden gekwalificeerd.

De rechtbank was van mening dat verschillende elementen uit het dossier aantoonde dat de opdrachtgever met kennis van zaken de ogen gesloten had voor de wijze waarop zijn onderaannemer zijn personeel tewerkstelde.

De rechtbank oordeelde dat de kennis van de opdrachtgever dat zijn onderaannemer buitenlandse werkkrachten tewerkstelde via het zelfstandigenstatuut, zonder zich ervan te vergewissen dat dat statuut regelmatig was, en zonder enige zekerheid dat correcte arbeidsvoorwaarden op het vlak van arbeidsduur en loon werden toegepast, inhield dat hij bewust een risico nam, en dat hij aanvaardde dat zijn samenwerking met de onderaannemer tot een tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten zonder naleving van de toepasselijke regels (zoals die inzake arbeidskaart en sociale zekerheid) en zonder eerbiediging van minimumregels inzake arbeidsduur en loon zou leiden.

Voor de vaststelling van het deelnemingsopzet volstond het dan ook dat de opdrachtgever wetens en willens overging tot een samenwerking met zijn onderaannemer die leidde tot een tewerkstelling van arbeidskrachten die gedurende enkele weken, en dat zeven dagen per week, zonder onderbreking werkten voor een ontoereikend loon. Die samenwerking hield een reëel risico in, dat de opdrachtgever kende en aanvaardde.

Een meer specifieke kennis van verdere omstandigheden die de kwalificatie van de feiten als mensenhandel ten overvloede bevestigen, is voor de vaststelling van het deelnemingsopzet niet vereist. Het deelnemingsopzet vereist ook niet dat de deelnemer kennis zou hebben van de juridische kwalificatie van de feiten waaraan hij deelneemt.

De rechtbank legde de twee vennootschappen aanzienlijke boetes op (respectievelijk 18.000 en 96.000 euro, zijnde 99.000 en 528.000 euro na toepassing van de opdecimes). De zaakvoerders legde ze gevangenisstraffen op tot vier jaar, alsook geldboetes.¹⁴²

b) Bouwsector

In een zaak die eerder in dit verslag al aan bod is gekomen¹⁴³, veroordeelde de **correctionele rechtbank van Charleroi** in een **beslissing van 26 oktober 2012**¹⁴⁴ een beklaagde voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting en voor tal van inbreuken op het sociaal strafrecht. Het slachtoffer was een werknemer, die enkele maanden lang op verschillende werven gemiddeld zo'n zeventien uur per dag moest metselen en plafonneren. Hij kreeg daar in totaal slechts 300 euro voor. De beklaagde werd ook veroordeeld voor tal van inbreuken op het sociaal strafrecht tegenover andere werknemers die op zijn werven actief waren.

De rechtbank verklaarde het verzoek om materiële schadevergoeding van de werknemer om de niet-betaling van het loon te verkrijgen ongegrond (wegens niet-aangegeven werk). Ze oordeelde dat er een onrechtmatig belang werd nagestreefd, wat in strijd is met de openbare orde.

In een arrest van **23 januari 2013**¹⁴⁵ sprak het **hof van beroep van Antwerpen** de Portugese beklaagden vrij die door de correctionele rechtbank van Mechelen¹⁴⁶ veroordeeld waren voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. De rechtbank in eerste aanleg meende dat de tewerkstelling van de Brazilianen in onwettig verblijf, arbeid in strijd met de menselijke waardigheid was: verschillende arbeiders kregen geen loon, veiligheidsuitrusting hadden ze niet, bij een ongeval konden ze niet rekenen op medische of financiële tegemoetkomingen, en sociale bescherming hadden ze evenmin. Bovendien werd misbruik van hun kwetsbare situatie gemaakt. Het hof van

142 Die beslissing is definitief voor de opdrachtgever en het onderhoudsbedrijf (die aanwezig waren en geen beroep aantekenden); de zaakvoerders van de onderaannemer, die bij verstek waren veroordeeld, hebben verzet aangetekend.

143 Zie dit deel, hoofdstuk 2, dossieranalyse, punt 2.1. Bouwdossier, Charleroi.

144 Corr. Charleroi, 26 oktober 2012, 7de k. (de beklaagde had verzet aangetekend tegen de strafbepalingen uit het vonnis van 20 januari 2012).

145 Antwerpen, 23 januari 2013, 14de kamer.

146 Corr. Mechelen, 14 oktober 2011, 9de k. Zie ook *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2011, 'Het geld dat telt'*, p.119.

beroep oordeelde echter dat de feitelijke gegevens in het dossier niet volstonden om vast te stellen dat de Brazilianen in strijd met de menselijke waardigheid tewerkgesteld waren. Het hof stelde dat de betrokkenen vrij waren om te komen en te gaan en dat uit niets kon worden afgeleid dat ze door toedoen van de beklaagden onbehoorlijk waren gehuisvest of in beklagenswaardige omstandigheden moesten leven. Ze werden, aldus het hof, ook niet onderworpen aan een onverantwoorde dienstbaarheid of afhankelijkheid die van die aard zou zijn dat ze onverenigbaar met de menselijke waardigheid was.

In een andere zaak voor de **correctionele rechtbank van Brussel**¹⁴⁷ stonden twee bouwaannemers onder meer terecht voor mensenhandel door mensen aan het werk te (laten) zetten in omstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid, en voor inbreuken op het sociaal strafrecht. Het slachtoffer in deze zaak werd in november en december 2007 meermaals op werven tewerkgesteld zonder arbeidsongevallenverzekering, zonder vergoeding, en zonder dat de veiligheidsvoorschriften in acht waren genomen. Toen hij zich tijdens de werkzaamheden verwondde, verbood men hem een arts te consulteren. Alle tenlasteleggingen werden bewezen geacht ten aanzien van één van de beklaagden, die tot een gevangenisstraf van 1 jaar met uitstel werd veroordeeld. De rechtbank sprak de andere beklaagde vrij omdat onvoldoende elementen erop wezen dat hij het slachtoffer had tewerkgesteld.

Op 5 december 2012¹⁴⁸, sprak de **correctionele rechtbank van Turnhout** zich uit over een zaak van economische uitbuiting met detacheringconstructies in de bouw. Een eerste groep Roemeense arbeiders was in 2007 in Roemenië aangeworven en naar België overgebracht; een tweede groep was in 2008 gevolgd. De arbeiders werden in de bouwsector in mensonwaardige omstandigheden tewerkgesteld. Ze kwamen uit dezelfde arme streek en waren gelokt met advertenties in reclamebladen; daarin was hun in België degelijk werk tegen correcte arbeidsvoorwaarden beloofd. Ze werden tewerkgesteld in bouwbedrijven met vervalste E101-documenten.¹⁴⁹ De beklaagden konden terugvallen op een georganiseerde groep personen die zichzelf

hadden verenigd. In Roemenië was er een netwerk voor de aanwerving van de arbeiders: dat publiceerde advertenties, zorgde voor contactpersonen en een vennootschap ter plaatse, zorgde voor valse papieren, en organiseerde het transport.

De rechtbank oordeelde dat de mensonwaardige werk- en levensomstandigheden voldoende waren aangetoond doordat de arbeiders geen sociale bescherming hadden (bij gebrek aan arbeidsovereenkomst); ze lange dagen werkten, ook op zaterdag; wisselend werden ingezet op werven, en van en naar de werven werden gebracht; hun loon niet correct werd uitbetaald en ze er ook niet vrij over konden beschikken; hun de toegang tot medische hulp werd ontnomen. De huisvesting was erbarmelijk. De arbeiders werden met te veel samen gehuisvest in te kleine studio's die niet aan de brandveiligheidsvoorschriften voldeden en maar beperkte sanitaire voorzieningen hadden, met sporadisch warm water - daarvoor hield de hoofdbeklaagde een deel van hun loon in.

Er werden gevangenisstraffen van één tot twee jaar (met uitstel) uitgesproken. De beide vennootschappen die terechtstonden werden ook voor mensenhandel veroordeeld en kregen een geldboete van 5.500 euro opgelegd.

In mei 2013 sprak de **correctionele rechtbank van Brugge**¹⁵⁰ zich uit over een zaak van economische uitbuiting waarin een Braziliaanse *filière* betrokken was. De hoofdbeklaagde baatte een onderneming uit die actief was in de renovatie van hotels. Er werd gebruikgemaakt van onderaannemingsconstructies waarbij Braziliaanse werknemers in onwettig verblijf en Tsjechische werknemers tewerkgesteld werden. Er werden fictieve facturen opgesteld die de illegale arbeid en zwartwerk boekhoudkundig moesten toedekken. De arbeiders werden hetzij op de werf gehuisvest, hetzij in een hotel aan de Franse zijde van de grens. Na de eerste werken weigerden de slachtoffers op een nieuwe werf te beginnen zolang ze niet betaald werden voor het uitgevoerde werk. De hoofdbeklaagde stelde dat hij hen nooit zou betalen. Als hen dat niet zinde, zei hij, zou hij hen bij de politie aangeven.

De rechtbank achtte onder meer de tenlastelegging

147 Corr. Brussel, 20 december 2012, 52de k, definitief.

148 Corr. Turnhout, 5 december 2012, 13de k.

149 Het formulier E101 is intussen vervangen door het elektronische formulier A1.

150 Corr. Brugge, 15 mei 2013, 17de k

mensenhandel en -smokkel met verzwarende omstandigheden, illegale tewerkstelling, inbreuken op het Sociaal Strafwetboek bewezen.¹⁵¹ Ten aanzien van de hoofdbeklaagde oordeelde de rechtbank dat de gepleegde feiten uitermate ernstig waren en maatschappelijk totaal onaanvaardbaar. Hij had voor diverse projecten gewerkt met ronselaars van Braziliaanse origine die de slachtoffers aanbrachten. Hij werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 30 maanden en een geldboete van 16.500 euro. De andere beklaagden, die een beroep deden op ronselaars of zelf ronselaar waren en facturen leverden, werden tot gevangenisstraffen van één jaar tot achttien maanden veroordeeld. Er werden eveneens bijzondere verbeurdverklaringen uitgesproken ten belope van 65.700,63 euro.

Vermeldenswaard is de vordering van één van de burgerlijke partijen, die door de rechtbank werd afgewezen. De rechtbank meende dat de burgerlijke partij inderdaad slachtoffer was van mensenhandel en mensensmokkel met verzwarende omstandigheden, illegale tewerkstelling en zwartwerk. Maar ze benadrukte dat de burgerlijke partij haar slachtofferrol oversteeg: als aangestelde van de bvba, die één van de beklaagden was, had ze als 'allroundarbeider' en rekruteerder van Braziliaanse bouwvakkers gewerkt. De vordering werd dan ook afgewezen, bij gebrek aan het vereiste belang en de vereiste hoedanigheid.

Chinees restaurant - mandaat Sociale Inspectie

In een vonnis van de **correctionele rechtbank van Kortrijk van 17 januari 2012**¹⁵² sprak de rechtbank de beklaagden vrij vanwege procedurefouten in een dossier van economische uitbuiting bij de bouw van een Chinees restaurant. De zaak was aan het licht gekomen via een controle door politiediensten en de Sociale Inspectie. Daarbij troffen ze twee Chinese arbeiders in onwettig verblijf aan het werk. Het gebouw had vier slaapplekken, een soort keukentje, een toilet zonder afscherming en een tweetal urinoirs - voor het overige was er haast geen sanitair. Die vaststellingen werden door de rechtbank uitgesloten als bewijsmiddel, aange-

zien ze zonder huiszoekings-/visitatiebevel uitgevoerd werden. Het aanvankelijke proces-verbaal was bijgevolg nietig, net als de erop gebaseerde verklaringen van de slachtoffers. Bij gebrek aan andere bewijsmiddelen sprak de rechtbank de beklaagden vrij.

Het **hof van beroep in Gent**¹⁵³ vernietigde dat vonnis gedeeltelijk. Het oordeelde dat de controle niet werd uitgevoerd in een woning maar op een werkplaats. Het stelde bijgevolg dat er op geen enkel ogenblik een inbreuk was geweest op het privéleven van één van de beklaagden. Het hof stelde bovendien dat de sociaal inspecteurs bij de uitoefening van hun opdracht dag en nacht, zonder voorafgaande verwittiging, vrij binnen mogen gaan in alle werkplaatsen of andere plaatsen die aan hun toezicht onderworpen zijn of waarvan zij redelijkerwijze kunnen vermoeden dat daar personen tewerkgesteld zijn die onderworpen zijn aan de bepalingen van de wetgeving waarop zij toezicht uitoefenen. Zij hadden dus volledig het recht om vergezeld van de politie de werkplaats te controleren zonder een voorafgaand visitatiebevel van de politierechter of een huiszoekingsmandaat van de onderzoeksrechter.

De vier beklaagden, die het Chinees restaurant wilden uitbaten, werden door het hof van beroep opnieuw vrijgesproken, zij het omdat onvoldoende elementen uitwezen dat zij zich aan mensenhandel schuldig zouden hebben gemaakt. Bij het ondertekenen van de aannemingsovereenkomst waren ze immers expliciet met de aannemer overeengekomen dat hij de verantwoordelijkheid voor de werknemers zou dragen. Gelet op de korte duur dat de werken aan de gang waren, meende het hof dat ze zich er ook niet bewust van konden zijn dat de Chinese arbeiders slachtoffers van mensenhandel waren. De aannemer werd wel voor mensenhandel met verzwarende omstandigheden veroordeeld. Uit de verklaringen van de slachtoffers bleek voldoende dat zij door de beklaagde waren aangeworven en aan het werk gezet in mensonwaardige omstandigheden, waarbij ze volkomen afhankelijk van hem waren, zowel voor hun leef- en werkomstandigheden als voor de betaling van hun loon. De aannemer werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van één jaar en een geldboete van 5.500 euro. Hij moest aan beide slachtoffers een schadevergoeding van 7.822 euro betalen.

151 Ten aanzien van de sociale strafrechtelijke inbreuken stelde de rechter dat de notie 'werkgever' in het strafrecht een ruimer begrip is dan in het gewone arbeidsrecht. Hieromtrent meent de rechter dat de vraag of iemand de hoedanigheid van werkgever heeft niet beantwoord moet worden aan de hand van de juridische kwalificaties in andere rechtsdisciplines, maar op grond van de reële, feitelijke context op de werkvloer.

152 Corr. Kortrijk, 17 januari 2012, 9de k.

153 Gent, 31 januari 2013, 3de k.

c) Horeca

In een beslissing van 6 september 2012 heeft de **correctionele rechtbank van Doornik**¹⁵⁴ de tenlastelegging mensenhandel aangenomen tegen Chinese restauranthouders die in hun restaurant landgenoten uitbuiten. Eén van de slachtoffers vertelde in België te zijn beland via een ‘slangenkop’-organisatie (Chinese maffia). Zijn paspoort werd afgenomen en voor zijn ogen kapotgescheurd. Hij werkte eerst in restaurants in Antwerpen en Leuven, en uiteindelijk ook in het restaurant van de beklaagde in Doornik. Hij werkte er veertien uur per dag en kreeg daar 400 euro per maand voor. De werkomstandigheden waren zwaar (hij kreeg er geen pauze, zijn maaltijden bestonden uit de restjes van de klanten, hij moest gebroken servies terugbetalen) en hij was ondergebracht in preciaire omstandigheden (een kelderverdieping met een schuilplaats waar werknemers zich bij politiecontroles moesten verstoppen). Toen het slachtoffer niet langer werd betaald en om zijn loon vroeg, werd ze op straat gezet en dreigde beklaagde ermee haar aan te geven.

De rechtbank achtte de tenlastelegging mensenhandel bewezen, met name op basis van de verklaringen van de slachtoffers: ze zaten in een bijzonder kwetsbare situatie; ze zaten ver van hun land, dat ze via een clandestien netwerk in mensonwaardige omstandigheden hadden verlaten; ze hadden geen identiteitsdocumenten en, mede door hun lage loon, geen middelen; hun huisvesting was rudimentair; en ze verbleven hier onwettig, zonder sociale bescherming. Hun arbeids- en woonomstandigheden waren in strijd met de menselijke waardigheid.

De beklaagden werden ook veroordeeld voor witwassen en voor tal van inbreuken op het sociaal strafrecht.

De burgerlijke partijen kregen aanzienlijke schadevergoedingen toegewezen: één slachtoffer ontving 7.500 euro voor materiële en morele schade vermengd, een ander slachtoffer kreeg 22.017 euro (waarvan 19.017 euro wegens materiële schade en 3.000 euro wegens morele schade) en het laatste slachtoffer kreeg 40.480 euro (35.480 euro wegens materiële schade en 5.000 euro wegens morele schade).

.....

154 Corr. Doornik, 6 september 2012.

d) Telefoonwinkels

In een beslissing van 14 januari 2013 heeft de **correctionele rechtbank van Luik**¹⁵⁵ de tenlastelegging mensenhandel bewezen geacht ten aanzien van een beklaagde en zijn bedrijven: de man exploiteerde verschillende werknemers in zijn telefoonwinkels. De rechtbank baseerde zich onder meer op objectieve elementen die de speurders hadden verzameld. Die elementen bevestigden de verklaringen van de werknemers: de winkels voldeden aan geen enkele hygiënische norm (geen sanitaire of andere voorzieningen voor de werknemers, geen lokaal om maaltijden te nuttigen); op één na waren alle werknemers van vreemde afkomst, en verbleven ze hier onwettig of in preciaire omstandigheden; ze moesten veel langer werken dan contractueel of mondeling overeengekomen; de beklaagde hield hen voor dat hun situatie zou worden gereguleerd; de vergoeding lag, rekening houdend met de gepresteerde uren, veel lager dan die van een arbeider; overuren werden niet uitbetaald; ze werden in de gaten gehouden door camera's of een vertrouwenspersoon; bepaalde werknemers moesten nog huur betalen; ze werden soms bedreigd; enzovoort.

e) Clandestien textielatelier

In een zaak die eerder in dit verslag aan bod is gekomen,¹⁵⁶ heeft de **correctionele rechtbank van Bergen** in een beslissing van 26 juni 2012¹⁵⁷ de tenlastelegging mensenhandel met het oog op economische uitbuiting uitgesproken tegen een Syrische beklaagde. De man buitte landgenoten van hem uit in een clandestiene hangar voor het sorteren van tweedehandskledij. De werkomstandigheden waren slecht en de werkomgeving voldeed niet aan de normen inzake het welzijn van werknemers: de installaties beantwoordden niet aan de veiligheidsnormen; een deel van de hangar was met plastic bedekt, om te vermijden dat het er binnen zou regenen; het was er koud en het rook er muf. De werknemers hadden geen papieren en verbleven hier onwettig; de beklaagde had hen aangevaren zonder arbeidsovereenkomst en onderdak geboden - de hangar was blijkbaar ook de plek waar ze woonden.

.....

155 Corr. Luik, 14 januari 2013, 14^e k.

156 Zie supra, dit deel, hoofdstuk 2: dossieranalyse, punt 2.2. Dossier clandestien textielatelier, Bergen.

157 Corr. Bergen, 26 juni 2012, 10de k.

f) Maneges

De tenlastelegging mensenhandel werd bewezen geacht in twee zaken rond uitbuiting in maneges.

In de eerste zaak, op **23 maart 2013** behandeld door de **correctionele rechtbank van Luik**¹⁵⁸, werden een tiental beklaagden vervolgd voor: valsheid in geschrifte; valsheid in de jaarrekeningen van bedrijven; criminele organisatie; geen aangifte tot faillietverklaring; het niet-naleven van de wettelijke verplichtingen inzake fiscale aangelegenheden en RSZ-bijdragen; de verduistering van bedrijfsactiva; witwassen; het misbruik van vennootschapsgoederen; oplichting; en inbreuken op het sociaal strafrecht. Twee beklaagden werden daarnaast vervolgd voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting van drie onwettig verblijvende Braziliaanse werknemers. Ze hadden die werknemers onder de dekmantel van een bedrijf in dienst genomen en onderdak geboden, om ze in hun manege tewerk te stellen.

De rechtbank nam de tenlastelegging mensenhandel aan en oordeelde dat er sprake was van tewerkstelling in omstandigheden die in strijd waren met de menselijke waardigheid, op basis van volgende elementen: de slechte arbeids- en huisvestingsomstandigheden van de slachtoffers, die in onwettig verblijf waren; hun bijna volledige afhankelijkheid van hun werkgever; onvoldoende en onregelmatig uitbetaald loon; vaak overdreven lange werkdagen, waarover alleen de werkgever besliste; geen sociale bescherming; en voor de arbeiders was het, ten slotte, haast onmogelijk om aanspraak te maken op ook maar de geringste arbeidsrechten.

In de tweede zaak, behandeld voor de **correctionele rechtbank van Charleroi** op **26 april 2013**¹⁵⁹, werden twee beklaagden vervolgd voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting en tal van inbreuken op het sociaal strafrecht. Beide beklaagde buiten een koppel Braziliaanse werknemers uit in hun manege.

De rechtbank achtte de tenlastelegging mensenhandel bewezen op basis van volgende elementen: de echtgenoot werkte zes dagen op zeven, telkens acht à tien uur

per dag, voor een loon van aanvankelijk 500 euro en later 750 euro per maand. Hij kon over een appartement beschikken, waarvan de lasten inbegrepen waren. Verzekering of werkkledij had hij niet. De werklast was voor hem te groot, zodat zijn echtgenote moest bijspringen. Zij werd daar niet voor betaald.

De rechtbank meende dat de hoofdbeklaagde de man en zijn echtgenote had gerekruteerd om ze te laten werken in omstandigheden die in strijd waren met de menselijke waardigheid, door hen een dermate zwaar uurrooster op te leggen dat de hulp van de echtgenote essentieel was. Ze kregen daarvoor één enkel loon dat een stuk lager lag dan de wettelijke barema's, ook al werd rekening gehouden met de woning die ze ter beschikking kregen. De beklaagde was maar al te goed op de hoogte van de preciaire situatie van de werknemers. Doordat ze irregulier waren en ze hun familie moesten onderhouden, konden ze de job *de facto* niet opzeggen.

De rechtbank achtte de inbreuk ook bewezen tegen de andere beklaagde, als mededader, omdat zij op de hoogte was van de situatie. Ze had deelgenomen aan het plegen van de inbreuk door dagelijks bezig te zijn met de paarden op de manege, en door de werknemer en zijn echtgenote bevelen te geven.

De burgerlijke partijen krijgen 5.000 euro toegewezen voor materiële en morele schade.

g) Huishoudelijke arbeid

In een **beslissing van 22 januari 2013** heeft de **correctionele rechtbank van Brussel**¹⁶⁰ de tenlastelegging mensenhandel met het oog op economische uitbuiting aangenomen, naast tal van tenlasteleggingen op vlak van het sociaal strafrecht, tegen een Congolese beklaagde, die een landgenote had uitgebuit om voor haar gehandicapte zoon te zorgen.

Na een anonieme verklikking bracht de Sociale Inspectie een bezoek aan het appartement van de beklaagde. Het slachtoffer was er aanwezig en verklaarde het volgende: ze was naar België gekomen om te zorgen voor de gehandicapte zoon van de beklaagde; ze werd voor dat werk niet betaald; ze moest op de grond

158 Corr. Luik, 26 maart 2013, 14de k. (beroep).

159 Corr. Charleroi, 26 april 2013, 7de k.

160 Corr. Brussel, 22 januari 2013, 58ste k. (beroep).

slapen, in de kamer van de kinderen; ze moest niet alleen voor het kind zorgen, maar ook het huishouden en de boodschappen doen; bij haar aankomst in België had ze haar paspoort aan de beklaagde moeten overhandigen.

Die verklaringen werden bevestigd door de resultaten van het huisbezoek en het verhoor van verschillende getuigen. Die bevestigden dat het slachtoffer wel degelijk de referentiepersoon was voor het gehandicapte kind.

De rechtbank meende dan ook dat beklaagde het slachtoffer naar België had overgebracht en gehuisvest om haar tewerk te stellen in omstandigheden die in strijd waren met de menselijke waardigheid.

Het slachtoffer kreeg meer dan 52.000 euro als schadeloosstelling voor de materiële schade en 5.000 euro voor de morele schade.

b) Uitzendarbeid: uitbuiting onder valse identiteit

In een zaak van 2 april 2012 voor de correctionele rechtbank van Gent¹⁶¹ werd de beklaagde, die zijn slachtoffers voor eigen gewin aan het werk zette nu eens onder zijn eigen identiteit (de beklaagde), dan weer onder een andere valse identiteit, vervolgd voor mensenhandel en mensensmokkel met verzwarende omstandigheden; voor valsheid in geschrifte; voor het laten opmaken van valse bankdocumenten; en voor het opmaken van valse private stukken.

De zaak was aan het licht gekomen nadat één van de slachtoffers in maart 2011 een klacht bij de politie van Gent had ingediend. Het slachtoffer, net als de dader afkomstig uit Sierra Leone, was daar in contact gekomen met de beklaagde, die erom bekend stond mensen tegen betaling naar Europa te brengen. Het slachtoffer reisde met de Belgische identiteitskaart en het internationale paspoort van de beklaagde (maar met zijn eigen foto) via Guinea naar Parijs, en vervolgens naar Rijsel.

Bij zijn aankomst in Gent kreeg het slachtoffer gratis onderdak bij de beklaagde. In ruil moest hij wel werken voor rekening van de beklaagde, die via

uitzendkantoren werkgevers zou zoeken. Het slachtoffer verrichte dat werk onder een valse identiteit. Het loon werd – bijgevolg – gestort op de bij die valse identiteit horende rekening, geopend en beheerd door de beklaagde. Het slachtoffer zelf ontving geen loon. De beklaagde bracht hem elke dag van en naar het werk.

Toen het slachtoffer ziek werd, diende hij op aanraden van de beklaagde een asielaanvraag in. Toen die werd afgewezen, zag het slachtoffer bij gebrek aan middelen geen andere uitweg dan opnieuw contact met de beklaagde te zoeken. Vervolgens meldde het slachtoffer zich met de identiteitskaart van de beklaagde aan bij de VDAB¹⁶², en hij werd in de Gentse haven tewerkgesteld. Opnieuw werd het loon gestort aan de beklaagde en kreeg het slachtoffer alleen eten, met de belofte dat hij na zes maanden zijn loon integraal zou krijgen.

De beklaagde gebruikte twee identiteiten, zijn eigen identiteit en die van iemand anders, waaraan hij twee bankrekeningen koppelde. Onder elk van beide namen huurde hij een woning; onder elk van beide namen zette hij zijn slachtoffer aan het werk. Uit de beschikbare bankgegevens bleek dat hij om en bij de 16.000 euro winst had gemaakt uit de arbeid van het slachtoffer. Er was bovendien nog een tweede slachtoffer, die via dezelfde constructie voor zijn rekening had gewerkt. Volgens dat slachtoffer had de beklaagde nog andere mensen op die manier uitgebuit.

De feiten werden onder meer bewezen geacht dankzij bankonderzoek naar de verschillende stortingen van lonen en uitkeringen, nazicht van de Dimona-meldingen, onderzoek naar de plaatsen van tewerkstelling, enzovoort. Via de gegevens van het uitzendkantoor kon worden nagegaan wanneer het slachtoffer onder één van de valse identiteiten door de beklaagde werd tewerkgesteld. Via gesprekken met de dossierbeheerders, zowel bij het uitzendkantoor als bij de VDAB, en via fotovoorlegging kon worden vastgesteld dat het slachtoffer onder de valse identiteiten tewerkgesteld was. Ook de ploegverantwoordelijke van één van de bedrijven waar hij aan de slag was geweest, kon dat bevestigen.

De rechtbank oordeelde dat beklaagde onder meer

161 Corr. Gent, 2 april 2012, 19de k., definitief.

162 Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling.

schuldig was aan mensensmokkel en mensenhandel met het oog op economische uitbuiting, in omstandigheden strijdig met de menselijke waardigheid, aangezien diverse personen konden bevestigen dat het slachtoffer arbeid verrichtte onder de valse identiteiten; aangezien het slachtoffer geen persoonlijke vrijheid had, omdat hij elke dag van en naar het werk werd gebracht; aangezien het loon gestort werd op rekeningen waarover beklaagde het beheer had, waardoor het slachtoffer overgelaten was aan diens goodwill; enzovoort. De rechtbank stelde eveneens dat de toestemming van het slachtoffer met de voorgenomen of daadwerkelijke uitbuiting van geen belang was, net zo min als het feit dat hij tewerkgesteld was in een normale werkomgeving en in normale arbeidsomstandigheden. Ze stelde dat de beklaagde misbruik had gemaakt van de bijzondere kwetsbare positie van het slachtoffer ten gevolge van zijn precaire administratieve toestand, en dat het slachtoffer zonder enige verblijfsdocumenten, sociale bescherming of financiële steun geen andere aanvaardbare keuze had dan zich te laten misbruiken.

De beklaagde werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie jaar, waarvan achttien maanden met uitstel, en een geldboete van 11.000 euro. De rechtbank sprak eveneens een bijzondere verbeurdverklaring uit bij equivalent van 54.315 euro. Daarvan werd 10.625 euro toegekend aan het slachtoffer, dat zich burgerlijke partij had gesteld.

2.1.3. *Uitbuiting van de bedelarij*

Een zaak van bedelarij werd behandeld door de **correctionele rechtbank van Nijvel**.¹⁶³ In haar vonnis van **25 januari 2013** achtte de rechtbank de tenlastelegging mensenhandel met het oog op de uitbuiting van bedelarij en de tenlastelegging uitbuiting van bedelarij tegen één van de Slowaakse beklaagden bewezen. Die had de bedelarij van een gehandicapte landgenoot uitgebuit. De burgerlijke partijen vroegen om herkwalificatie van de tenlastelegging mensenhandel door er de verzwarende omstandigheid aan toe te voegen dat de activiteit een gebruikelijk karakter had. De rechtbank stemde daarmee in. Uit de verklaringen van de burgerlijke partijen bleek dat beklaagde voordien al met dezelfde bedoelingen in België was geweest. Die

verklaringen werden gestaafd door internationale politionele informatie die in het kader van het onderzoek was verzameld; daaruit bleek dat ook in Duitsland en Slovenië onderzoeken tegen beklaagde liepen, voor dezelfde feiten.

De burgerlijke partijen vroegen ook om herkwalificatie van de tenlasteleggingen door er de verzwarende omstandigheid van listige kunstgrepen of dwang aan toe te voegen. De rechtbank stemde daarmee in voor de twee slachtoffers die zich burgerlijke partij hadden gesteld. De beklaagde was ze immers komen ophalen in de Slowaakse instelling waar ze waren geplaatst; hij had daarbij aangevoerd dat ze er bij hem beter aan toe zouden zijn. Maar bij hem thuis moesten ze een kamer delen met andere personen met een handicap. De beklaagde eigende zich bovendien alle sociale uitkeringen toe die ze in Slovakije ontvingen.

De rechtbank achtte de feiten bewezen: de beklaagde had zijn gehandicapte landgenoten geworven; had ze onderdak geboden; had hen afgezet op verschillende parkings, en was ze 's avonds komen ophalen. Hij had, ten slotte, al hun opbrengsten in ontvangst genomen.

De rechtbank hechtte veel belang aan de verklaringen van de slachtoffers. Die werden bevestigd door andere elementen uit het dossier: politieverslagen waaruit de regelmatige aanwezigheid van beklaagde of de slachtoffers op het Belgisch grondgebied bleek, internationale politionele informatie, de aanzienlijke geldsom die de beklaagde op zak had, enzovoort.

De beklaagde werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes jaar en een boete van 5.000 euro. De slachtoffers ontvingen voor materiële en morele schade respectievelijk 2.500 en 17.500 euro. De rechtbank kende de burgerlijke partijen ook de helft van het cash geld toe dat de beklaagde op zak had en dat verbeurd was verklaard.

2.1.4. *Dwang om een misdaad of misdrijf te plegen*

Ook al werden de feiten in onderstaande zaak, die eerder in dit jaarverslag¹⁶⁴ al aan bod kwamen, niet gekwalificeerd als mensenhandel met oog op het doen

163 Corr. Nijvel, 25 januari 2013, 6de k. Deze beslissing is definitief.

164 Zie dit deel, hoofdstuk 2: Dossieranalyse, punt 3.1. Roemeens netwerk van gedwongen diefstallen, en deel 1, hoofdstuk 2, punt 2.3. Gedwongen criminaliteit.

plegen van misdrijven, toch zullen we, gezien het feitenrelaas, de zaak onder deze sectie behandelen.

De zaak draait immers rond een Roemeense criminele organisatie met als oogmerk het plegen van diefstallen. Ze ronselden arme Roemeense mensen om naar België te komen, onder het voorwendsel dat ze hier geld konden verdienen. Ze gaven hun identiteitsdocumenten aan de hoofdbeklaagde, die voor hen het transport regelde. Tweemaal per week reed hij met een vaste chauffeur naar België. De documenten van de slachtoffers hield hij in zijn bezit, zodat ze niet konden vluchten. Na hun aankomst moesten ze hun schuld vergoeden door winkeldiefstallen te plegen. De gestolen goederen werden verkocht in Roemenië.

Eén Roemeens meisje, de vriendin van één van de beklaagden, werd gedwongen om zich te prostitueren. Ze werd naar België gelokt in de veronderstelling dat ze hier werk als kledingverkoopster zou vinden, maar bij haar aankomst werd haar identiteitskaart afgenomen en daarna moest ze zich prostitueren om de gemaakte kosten terug te betalen. Ze werd bedreigd en geslagen.

In het vonnis voor de correctionele rechtbank in Turnhout¹⁶⁵ stonden de beklaagden terecht voor de volgende tenlasteleggingen: deel uitmaken van een criminele organisatie; mensenhandel met het oog op de seksuele uitbuiting; en misdrijven plegen, met name winkeldiefstallen. Ze stonden niet terecht voor mensenhandel met het oog op het doen plegen van misdrijven. De rechtbank achtte alle tenlasteleggingen bewezen, zij het niet ten aanzien van alle beklaagden. Er werden gevangenisstraffen opgelegd van één tot vijf jaar. Twee beklaagden werden vrijgesproken.

Het hof van beroep van Antwerpen¹⁶⁶ behandelde onder de tenlastelegging ‘deel uitmaken van een criminele organisatie’ enkele feiten waarbij de hoofdbeklaagden mensen in opdracht van de organisatie winkeldiefstallen lieten plegen. Enkele mensen verklaarden dat ze dat deden uit angst voor de bende en/of omdat ze ertoe verplicht werden. Het hof verhoogde de gevangenisstraffen van de twee hoofdbeklaagden tot respectievelijk zes en acht jaar, onder meer gelet op de

ernst van de feiten, op de bedreigingen van familieleden van slachtoffers die hun werk niet naar behoren uitvoerden, enzovoort.

2.2. Mensensmokkel

Indische mensensmokkel

In 2012 behandelde de **correctionele rechtbank van Brussel**¹⁶⁷ een mensensmokedossier waarin het Centrum zich burgerlijke partij had gesteld. De bende smokkelaars opereerde op parkings langs de E40 en maakte gebruik van vrachtwagens en de trein om zijn klanten te smokkelen. Uit het dossier blijkt dat de smokkelaars gebruik maakten van de faciliteiten van de sikh-tempel in Vilvoorde omdat ze goedkoper en minder zichtbaar waren. Enkele van de beklaagden werkten er in de keuken. In en rond die tempel verbleven, in onwettig verblijf, meerdere personen die naar het Verenigd Koninkrijk probeerden te reizen. Door de aanwezigheid van de tempel was er een groter verloop van Indiërs in de stad, en viel het dus minder op als de slachtoffers zich er overdag begaven. 's Nachts werden de leegstaande loodsen achter de tempel gebruikt.

De rechtbank meende dat in deze zaak de scheidingslijn tussen slachtoffers en daders dun was. Ze stelde dat de term ‘slachtoffer’ soms merkwaardig is, aangezien de mensen die zich laten overbrengen daar wel degelijk bewust voor kiezen. Maar ze kiezen niet voor de soms mensonwaardige omstandigheden en de buitensporige prijzen. Slachtoffers worden vaak ook daders, aldus de rechtbank: om de prijs te drukken, en om zelfs helemaal gratis te kunnen reizen, gaan ze vaak zelf meewerken. Eén van de beklaagden stond in een ander dossier bekend als slachtoffer mensenhandel – hij was ooit in Calais van een trein gehaald, tijdens een poging om naar het Verenigd Koninkrijk door te reizen.

Met uitzondering van één van hen werden alle beklaagden veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen één en zes jaar en geldboetes tot 30.000 euro.

165 Corr. Turnhout, 17 oktober 2012, 13de k.

166 Antwerpen, 24 januari 2013, 14de k.

167 Corr. Brussel, 11 september 2012, 51ste k.

*Iraaks-Koerdisch smokkeldossier*¹⁶⁸

In een **vonnis van 4 december 2012**¹⁶⁹, veroordeelde de **correctionele rechtbank van Leuven** alle beklaagden voor mensensmokkel met verzwarende omstandigheden. De tenlasteleggingen konden bewezen worden dankzij de af luistermaatregelen, observaties, huiszoekingen, gps-onderzoek, verklaringen van getuigen, en rogatoire commissies. Er werden gevangenisstraffen opgelegd van acht maanden tot twee jaar.

In casu ging het om een Iraaks-Koerdische smokkelbende, die een groot aantal Iraaks-Koerdische slachtoffers, onder wie minderjarigen, onder meer smokkelde van Nederland naar Zweden, van België naar Duitsland, van Italië naar België, enzovoort. De te smokkelen mensen werden aangebracht door andere smokkelaars, die instonden voor het transport van Irak naar Europa. Tussen november 2008 en februari 2009 vonden er minstens zestien transporten plaats en waren er vijf pogingen tot transport. De slachtoffers werden in de meeste gevallen met een persoonlijk voertuig opgehaald in Italië of Zwitserland, en naar België gebracht, waar ze tijdelijke opvang en onderdak kregen. Er werd ook gebruikgemaakt van de Thalys. Ofwel vroegen de slachtoffers hier asiel aan, ofwel reisden ze door naar een ander land. Voor een overdracht van Italië naar België werd gemiddeld 1.300 tot 1.500 euro gevraagd. Dat er op het eerste gezicht geen woekerprijzen werden aangerekend, en dat de gesmokkelde personen goed behandeld werden, betekende volgens de rechtbank niet dat de beklaagden om humanitaire redenen hadden gehandeld, zoals ze zelf beweerden. Economische motieven speelden duidelijk een rol. De geldzaken werden beheerd via het zogenoemde hawala-banksysteem, waardoor de gelden buiten het legale bankcircuit werden gehouden.

Tijdens de behandeling van de zaak wees het openbaar ministerie erop dat de zaak de nieuwe tendensen in mensensmokkel illustreerde. Terwijl personen in onwettig verblijf vroeger vooral in grotere groepen reisden, als verstekelingen in vrachtwagens, gebeurt dat nu meer in kleinere groepen, waarbij ze in etappes reizen. De smokkelbende in dit dossier gebruikte bestaande transportmogelijkheden, zoals bus, trein en

privévoertuigen. Door in etappes te reizen, moest ze de personen tijdelijk in zogenoemde *safe houses* kunnen onderbrengen. De bestemmingen zijn ook gewijzigd: terwijl men vroeger via havens in België of Frankrijk het Verenigd Koninkrijk wilde bereiken, zijn de Scandinavische landen nu steeds vaker het eindpunt.

168 Zie ook dit deel, hoofdstuk 2, Dossieranalyse, punt 4.1. Iraaks-Koerdisch smokkeldossier.

169 Corr. Leuven, 4 december 2012, definitief.

Deel 3

DATA

Inleiding

De cijfers die in dit hoofdstuk aan bod komen, heeft het Centrum gevraagd aan en gekregen van de zes actoren die in ons land een rol kunnen spelen in een mensenhandeldossier:

- » de politie, met informatie uit de Algemene Nationale Gegevensbank;
- » de Sociale Inspectie van de FOD Sociale Zekerheid en de Inspectie Toezicht Sociale Wetten van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg;
- » het College van procureurs-generaal, met informatie over vervolgingen door de parketten;
- » de Dienst Vreemdelingenzaken;
- » de gespecialiseerde centra voor de opvang van slachtoffers;
- » de Dienst Strafrechtelijk Beleid, met informatie over veroordelingen.

Per gegevensbron geven we telkens:

- » een omschrijving van de data;
- » een voorstelling van de data;
- » een nabeschouwing over het data-onderdeel.

Deze gegevens, per actor, bieden een beeld van het optreden van de actoren zelf, en laten over het algemeen toe om daarvan een evolutie in de tijd te schetsen. Maar wanneer de actoren hun gegevens niet onderling afstemmen, blijft het beeld dat ze bieden beperkt en kunnen ze de werkelijkheid vertekenen. Gevolg is dat ze onvoldoende dienstig zijn als onderdeel van beleidsevaluatie; ook op de rapportage aan de Europese instellingen heeft dat een impact.

Ooit ging de ambitie van de Belgische overheid veel verder dan het op punt stellen van de cijfers per actor. Twee bijkomende opdrachten werden met name toevertrouwd aan een Informatie- en Analysecentrum Mensensmokkel en Mensenhandel (IAMM), dat in 2004 onder de voogdij van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken werd opgericht, en dat maar niet van de grond raakt. Daardoor blijft deze ambitie on vervuld: het verzamelen, centraliseren en uitwisselen van gegevens enerzijds, en de analyses met het oog op

politieke, strategische en/of operationele acties anderzijds.¹⁷⁰

Het 'Nationaal actieplan tegen mensenhandel en mensensmokkel 2012-2014' stelt: "De enige mogelijkheid om de doelstellingen van het IAMM te bereiken, is om het wettelijk toe te staan om gebruik te maken van persoonsgegevens in plaats van anonieme gegevens." Dat nieuwe vertrekpunt moet het IAMM uit de impasse halen, samen met het beter op elkaar afstemmen van de actoren van de Interdepartementale Coördinatiecel (ICC). Het Centrum pleit ervoor dat men daarbij kiest voor realistische en relevante doelstellingen die binnen een redelijke termijn kunnen leiden tot een beter begrip van het fenomeen en de prioriteiten, waaraan het nu ontbreekt.

170 Zie: Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2005, 'Het Belgische mensenhandelbeleid: gewikt en gewogen', pp. 62-65.

1. Politionele data

1.1. Omschrijving

De federale gerechtelijke politie levert informatie aan onder de vorm van kaarten. Die zijn het werk van de strategische analisten van de directie van de strijd tegen de criminaliteit tegen de personen; ze komen tot stand op grond van gegevens die voorhanden zijn in de Algemene Nationale Gegevensbank (ANG) van de politie.

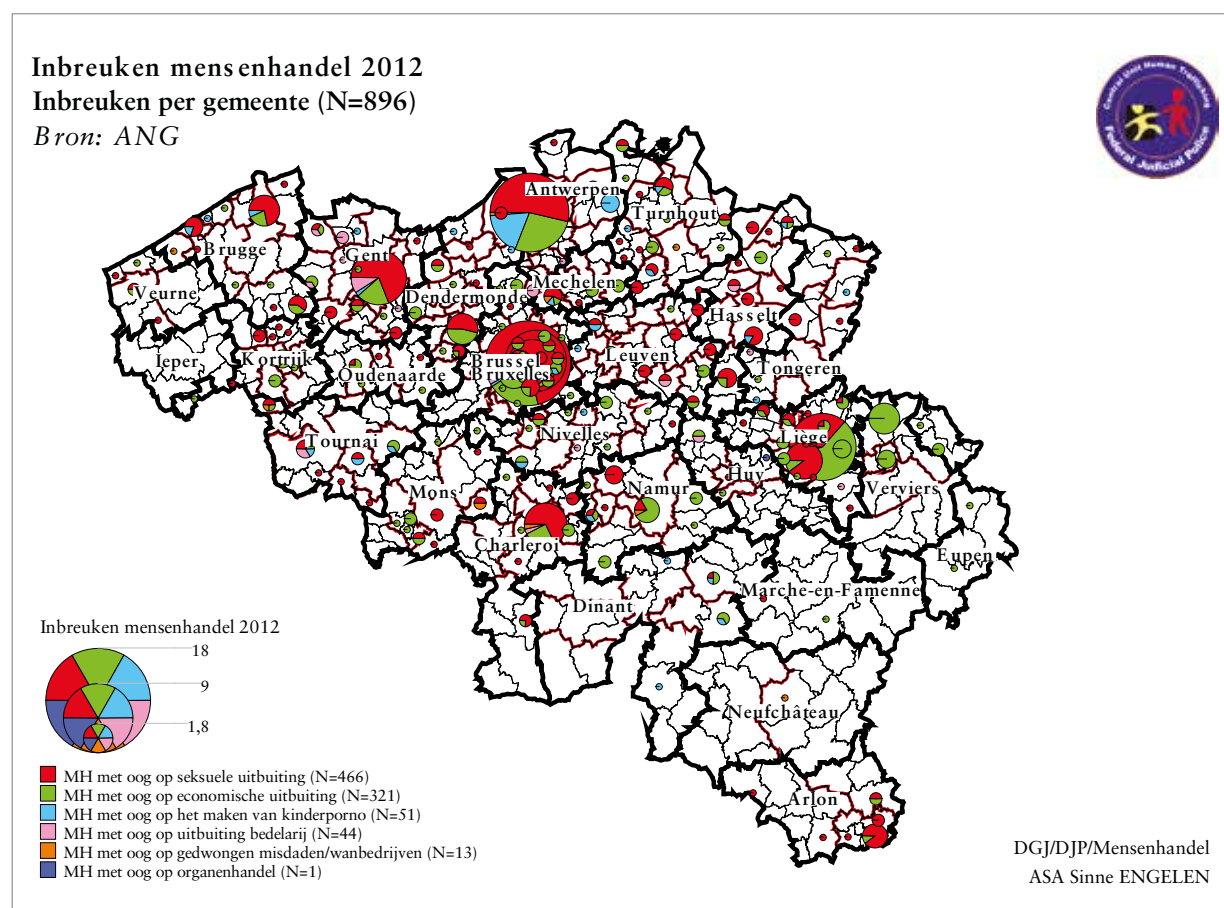
In 2012 heeft de politie voor het tweede jaar op rij van een nieuwe syntaxis gebruikgemaakt. Die heeft tot doel bij elke inbreuk aan te geven of er elementen waren die wezen op mensenhandel of mensensmokkel.

1.2. Voorstelling

1.2.1. Data over mensenhandel

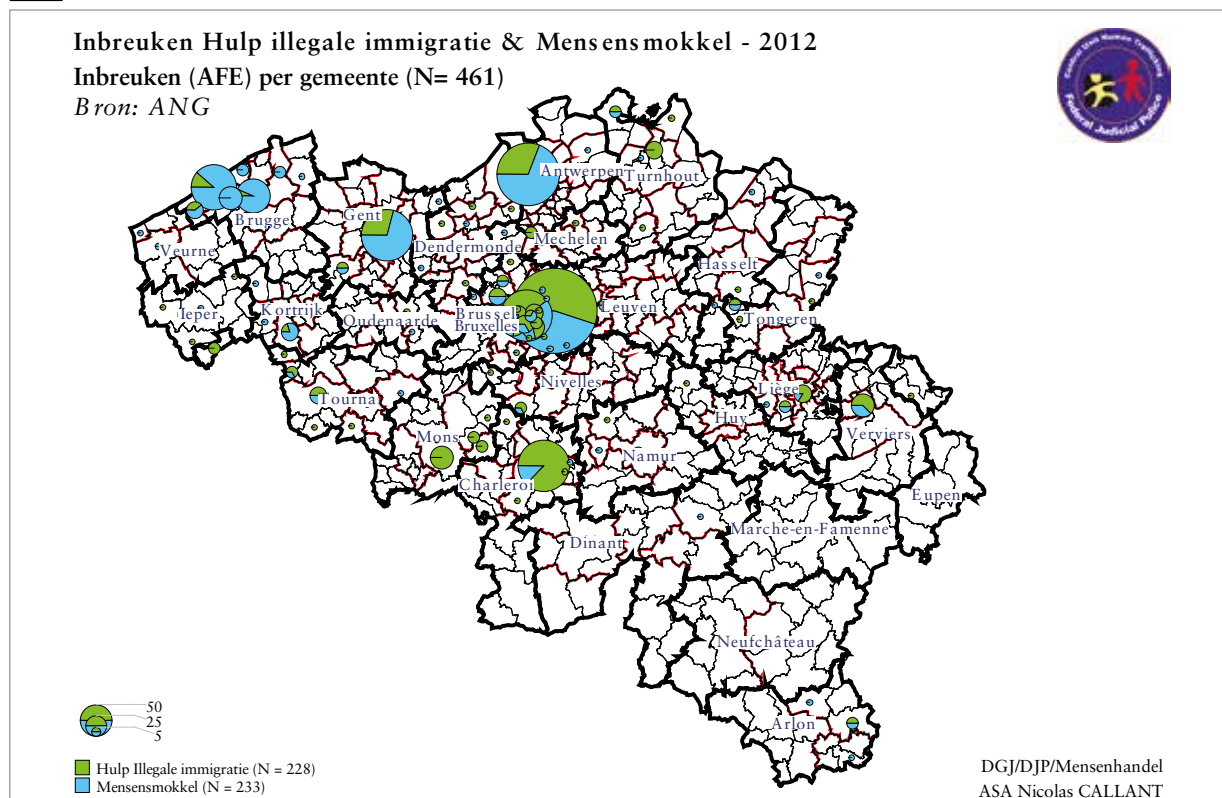
Voor vrijwel elke uitbuitingsvorm stellen we een lichte daling vast (met minder dan 5%) in vergelijking met 2011. De sterke daling van het aantal vaststellingen van inbreuken voor mensenhandel met het oog op het maken van kinderporno (van 85 in 2011 naar 51 in 2012) valt daardoor op. De enige stijgende tendens wordt vastgesteld bij de uitbuitingsfinaliteit 'het dwingen tot het plegen van misdrijven' (13 vaststellingen in 2012 tegenover 10 in 2011). Om te wijzen op één lokale tendens: in Gent stellen we voor 2012 – in tegenstelling tot 2011 – meerdere inbreuken vast voor mensenhandel met het oog op uitbuiting van de bedelarij.

Figuur 1. Inbreuken mensenhandel per gemeente en per uitbuitingsfinaliteit (Bron: Algemene Nationale Gegevensbank, Politie)

1.2.2. Data over mensensmokkel

Figuur 2. Inbreuken voor onder meer mensensmokkel per gemeente (Bron: Algemene Nationale Gegevensbank, Politie)

Dit is de definitie van mensensmokkel zoals bepaald door het artikel 77bis van de Belgische wet van 15 december 1980: “Mensensmokkel is het ertoe bijdragen, op welke manier ook, rechtstreeks of via een tussenpersoon, dat een persoon die geen onderdaan is van een lidstaat van de Europese Unie het grondgebied van een lidstaat van de Europese Unie of van een Staat die partij is bij een internationale overeenkomst betreffende de overschrijding van de buitengrenzen, die België bindt, binnenkomt, erdoor reist of er verblijft, en dit in strijd met de wetgeving van deze Staat, met het oog op het direct of indirect verkrijgen van een vermogensvoordeel.”

Dit beeld kan het beste tegen het licht gehouden worden van de data over de vervolgingen door de parketten (onder punt 3 van dit deel) en van de daling van de vervolgingen die tussen 2011 en 2012 in het ressort van het hof van beroep in Gent is vastgesteld.

De gegevens uit de ANG van de politie bieden, ten slotte, het volgende beeld van de vaststellingen voor inbreuken mensensmokkel voor de laatste vijf jaar.

Tabel 1. Inbreuken Mensensmokkel (Bron: Algemene Nationale Gegevensbank, Politie)

	2008	2009	2010	2011	2012
Mensensmokkel	290	283	212	268	233

1.3. Nabeschouwing

Deze cijfers zijn een weergave van het politieoptreden en de vaststelling van mensenhandel- of mensensmokkelindicatoren bij tal van inbreuken: dat is wellicht de meerwaarde van de nieuwe syntaxis. Maar die methode doet ook vragen rijzen. In 2011 en 2012 werden respectievelijk 85 en 51 inbreuken aangemerkt als mensenhandel met het oog op het aanmaken van kinderpornografie, zonder dat we van dat fenomeen een navenant spoor terugvinden in het gerechtelijke optreden. Toch maakt mensenhandel met het oog op het aanmaken van kinderporno meer dan 10% uit van alle inbreuken voor mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting, waarvan het een onderdeel is.

2. Data van de Sociale Inspectiediensten

2.1. Omschrijving

Een protocol van samenwerking tussen de Sociale Inspectie van de FOD Sociale Zekerheid (SI) en de dienst Toezicht op de Sociale Wetten van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (TSW) moet waarborgen dat beide inspectiediensten op een gestructureerde en gecoördineerde manier systematische onderzoeken voeren. Dat gebeurt vooral op het gebied van de arbeidswetgeving en de sociale zekerheid in bepaalde sectoren die kwetsbaar blijken voor mensenhandel (exotische restaurants, schoonmaakbedrijven, land- en tuinbouwbedrijven, confectieateliers, de prostitutie).¹⁷¹ De Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD), afhankelijk van de ministers van Werk, Sociale Zaken en Justitie, vormt een afzonderlijke ondersteuningscel. Die staat ten dienste van de federale Sociale Inspectiediensten in de strijd tegen illegale arbeid en sociale fraude, in en buiten de arrondissementscellen. Toch bestaat er geen gecoördineerde rapportage over mensenhandel in het bijzonder.

De basis voor de volgende data is een cijfertabel van de SI op basis van vijf parameters: de landen waaruit de slachtoffers afkomstig zijn, de economische sectoren, de types van inbreuken, het aantal inbreuken, en het aantal werknemers voor wie overtredingen zijn vastgesteld.

Deze gegevens zijn het resultaat van de statistische verwerking van enerzijds de pro justitia's verzonden aan de procureur des Konings en/of aan de arbeidsauditeur, en anderzijds de strafrapporten gericht aan de arbeidsauditeur, procureur, of aan de onderzoeksrechter wanneer het onderzoek op last van die laatste is gebeurd. Een strafrapport heeft niet dezelfde bewijswaarde als een pro justitia: het is de rechter die de bewijswaarde ervan beoordeelt.

Uit een mededeling van de dienst TSW aan het Centrum blijken de SI en de dienst TSW in 2012 *geen* inbreuken voor mensenhandel te hebben vastgesteld.

2.2. Data over mensenhandel: voorstelling

Tabel 2. Pro justitia's en strafrapporten voor inbreuken mensenhandel met het oog op economische uitbuiting (Bron: Sociale Inspectie, berekeningen Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding)

	2009	2010	2011	2012
Pro justitia's / # werknemers	4 / 5	16 / 25	13 / 35	7/7
Strafapporten / # werknemers	2 / 4	18 / 95	20 / 21	31/48

In 2012 werden 7 pro justitia's en 31 strafrapporten opgesteld. Wat kunnen we opmaken uit de gegevens van de zaken waarin de SI inbreuken mensenhandel met het oog op economische uitbuiting heeft vastgesteld? Op basis van de NACE-codes (de activiteiten-nomenclatuur) zijn dit de zes sectoren waarin drie of meer mensenhandelzaken aan het licht zijn gebracht:¹⁷²

- » 10 inbreuken in de sector van het huishoudelijk werk, met inbreuken voor in totaal 8 geïdentificeerde werknemers; hun herkomstlanden waren Bangladesh, Ethiopië, Marokko, Peru en Tanzania;
- » 6 inbreuken in de horeca, met inbreuken voor in totaal 5 werknemers; hun herkomstlanden waren Frankrijk, India, Irak, Marokko en Roemenië;
- » 5 inbreuken in de bouw, met inbreuken voor in totaal 16 werknemers, die allen of de Bulgaarse of de Roemeense nationaliteit hadden;
- » 4 vaststellingen van uitbuiting in de detailhandel, met inbreuken voor in totaal 13 werknemers; onder hen bevonden zich, in één zaak, 12 Syriërs, in een andere zaak 1 Belg;
- » 4 vaststellingen van uitbuiting in autohandel en garages, met inbreuken voor 6 werknemers; hun herkomstlanden zijn India, Marokko, Polen en Wit-Rusland;
- » 3 vaststellingen van uitbuiting in de transportsector, met inbreuken voor in totaal 8 werknemers, die allen of de Bulgaarse of de Turkse nationaliteit hadden.

171 Zie: Jaarverslag 2010, 'Toezicht Sociale Wetten', hoofdstuk 8. De strijd tegen de Mensenhandel, www.werk.belgie.be.

172 NACE-BEL, Activiteitsnomenclatuur, www.economie.fgov.be/nl/binaries/NL-NACE-BEL%202008%20met%20toelichtingen_tcm325-65642.pdf.

Op basis van de nationaliteiten van het totale aantal werknemers voor wie inbreuken werden vastgesteld (n=67), in zaken die gekwalificeerd werden als mensenhandel met het oog op economische uitbuiting, kan een volgende rangorde worden opgesteld:

- » Marokko: 12 slachtoffers in 11 zaken, van wie 4 in de huishoudsector;
- » Syrië: 12 slachtoffers in 1 zaak in de detailhandel;
- » Roemenië: 11 slachtoffers in 5 zaken, van wie 8 in 3 zaken in de bouw;
- » Polen: 10 slachtoffers in 3 zaken, van wie 8 in 3 zaken in de bouw;
- » Bulgarije: 4 slachtoffers in 1 zaak in de transportsector.

2.3. Nabeschouwing

Een gezamenlijke rapportage over de vaststellingen mensenhandel van alle Sociale Inspectiediensten zou een belangrijke meerwaarde bieden. Alle coördinatie- en ondersteuningsinitiatieven ten spijt, is het nog altijd niet mogelijk om aan de hand van statistische informatie de evolutie te tonen van de aanpak van mensenhandel. Een gezamenlijke rapportage en analyse zou inzicht bieden in de overtredingen en inbreuken die samen met de mensenhandelinbreuken zijn vastgesteld.

3. Data over vervolgingen door de parketten

3.1. Omschrijving

De gegevens die we hier publiceren zijn afkomstig van de statistische analisten van het College van procureurs-generaal. Ze zijn een weergave van de informatie die op 10 januari 2013 bekend was.

3.1.1. Data over mensenhandel

De gegevens over mensenhandel zijn een weergave van de zaken die in de loop van 2012 zijn binnengekomen bij de correctionele parketten. Er zijn twee intrinsieke beperkingen: het betreft uitsluitend zaken ten laste van meerderjarigen, en de gegevens van het parket van Eupen ontbreken.

Een belangrijker manco is dat in deze gegevens de dossiers ontbreken die door de arbeidsauditeurs zijn afgehandeld. Hoewel de arbeidsauditoraten kunnen registreren in het REA/TPI-systeem, dat de basis vormt voor deze datacollectie, gebeurt dat niet systematisch. Daarom ontbreken in de tabellen hieronder de vervolgingen voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting op last van de auditoraten. Er is voor deze vervolgingen, met andere woorden, sprake van

een structurele onderrapportage. Dat is een belangrijke tekortkoming.

Gezien de cijferlacune voor de vervolgingen door arbeidsauditeurs, stippen we drie types gegevens aan die de evolutie van dat optreden kunnen aangeven of beïnvloeden. In 2012 stelden de parketten zelf 164 keer de vervolging in voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting, ongeveer evenveel als in 2011 (165). Uit de politiegegevens bleek eerder al een lichte daling van het aantal vastgestelde inbreuken voor die uitbuitingsvorm: van 333 in 2011 naar 321 in 2012. Bij de Sociale Inspectie stelden we een opmerkelijke stijging vast van het aantal vastgestelde inbreuken: van 33 in 2011 naar 48 in 2012.

3.1.2. Data over mensensmokkel

De gegevens over vervolgingen voor mensensmokkel bevinden zich nog binnen de globale data over inbreuken op de Vreemdelingenwet, zonder onderscheid tussen vervolgingen voor mensensmokkel en vervolgingen voor feiten van strafbare hulp bij illegale binnenkomst en verblijf (die niet onder de gewone toepassing van de omschrijving van mensenhandel en/of -smokkel vallen).

3.2. Voorstelling

3.2.1. Data over mensenhandel

We vestigen de aandacht op enkele cijfers van 2012:

- » In 6 dossiers vervolgde het federaal parket. Dat is opmerkelijk, en wellicht al het gevolg van het recent gewijzigde beleid van dat parket.
- » Wat de algemene evolutie betreft: terwijl tussen 2008 (n = 386) en 2012 (n = 381) het aantal vervolgingen voor mensenhandel ongeveer gelijk blijft, zijn er sterke onderliggende evoluties. In het ressort Antwerpen is het aantal vervolgingen voor mensenhandel gehalveerd, en in het ressort Gent is het met een derde verminderd. Terwijl het aantal vervolgingen in Luik en Bergen vrij constant blijft, vertoont het ressort Brussel tussen 2008 en 2012 meer dan een verdubbeling.

Deze tendensen manifesteren zich ook binnen de twee belangrijkste uitbuitingsfinaliteiten: seksuele en economische uitbuiting. Voor economische uitbuiting kunnen we op basis van de voorliggende cijfers geen tendensen afleiden, voor seksuele uitbuiting wel. In het ressort Brussel is er sinds 2008 een zeer sterke stijging: van 27 vervolgingen in 2008, over 99 in 2011, tot 111 in 2012. In het ressort Antwerpen is er een sterke daling: van 58 vervolgingen in 2008, over 31 in 2011, tot 27 in 2012. Voor het hele land gaat het om 190 vervolgingen, het hoogste cijfer sinds 2008 voor seksuele uitbuiting.

Ten slotte vestigen we de aandacht op de twee mensenhandeldossiers met het oog op de wegname van organen: één opgestart door het federaal parket en één door het parket in Luik.

3.2.2. Data over mensensmokkel

Twee zaken vallen op. Eén: met vier dossiers herneemt het federaal parket in 2012 opnieuw de vervolgingsactiviteit, die het sinds 2008 niet meer waarnam. Twee: het aantal vervolgingen door de parketten lag sinds 2008 nooit lager; de daling in het ressort Gent is zonder meer spectaculair te noemen.

3.3. Nabeschouwing

Het College van procureurs-generaal heeft het Centrum ook cijfers aangeboden over de voortgang en seponering van de dossiers die in 2012 binnenkwamen, volgens de stand van zaken op 10 januari 2013. Die cijfers hebben betrekking op de vervolgingen voor mensenhandel en mensensmokkel samen. Binnen het bestek van dit verslag kan het Centrum die informatie echter niet publiceren. Omdat ze geen opsplitsing toelaat – op het vlak van voortgang en seponering – tussen het optreden ten aanzien van mensenhandel en dat ten aanzien mensensmokkel. En omdat de stand van zaken in januari 2013 van dossiers die in 2012 binnenkwamen, hoe interessant en relevant ook, nog geen volledig beeld biedt.

Het ontbreken van informatie over het optreden van de arbeidsauditeurs leidt tot een onderrapportage over het gerechtelijke optreden tegen mensenhandel met het oog op economische uitbuiting.

Tabel 3. Vervolgingen voor mensenhandel ingesteld door de parketten (Bron: College van procureurs-generaal, statistisch analisten)

	ANTWERPEN					BRUSSEL					GENT					LUIK					
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	
37L: Mensenhandel - Seksuele uitbuiting (art. 433quinquies §1, 1°)	58	53	49	31	27	27	61	76	99	111	18	24	29	15	28	22	42	17	21	16	
29E: Mensenhandel - Uitbuiting van de bedelarij (art. 433quinquies §1, 2°)	2	1	0	2	0	6	8	2	5	4	3	1	1	1	1	1	0	2	0	2	
55D: Mensenhandel - Uitbuiting van werk (art. 433quinquies §1, 3°)	53	43	31	41	28	37	41	21	30	46	69	42	39	42	35	22	18	22	25	32	
55E: Mensenhandel - Illegale wegname organen (art. 433quinquies §1, 4°)	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
55F: Mensenhandel - Doen plegen van misdrijven (art. 433quinquies §1, 5°)	8	3	2	3	4	5	3	2	1	3	4	3	4	0	3	11	9	10	4	2	
TOTAAL	121	100	82	77	59	76	113	102	136	164	94	70	73	58	67	56	70	51	50	53	

Tabel 4. Door de parketten ingestelde vervolgingen voor mensensmokkel en andere inbreuken (Bron: College van procureurs-generaal, statistisch analisten)

	ANTWERPEN					BRUSSEL					GENT					LUIK					
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	
55G: Mensensmokkel (art. 77bis, art. 77ter, art. 77quater, art. 77quinquies Wet 15.12.1980)	11	34	21	16	36	71	80	61	166	138	366	242	228	326	129	7	5	13	7	13	

	BERGEN					FEDERAAL PARKET					TOTAAL				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
	13	8	4	4	5	3	1	0	0	3	141	189	175	170	190
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	10	5	8	7
	20	29	23	27	22	1	0	0	0	1	202	173	136	165	164
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	2
	2	2	1	5	5	0	0	1	1	1	30	20	20	14	18
	35	39	28	36	32	4	1	1	1	6	386	393	337	358	381

	BERGEN					FEDERAAL PARKET					TOTAAL				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
	3	1	2	0	3	4	0	0	0	4	462	362	325	515	323

4. Data van de Dienst Vreemdelingen zaken

4.1. Omschrijving

De Dienst Vreemdelingen zaken (DVZ) rapporteert in zijn activiteitenverslagen vrij uitgebreid over het optreden van zijn cel Minderjarigen/Slachtoffers van Mensenhandel (MINTEH). Die cel verzorgt de opvolging en het onderzoek van de verblijfsdossiers van slachtoffers van mensenhandel of mensensmokkel voor wie een verblijfsaanvraag is ingediend. Hoewel de verslaggeving van de DVZ elk jaar grotendeels hetzelfde stramien volgt, is het niet mogelijk om voor alle slachtoffers de tendensen van de laatste vijf jaar te vergelijken op vlak van de parameters nationaliteit, uitbuitingsfinaliteit, geslacht en minder- of meerderjarigheid. De activiteitenverslagen van de DVZ vormen de basis voor de hiernavolgende informatie.

Op voorstel van het Centrum is de DVZ ook bereid gevonden om na te gaan wat er ‘administratief’ geworden is van de slachtoffers voor wie in 2006 een eerste verblijfsdocument in het kader van mensenhandel is afgeleverd. Het rapport dat verslag over die oefening uitbrengt, vormt de basis van een kleine focus die we onder punt 4.2 aanbieden, met dank aan de DVZ en de cel MINTEH in het bijzonder.

In dit dataonderdeel bekijken we eerst de informatie over de slachtoffers die in 2012 voor het eerst een document ontvingen. Vervolgens belichten we het totaal aantal verblijfsdocumenten dat in 2012 voor alle slachtoffers in procedure is afgegeven. Ten slotte staan we stil bij de verblijfsgegevens van de slachtoffers die in 2006 zijn ingestapt.

4.2. Voorstelling

4.2.1. Slachtoffers die in 2012 voor het eerst een verblijfsdocument ontvingen

De stijging tussen 2009 (124 slachtofferdossiers) en 2011 (149) zet zich ook in 2012 door: de DVZ rapporteert in totaal 157 slachtofferdossiers. Ze is het resultaat van enerzijds een status quo in het aantal slachtoffers van mensenhandel en anderzijds een stijging van het aantal slachtoffers van mensensmokkel onder verzwarende omstandigheden.

4.2.1.1. Slachtoffers van mensenhandel

Tabel 5. Slachtoffers voor wie in 2012 een eerste verblijfstitel is afgeleverd, volgens leeftijd en sector van uitbuiting (Bron: DVZ, bewerking Centrum)

Leeftijd	Seksuele	Bedelarij	Econo- misch	Andere	Totaal
<18	9	0	2	0	11
18-25	31	0	9	1	41
26-30	6	0	11	2	18
>30	6	5	43	2	56
Totaal	52	5	65	5	127
Vrouwen	47	1	55	5	108
Mannen	5	4	10	0	19

Eén opmerkelijke vaststelling hierbij: vergeleken met 2011 daalt het aantal slachtoffers van economische uitbuiting voor wie een eerste verblijfstitel is afgegeven van 81 naar 65, en stijgt het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting van 34 naar 52.

Tabel 6. Slachtoffers voor wie in 2012 een eerste verblijfstitel is afgeleverd, volgens nationaliteit en sector van uitbuiting (Bron: DVZ, bewerking Centrum)

Nationaliteit	Seksuele	Bedelarij	Econo- misch	Andere	Totaal
Roemenië	14	2	6	0	22
Nigeria	17	0	2	0	19
Marokko	2	0	13	3	18
China	3	0	8	0	11
Bulgarije	4	0	4	0	8

De belangrijkste evolutie qua nationaliteit vindt plaats binnen seksuele uitbuiting: een sterke stijging van het aantal Nigeriaanse slachtoffers (2 in 2010, 8 in 2011 en 17 in 2012), een hoog aantal Roemeense slachtoffers (12 in 2010, 4 in 2011 en 14 in 2012), en een daling van het aantal Bulgaarse slachtoffers (16 in 2010, 6 in 2011 en 4 in 2012).

India valt weg uit de top 5 van de herkomstlanden; Roemenië en Marokko blijven net als vorig jaar in de top 3.

4.2.1.2. Slachtoffers van mensensmokkel onder verzwarende omstandigheden

Voor slachtoffers van mensensmokkel zal in het kader van het slachtofferstatuut alleen een verblijfstitel worden afgeleverd als ze slachtoffer zijn geworden van mensensmokkel in strafverzwarende omstandigheden. Bijvoorbeeld wanneer er geweld is gebruikt, wanneer de slachtoffers minderjarig zijn, enzovoort.

De DVZ wijst in haar activiteitenverslag op een stijgende diversificatie onder de herkomstlanden van slachtoffers van mensensmokkel. Er zijn inderdaad niet minder dan 9 herkomstlanden die voor het eerst in 3 jaar opduiken, zoals de volgende figuur aangeeft.¹⁷³

173 Dienst Vreemdelingenzaken, Activiteitenverslag 2012, www.dofi.fgov.be.

Tabel 7. Slachtoffers voor wie in 2012 een eerste verblijfstitel is afgeleverd in hun hoedanigheid van slachtoffer mensensmokkel onder een verzwarende omstandigheid, volgens leeftijd (Bron: DVZ, bewerking Centrum)

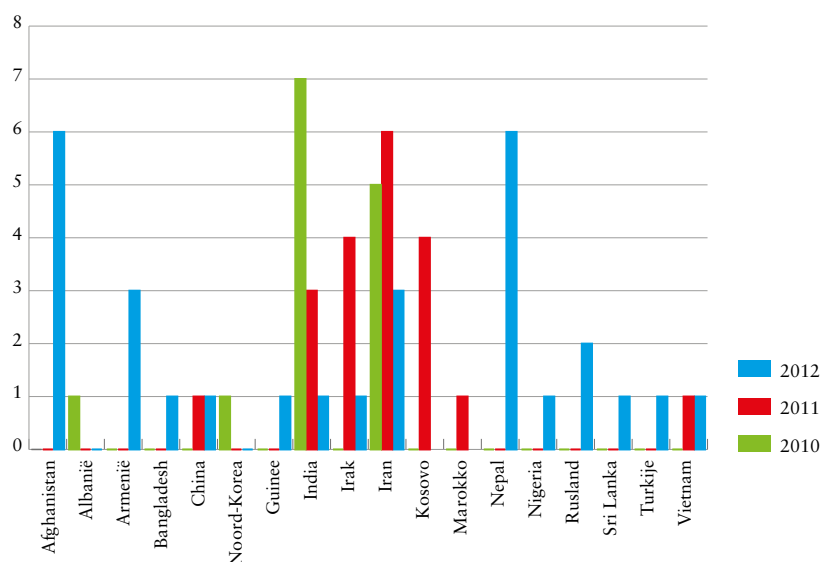
Leeftijd	Totaal
<18	8
18-25	7
26-30	5
>30	10
Totaal	30

4.2.2. Data over alle verblijfsbeslissingen van de cel MINTEH voor alle slachtoffers

De cijfers van de slachtoffers voor wie in 2012 voor het eerst een verblijfsdocument is afgeleverd, kwamen hierboven aan bod. Samen daarmee vormen enerzijds het type en anderzijds het aantal verblijfstitels dat de DVZ dat jaar afleverde aan alle slachtoffers in de procedure mensenhandel en mensensmokkel onder verzwarende omstandigheden belangrijke beleidsgegevens.

Zodra een slachtoffer in het slachtofferstatuut terechtkomt, krijgt hij een eerste document: een bevel om het grondgebied te verlaten of een immatriculatieattest. Nadien, zolang hij zich in het statuut bevindt, volgen er nieuwe verblijfsdocumenten (in principe een bewijs van inschrijving in het vreemdelingenregister van 6

Figuur 3. Smokkeldossiers, 2010-2012 (Bron: Dienst Vreemdelingenzaken, Activiteitenverslag 2012)

maanden, dat elke 6 maanden vernieuwd wordt tot het einde van de gerechtelijke procedure).

Tabel 8. Verblijfsdocumenten afgeleverd in 2011 en 2012
(Bron: DVZ)

	2011		2012		Totaal	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
	M	M	V	V	M&V	M&V
BGV 45 dagen (MH)	20	18	10	18	30	36
Attest van immatriculatie (AI)	73	70	47	73	120	143
Verlenging van AI	1	4	11	8	12	12
Tijdelijk BIVR (MH)	45	61	27	45	72	106
Verlenging BIVR (MH)	282	285	180	158	462	443
Onbeperkt BIVR (MH)	31	15	20	20	51	35
Tijdelijk BIVR (Humanitair)	0	2	1	2	1	4
Verlenging BIVR (Humanitair)	14	17	33	34	47	51
Onbeperkt BIVR (Humanitair)	5	7	6	4	11	11
Bijlage 13 (BGV)	3	3	4	4	7	7
Verlenging Bijlage 13 (BGV)	0	0	1	0	1	0
Totaal	474	482	340	366	814	848

De 848 beslissingen tot afgifte of verlenging van een verblijfstitel hebben dus zowel betrekking op de nieuwe slachtoffers van 2012 als op die van vóór 2012, die zich in een fase van het statuut bevinden en tegenover wie één of meerdere beslissingen zijn genomen.

46 slachtoffers ontvingen in 2012 een machtiging tot verblijf van onbepaalde duur; 11 van hen om humanitaire redenen en 35 om redenen eigen aan de mensenhandelprocedure.

4.2.3. De slachtoffers van 2006

Het Centrum vroeg aan de cel MINTEH om na te gaan wat er verblijfsadministratief geworden is van de 170 mensenhandelslachtoffers voor wie de DVZ in 2006 een eerste verblijfsdocument afleverde.

Tabel 9. Kenmerken op 31 december 2006 van de slachtoffers voor wie in 2006 een eerste document is afgeleverd (Bron: DVZ, berekeningen Lionel Brackman, cel MINTEH)

	Seksuele	Econo- misch	Andere	Smokkel	Totaal
Meerderjarige	53	68	13	20	154
Begeleide minderjarige	4	2	0	4	10
Niet-begeleide minderjarige	2	1	1	2	6
Totaal	59	71	14	26	170

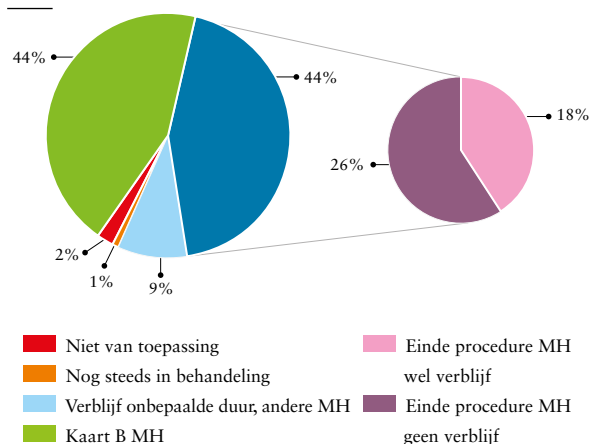
47 van de 170 slachtoffers (27,65%) zijn niet langer in de bevolkingsregisters ingeschreven (irregulier verblijf); voor 4 van hen is een uitschrijving met bestemming naar het land van herkomst genoteerd. De notie 'irregulier verblijf' betekent hier niet dat die slachtoffers nog in het land zouden zijn; ze slaat op feit dat de slachtoffers volgens de registers noch wettig in het land verblijven, noch – kennelijk – het land hebben verlaten.

Van de 123 slachtoffers die van de toenmalige 170 (72,35%) nog ingeschreven zijn in de bevolkingsregisters, zijn er 16 gemachtigd tot verblijf voor bepaalde duur (kaart A); 101 zijn gemachtigd tot een verblijf voor onbepaalde duur (kaarten B, C, E, F); 5 hebben inmiddels de Belgische nationaliteit aangenomen; en 1 heeft een voorlopige toelating tot verblijf om medische redenen (AI 9ter).

Tabel 10. Administratieve situatie op 31 mei 2013 van de 170 slachtoffers voor wie in 2006 een eerste verblijfsdocument is afgeleverd (Bron: DVZ, berekeningen Lionel Brackman, cel MINTEH ¹⁷⁴)

	Niet van toepassing	Document (in procedure MH of MS)	Document (buiten procedure MH of MS)	Stopzetting procedure MH	Totaal
Irregulier verblijf	2	0	0	41	43
Terugkeer naar land van herkomst	0	0	0	4	4
AI 9 ter	0	0	0	1	1
Kaart A	0	2	0	14	16
Kaart B	1	68	10	5	84
Kaart C	0	2	0	0	2
Kaart E	0	1	1	3	5
Kaart F	0	0	4	6	10
Belg	0	3	1	1	5
Totaal	3	76	16	75	170

Figuur 4. Administratieve uitkomst van de 170 slachtofferdossiers opgestart in 2006, opgesplitst naar uitkomst in de procedure mensenhandel en daarbuiten (bron: DVZ, berekeningen Lionel Brackman, cel mensenhandel, dienst MINTEH)

¹⁷⁴ De kaarten in de linkerkolom van deze tabel zijn de elektronische identiteitskaarten A tot en met F. Zie: <https://dofi.ibz.be/sites/dvzoe/NL/Pages/Elektronischevreemdelingenkaarten.aspx>.

4.3. Nabeschouwing

Middels een aantal aanpassingen zou de rapportage door de DVZ een nog preciezer beeld kunnen bieden. Zo zou de combinatie van de variabelen nationaliteit, leeftijd en geslacht in één tabel een gedetailleerder beeld opleveren, dat het mogelijk zou maken de gegevens van de DVZ naast die van de gespecialiseerde centra te leggen.

Ook het niet expliciet opnemen van de vijf uitbuitingsfinaliteiten door de DVZ (die werkt met de categorie 'Andere' voor alle slachtoffers die niet economisch of seksueel uitgebuit zijn) leidt tot een onvolledig beeld van mensenhandel met het oog op de uitbuitingen van de bedelarij en de criminaliteit.

Dat gezegd zijnde, biedt de informatie van de DVZ over slachtoffers die in het verleden in het slachtofferstatuut stapten, wel inzicht in de aard en de omvang van de reguliere migratie van wie ooit het statuut slachtoffer van mensenhandel had.

5. Data van de gespecialiseerde centra voor slachtoffers

5.1. Omschrijving

We rapporteren hier over het aantal slachtoffers voor wie de gespecialiseerde centra in de loop van 2012 een begeleiding hebben opgestart.

De cijfers over de nieuwe begeleidingen beantwoorden aan de typologie die in de omzendbrief van 26 september 2008 is voorzien.¹⁷⁵ Zodra de eerste fase (reflectieperiode) is opgestart, en dus een bevel om het grondgebied te verlaten is afgeleverd, is er sprake van een begeleiding. De vorm van de psychosociale en juridisch-administratieve begeleiding kan naargelang het centrum verschillen.

Voor het tweede jaar op rij publiceert het Centrum in dit jaarverslag geïntegreerde tabellen, één voor mensenhandel en één voor mensensmokkel, die zowel de leeftijd, het geslacht, de nationaliteit en (in het geval van mensenhandel) als de uitbuitingsfinaliteit weergeven. Elk van de gespecialiseerde centra heeft daartoe de nodige cijfers aangeleverd, die het Centrum telkens in één tabel heeft verwerkt.

Op grond van de hierna weergegeven informatie kan men zich geen beeld vormen van de volledige begeleidingsactiviteit en opvangcapaciteit van de centra. De duur van de begeleiding, een erg belangrijke indicator, blijft onbesproken, omdat hij beter en meer terecht aan bod komt in een afzonderlijke beschrijving en analyse. De cijfers van de DVZ over de verlenging van documenten vormen er wel een mogelijke indicator voor; ze vertoonden in 2012 een stijging.

Een rapportage over en analyse van de meldingen van personen voor wie geen begeleiding is opgestart, is binnen het bestek van dit verslag niet mogelijk, hoewel dat zeker relevant zou zijn voor de kennis van en het beleid rond mensenhandel en uitbuiting. De behandeling van alle aanmeldingen vormt een belangrijke verantwoordelijkheid een grote werklast voor de centra. Voor meer informatie nodigen we u uit om hun jaarverslagen te raadplegen.

5.2. Voorstelling

Tabel 11. Nieuwe begeleidingen opgestart door de gespecialiseerde centra, 2006-2012 (Bron: jaarverslagen Mensenhandel en Mensensmokkel, Centrum)

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
172	179	196	158	141	153	174

Het gaat om 143 slachtoffers van mensenhandel en 31 slachtoffers van mensensmokkel.

Data over slachtoffers van mensenhandel

Deze cijfers weerspiegelen logischerwijze die van de DVZ, maar geven een vollediger beeld. Ze tonen aan dat van elke drie slachtoffers die in 2012 voor het eerst zijn begeleid, één slachtoffer een EU-nationaliteit heeft.

¹⁷⁵ Zie: omzendbrief van 26 september 2008 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel.

Tabel 12. Nieuwe begeleidingen opgestart voor slachtoffers van mensenhandel, volgens uitbuitingsfinaliteit, geslacht en leeftijdsgroep
(Bron: gespecialiseerde centra, bewerking Centrum)

Nationa- liteit	Seksueel				Bedelarij				Economisch				Crimineel				Totaal
	Vrouwen		Mannen		Vrouwen		Mannen		Vrouwen		Mannen		Vrouwen		Mannen		
	Min.	Maj.	Min.	Maj.	Min.	Maj.	Min.	Maj.	Min.	Maj.	Min.	Maj.	Min.	Maj.	Min.	Maj.	
Roemenië	3	11				2		1		1		4				2	24
Marokko		1								6		11	1				19
Nigeria	1	15										1					17
China		3										8					11
Bulgarije		6								2		2					10
Tunesië												6					6
Albanië		5															5
Servië										1		4					5
Polen												3		1			4
Slovakije				1				3									4
Algerije												3					3
Bangladesh										1		2					3
België	1	1										1					3
Egypte												3					3
Guinee- Bissau												3					3
Indië												3					3
Oekraïne		2										1					3
Brazilië				1								1					2
Hongarije		2															2
Kaapverdië												2					2
Kameroen		1							1								2
Burkina Faso		1															1
Ethiopië										1							1
Moldavië												1					1
Nepal												1					1
Palestina		2															2
Tanzania									1								1
Tjechië		1															1
Turkije												1					1
Subtotaal	5	51	0	2	0	2	0	4	2	12	0	61	1	1	0	2	143
Totaal	58				6				75				4				

Tabel 13. Nieuwe begeleidingen opgestart voor slachtoffers van mensensmokkel, volgens geslacht en leeftijdsgroep (Bron: gespecialiseerde centra, bewerking Centrum)

Nationaleit	Mensensmokkel				Totaal
	Vrouwen		Mannen		
	Min.	Maj.	Min.	Maj.	
Iran	1	2	2	2	7
Afghanistan		2	1	1	4
Armenië		2		1	3
Nepal		1		2	3
Indië				2	2
Rusland			2		2
Bangladesh				1	1
China		1			1
Guinee	1				1
Irak				1	1
Marokko	1			1	2
Nigeria				1	1
Sri Lanka		1			1
Turkije				1	1
Vietnam			1		1
Subtotaal	3	9	6	13	
Totaal	31				

5.3. Nabeschouwing

Het Centrum heeft samen met de gespecialiseerde centra een instrument ontwikkeld om mensenhandeldossiers elektronisch te beheren. Dat moet leiden tot betere slachtofferdata *tout court* – als basis voor statistische informatie en analyse – en een beter inzicht in integratie- en reïntegratieprocessen bij slachtoffers. Omdat het instrument nog niet performant genoeg is, zijn we daar nog niet aan toe. Wordt, met andere woorden, vervolgd.

6. Justitiële data

6.1. Omschrijving

Op verzoek van het Centrum heeft de Dienst Strafrechtelijk Beleid informatie aangeleverd over de veroordelingen voor mensenhandel. Die informatie is zo goed als volledig voor 2011 maar nog onvolledig voor 2012.

De statistieken zijn gebaseerd op gegevens uit het Centraal Strafrechtelijk Register. Daarin staan de beslissingen ingeschreven die kracht van gewijsde hebben; ze zijn door de griffies van de hoven en rechtbanken aan het Strafrechtelijk Register overgemaakt. Die inschrijvingen gebeuren nog manueel (terwijl politie en parketten een beroep doen op geautomatiseerde dataverwerking). Vandaar dat de cijfers nog geactualiseerd moeten worden.

De aangeleverde gegevens omvatten nog de volgende informatie over de veroordelingen: info over de verzwarende omstandigheden vastgesteld bij elke veroordeling, info over het type en het aantal straffen uitgesproken bij elke veroordeling, en info over de uitbuitingsfinaliteit voor een aantal veroordelingen uit 2011.

6.2. Voorstelling

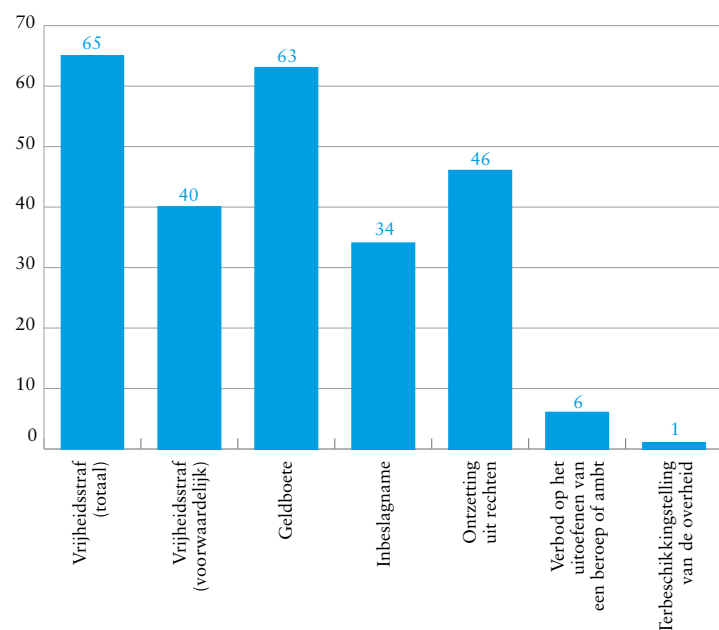
Tabel 14. Veroordelingen voor mensenhandel (Bron: Dienst Strafrechtelijk Beleid, bewerking Centrum)

	Veroordelingen
2010	64
2011 (vaststelling op december 2012)	68
2012 (vaststelling op februari 2013)	48

Voor de veroordelingen van 2011, waarvoor de uitbuitingsfinaliteit bekend is, gaat het 23 keer om seksuele uitbuiting en 13 keer om economische uitbuiting.

Dit zijn de straffen uitgesproken bij de 68 veroordelingen van 2011 (in dezelfde zaak kunnen meerdere straffen uitgesproken zijn). Voor 40 van de 65 gevangenisstraffen werd (al dan niet gedeeltelijk) uitstel verleend. Het aantal zaken waarin inbeslagname werd uitgesproken steeg tot 34, ofwel tot 50% van de veroordelingen – in 2010 was dat nog 37,5%.

Figuur 5. Straffen uitgesproken voor mensenhandel (Bron: Dienst Strafrechtelijk Beleid)

Tabel 15. Duur van de gevangenisstraffen (Bron: Dienst Strafrechtelijk Beleid)

Beslissingen in 2011	Aantal	%
Minder dan 1 jaar	9	13,85
1 jaar tot minder dan 3 jaar	29	44,62
3 jaar tot minder dan 5 jaar	16	24,62
5 jaar en meer	11	16,92
Totaal	65	100

6.3. Nabeschuwing

De achterstand bij de verwerking van bulletins van veroordelingen bij het Centraal Strafrechtregister wordt langzamerhand ingehaald. Daardoor is het in dit 'Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel' voor het eerst mogelijk om informatie over veroordelingen op te nemen die betrekking heeft op het jaar dat aan de publicatie voorafgaat.

Zoals we in het dataonderdeel over de vervolgingen door de parketten aanstipten, is er een structurele onderrapportage over mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. Daarom hebben we ook de onvolledige, manueel verzamelde informatie over de veroordelingen van 2011 (en de uitbuitingsfinaliteiten) opgenomen. Een technische oplossing is in de maak, die ons doet hopen op betere informatie.

Besluit

Uit de omschrijving van en de nabeschuwing bij elk van de bovenstaande onderdelen blijkt dat er nog veel werk is om de data over mensenhandel en mensensmokkel te standaardiseren en te verbeteren. Door in zijn eigen statistische informatie belangrijke tekortkomingen weg te werken, kan elke actor aan een vollediger beeld van het fenomeen bijdragen. Een betere afstemming van de data moet de basis leggen voor een transversale analyse.

Verder is het bij een herstart van het IAMM van belang om haalbare en relevante doelstellingen voorop te stellen. Die zouden binnen afzienbare tijd tot betere inzichten en aangepaste strategieën moeten kunnen leiden.

Het Belgische model heeft als premisse dat de strijd tegen de mensenhandel wint bij de verklaringen van slachtoffers. Maar slachtoffers moeten erop kunnen vertrouwen dat de overheid hen in en tegen situaties van mensenhandel zal beschermen. In dat model is slachtofferinformatie van wezenlijk belang.

Een betere kennis van slachtoffers die zich in het mensenhandelstatuut bevinden moet onder meer

komen van het elektronische dossier- en databeheer dat het Centrum met de gespecialiseerde centra heeft opgezet.

Maar bovenal moet de zoektocht naar informatie en kennis over slachtoffers van feiten van mensenhandel die zich níét in het mensenhandelstatuut bevinden de prioriteit zijn. Voor elke actor op zich, en in elk samenwerkingsverband dat ze aangaan.

AANBEVELINGEN

I. NIET-BESTRAFFING VAN SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

AANBEVELING 1. Het Centrum moedigt de magistraten van het openbaar ministerie aan om via hun Nationaal Expertisenetwerk Mensenhandel en Mensensmokkel een beleid rond gedwongen misdrijven in het kader van mensenhandel te ontwikkelen.

Er zijn voldoende mensenhandeldossiers rond gedwongen misdrijven om over een beleid ter zake te kunnen reflecteren. Een dergelijk beleid kan verduidelijken wanneer het opportuun is om een dossier op te starten en om te vervolgen, en wat de beste aanpak is. Het Nationaal Expertisenetwerk Mensenhandel en Mensensmokkel van de magistraten is het aangewezen forum voor die reflectie.

Eerstelijnsdiensten die georganiseerde diefstallen of drugshandel vaststellen, moeten aandacht hebben voor gelijklopende verklaringen van daders en voor andere elementen die op dwang wijzen. De daders in kwestie bevinden zich steeds onderaan in de criminele hiërarchie; ze zijn vaak met valse beloftes naar ons land gelokt; ze worden bedreigd of onder druk gezet; hun identiteitsdocumenten worden afgenomen; ze moeten hier criminele feiten plegen om hun verblijf en/of reis af te betalen; enzovoort. Als onafhankelijk van elkaar afgelegde verklaringen zulke gelijklopende elementen bevatten, moet een mensenhandeldossier worden opgestart.

AANBEVELING 2. Het Centrum beveelt aan om het motief ‘slachtoffer van mensenhandel’ in de lijst van seponeringsmotieven op te nemen.

Die stap kan deel uitmaken van een niet-bestrafingsbeleid ten aanzien van slachtoffers van mensenhandel die in eerste instantie als pleger van een misdrijf in beeld komen, maar die uiteindelijk bescherming als slachtoffer nodig hebben. Het Centrum hoopt dat de toevoeging van het motief ‘slachtoffer van mensenhandel’ de magistraten ook zal sensibiliseren.

AANBEVELING 3. Het Centrum beveelt aan om, in een nieuwe richtlijn van het strafrechtelijk beleid, een ‘open’ en niet-exhaustieve lijst op te stellen van typische inbreuken die vaak samen met inbreuken mensen-

handel voorkomen en waarvoor slachtoffers niet worden vervolgd.

Die lijst moet vervolgens wijd worden verspreid binnen de vervolgingsdiensten van politie en parket, ook bij diensten die niet rechtstreeks met gevallen van mensenhandel te maken krijgen.

AANBEVELING 4. Het Centrum beveelt aan om de eerstelijnsdiensten bewust te maken van de problematiek van slachtoffers die onder dwang criminele feiten plegen.

Dit kan deel uitmaken van de opleiding van de eerstelijnsdiensten die in contact met die slachtoffers komen. Daarnaast is er een goede samenwerking nodig tussen de federale gespecialiseerde politie-eenheden onderling en met de lokale politie: dat vraagt overleg, en een transparante en vlotte uitwisseling van informatie.

AANBEVELING 5. Het Centrum beveelt aan om slachtoffers van mensenhandel niet te laten opdraaien voor sociale bijdragen die ze als schijnzelfstandigen verschuldigd zouden zijn.

Inspectiediensten en arbeidsauditoraten kunnen actief tussenbeide komen wanneer slachtoffers als schijnzelfstandige sociale bijdragen moeten betalen. Het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) kan een contactpersoon aanduiden die ter beschikking van eerstelijnsdiensten en magistraten staat.

Slachtoffers van mensenhandel die schijnzelfstandige zijn, lopen dikwijls een zware schuldenlast op wanneer ze de rekening gepresenteerd krijgen voor niet-betaalde sociale bijdragen. Die slachtoffers, vaak EU-burgers, moeten weten dat bescherming tegen een dergelijke schuldenlast een onderdeel van het slachtofferstatuut is. Het slachtofferstatuut is méér dan een verblijfsdocument. Als het wil inspelen op de noden van slachtoffers, ook als die naar hun land van herkomst terug willen, moet het ook oplossingen voor dergelijke problemen aanreiken.

In die gevallen zouden de auditeurs het RSVZ moeten laten weten dat de betrokkene als slachtoffer van mensenhandel geïdentificeerd is, en dat het om een schijnzelfstandige gaat. Ze zouden de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid ook moeten vragen om een onderzoek te voeren bij de werkgever. Om de

vooraf gemaakte schulden te kunnen opheffen en ze te beperken tot één jaar bijdragen, zou het RSVZ een contactpersoon moeten aanstellen die de schulden kan kwijtschelden zodra het parket of het arbeidsauditoraat de betrokkene heeft erkend als slachtoffer van mensenhandel.

2. CONFRONTATIE SLACHTOFFERS EN DADERS

AANBEVELING 6. Het Centrum raadt af om over te gaan tot een confrontatie tussen slachtoffers van seksuele uitbuiting en de beklaagden.

Revictimisatie treedt op wanneer mensen na een traumatiserende ervaring opnieuw in een slachtofferpositie verzeilen. Wil men dat risico kunnen inschatten, dan moet men alert zijn voor de sociaal-culturele context van de slachtoffers.

Nigeriaanse slachtoffers, bijvoorbeeld, kunnen bij een confrontatie met de beklaagden opnieuw het slachtoffer van een voodoobezwering worden. De

beklaagden vragen in die gevallen geen confrontatie vanwege de objectieve onderzoeksvragen, maar vragen een confrontatie om het slachtoffer te kunnen intimideren en het slachtoffer zijn verklaringen te doen intrekken. Onderzoeksrechters kunnen zich daar maar beter van bewust zijn; ze mogen zulke verzoeken niet zomaar inwilligen.

Deze aanbeveling geldt niet voor alle slachtoffers van mensenhandel: bij andere uitbuitingsvormen dan de seksuele kan een confrontatie wel antwoorden of inzichten bieden, al blijft men er best zorgvuldig mee omspringen.

3. SLACHTOFFERSTATUUT

AANBEVELING 7. Het Centrum beveelt aan om het slachtofferstatuut correct en volledig toe te passen, waarbij relevante slachtofferverklaringen volstaan.

In het Belgische systeem volstaan relevante verklaringen en hoeft het slachtoffer geen klacht in te dienen. Dat is een essentieel onderdeel, dat vaak verkeerd begrepen of gebrekkig toegepast wordt.

Te vaak nog, meestal nadat slachtoffers relevante verklaringen hebben afgelegd, lichten eerstelijnsdiensten hen in over het slachtofferstatuut, en stellen ze hen voor om in dat statuut te stappen. Terwijl niet zij maar de gespecialiseerde centra dat gesprek moeten voeren: de centra zijn daartoe het beste uitgerust en kunnen bij de slachtoffers het nodige vertrouwen oproepen.

Dit vergt een verdere uitbouw van het bestaande permanentiesysteem ten behoeve van de eerstelijnsdiensten. Deze vraag staat niet los van de vraag naar een duurzaam middelenkader voor de centra.

De eerstelijnsdiensten moeten opgeleid worden om de multidisciplinaire rondzendbrief volledig en correct toe te passen – om slachtoffers te detecteren, te identificeren en naar de opvangcentra door te verwijzen, nog vóór het afleggen van verklaringen zodat de slachtoffers eventueel kunnen gebruik maken van de 45 dagen reflectieperiode.

4. ACTOREN

AANBEVELING 8. Het Centrum beveelt aan dat elke actor zijn beleid toelicht op de interdepartementale coördinatiecel.

De versterking en de uitbreiding van de interdepartementale coördinatiecel is, gelet op zijn cruciale rol in de beleidsafstemming, één van de prioriteiten van het mensenhandelbeleid. Binnen deze coördinatiecel zou elke actor ook zijn beleidsplannen moeten toelichten, en een stand van zaken van hun implementatie moeten geven.

AANBEVELING 9. Het Centrum bevestigt dat de strijd tegen mensenhandel moet ook op het terrein, bij de magistraten en de eerstelijnsdiensten, een absolute prioriteit moet blijven.

Op niveau van de politie, zijn de veiligheidsplannen een middel om dat te garanderen. Het Centrum stelt bovendien vast dat in sommige arrondissementen de procureur des Konings geen prioriteit meer geeft aan de strijd tegen mensenhandel. En dat terwijl de succesvolle afhandeling van met name dossiers van gedwongen gepleegde misdrijven staat of valt met de prioriteit die de parketten aan de strijd tegen de mensenhandel geven.

AANBEVELING 10. Het Centrum wijst op het belang van voldoende kennis van sociaal-culturele achtergronden van slachtoffers.

Zoals aanbeveling 6 aanstipt, is het van belang dat eerstelijnsdiensten, medewerkers van de gespecialiseerde centra en magistraten voldoende kennis hebben van de sociaal-culturele achtergrond van slachtoffergroepen om hen succesvol te kunnen identificeren en detecteren.

Soms gebruiken criminele netwerken bepaalde leefgewoontes of culturele codes als instrument om de slachtoffers in een afhankelijkheidspositie te duwen. Kennis van die gewoontes en codes is nodig om de uitbuitingssituatie van mensenhandel te kunnen doorgronden en doorbreken.

De meest bekende voorbeelden zijn de voodoobezweren bij de Nigeriaanse netwerken, de leefgewoontes

bij de Roma, of de sterke verwantschapsrelatie bij de Chinezen. Bij onderzoeksdaden – en zeker bij confrontaties – moeten de actoren ervan uitgaan dat beklaagden doelbewust kunnen inspelen op codes en gewoontes om het slachtoffer te kunnen intimideren en het zijn verklaringen te doen intrekken. Als beklaagden in beslag genomen persoonlijke voorwerpen van het slachtoffer gebruikten, dan moet dat materiaal aan het slachtoffer teruggegeven worden. Zo kan de spiraal van gedwongen afhankelijkheid doorbroken worden.

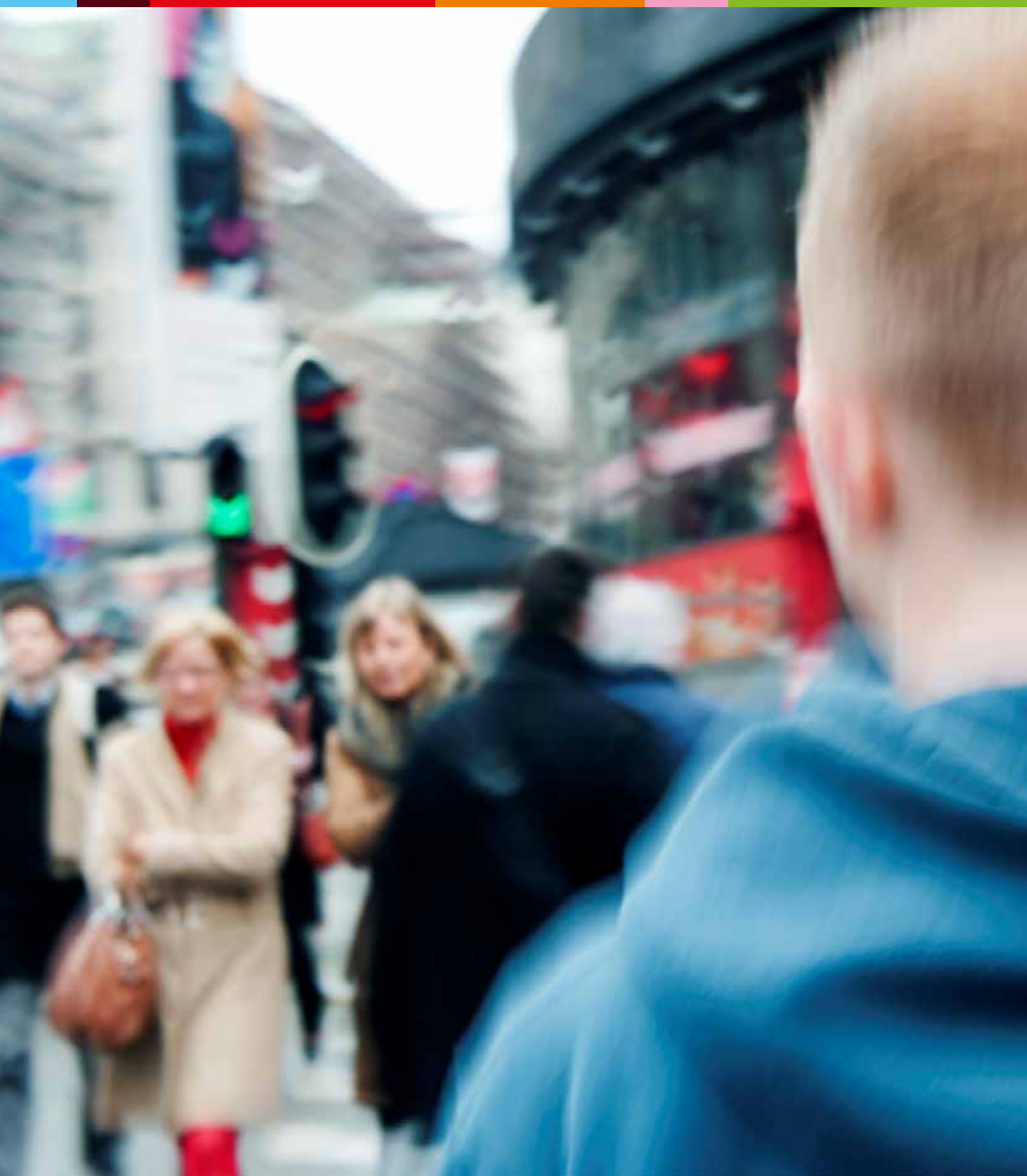
Zowel de eerstelijnsdiensten als de zittende en staande magistratuur moeten dergelijke sociaal-culturele achtergronden daarom voldoende kennen om de slachtoffers passend tegemoet te komen.

AANBEVELING 11. Het Centrum vraagt dat de Minister van Justitie faciliteert dat de staande en zettende magistratuur toegang heeft tot alle rechtspraak over mensenhandel op het Belgische grondgebied.

Het Centrum stelt vast dat de magistraten tijdens het verloop van de processen vaak niet op de hoogte zijn van relevante beslissingen in andere rechtsgebieden. Die kunnen nochtans bepalend zijn voor een goed rechtsverloop.

AANBEVELING 12. Het Centrum vraagt de Belgische overheid om de data-rapportage op vlak van mensenhandel en mensensmokkel op punt te stellen. Daarmee zou ze een antwoord bieden op de noden van zowel het nationale als het Europese beleid.

Bij de rapportage op het niveau van de actoren ontbreekt het aan overlegde doestellingen. Er bestaat geen overlegplatform om de vraag naar informatie en het aanbod ervan op elkaar af te stemmen, en dat terwijl regelmatig overleg noodzakelijk is – er is, bijvoorbeeld, dringend nood aan informatie en analyse die politieke vaststellingen en vervolgingen met elkaar in verband brengen, of vervolgingen met geïdentificeerde slachtoffers. Met andere woorden: het multidisciplinaire model, waarop ons land zich beroemt, heeft op dat vlak nog geen meerwaarde geboden.

BIJLAGE: EEN PROJECT ONDER DE LOEP

MENSENHANDEL VOORKOMEN DOOR VERANTWOORD SOCIAAL ONDERNEMERSCHAP

Mensenhandel met het oog op economische uitbuiting

Het fenomeen mensenhandel met het oog op economische uitbuiting is complex. De inhoud van het begrip menselijke waardigheid, een doorslaggevende factor voor de kwalificatie van feiten van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting in Belgisch recht, is aan het oordeel van de rechter onderworpen.¹⁷⁶ Er heeft zich intussen een jurisprudentie ontwikkeld die het fenomeen binnen een juridische context heeft geplaatst. Toch beschikken de actoren op het terrein, vooral de economische actoren (zoals bedrijven), nog altijd niet over voldoende indicatoren om praktijken van mensenhandel op te sporen.

De strafrechtelijke inbreuk zelf mag niet het enige uitgangspunt zijn om feiten van mensenhandel te analyseren. Uit de vorige jaarverslagen van het Centrum is duidelijk gebleken dat rekening moet worden gehouden met tal van factoren die praktijken van mensenhandel voor economische uitbuiting kunnen opsporen of bevorderen.

Het is dus vooral tegenover de complexiteit van het fenomeen dat de vereniging van actoren uit de bedrijfswereld interessant lijkt. Uiteraard zijn het vooral de overheden die initiatief moeten nemen in de strijd tegen mensenhandel. Maar hun acties moeten een verlengstuk krijgen op het terrein. Op het vlak van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting, bijvoorbeeld, kan de bedrijfswereld een sleutelrol vervullen. Na breed overleg met internationale instellingen die werk maken van andere normen (ISO¹⁷⁷, OESO, Wereldbank, EU) is een consensus bereikt, waarbij zowel werkgevers- en werknemersorganisaties als organisaties die zich inzetten voor de verdediging van de mensenrechten betrokken zijn. Dat heeft

in juni 2011 geleid tot de unanieme goedkeuring door de Raad voor de Mensenrechten van de UN Guiding Principles on Business and Human Rights.¹⁷⁸ De belangrijkste aspecten van die richtsnoeren zijn:

- » de centrale rol van de overheid in de bescherming en bevordering van de mensenrechten ten opzichte van de bedrijven wordt bevestigd;
- » risico-aanpak krijgt de prioriteit;
- » de aansprakelijkheid wordt uitgebreid naar de risicoketen, alle stappen die bepalen in welke mate een organisatie een concurrentievoordeel kan halen;
- » het geschreven internationaal recht inzake mensenrechten en arbeidsrecht geldt als referentie.

Preventiegids

In het kader van het algemene programma Veiligheid en Bescherming van de Vrijheden heeft de EU voor de periode 2007-2013 een specifiek programma opgesteld ter ondersteuning van projecten die de (al dan niet georganiseerde) criminaliteit moeten voorkomen of bestrijden. Het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding neemt momenteel deel aan een luik van het ISEC-programma. Dat project, dat mee wordt gefinancierd door de Europese Commissie¹⁷⁹, moet bestuderen in hoeverre de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven en de toepassing van de UN Guiding Principles on Business and Human Rights een middel kunnen zijn om mensenhandel te voorkomen.

Daarom werkt elk van de zeven Europese partners¹⁸⁰ die bij dat onderzoek betrokken zijn aan een analyse van de werking en organisatie van een specifieke economische activiteitssector (landbouw, hotelsector of bouw). Zo kan een praktische preventiegids

176 Zie: *Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2005*, 'Het Belgische mensenhandelbeleid: gewikt en gewogen'.

177 De ISO (Internationale Organisatie voor Normalisatie) is de belangrijkste organisatie die internationale normen opstelt die wereldwijd op vrijwillige basis worden toegepast. Die normen bepalen strenge vereisten voor producten, diensten en goede praktijken, om de efficiëntie in alle sectoren van de economie te verbeteren. Ze zijn het resultaat van een wereldwijde consensus, en helpen om drempels voor de internationale handel weg te werken. Zie: www.iso.org/iso/forhome/about.htm.

178 Zie: www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_FR.pdf.

179 De richtsnoeren van de Europese Commissie bepalen dat ze maximum 90% mag bijdragen in de totale kost van het project, of 348.417,20 euro van het totale budget, dat wordt geraamd op 386.690,56 euro.

180 Universiteit van Liverpool, Verenigd Koninkrijk; Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, België; Università Ca' Foscari Venezia, Italië; National Board of Social Service, Deens centrum tegen mensenhandel, Denemarken; Ludwig Boltzmann Gesellschaft, Österreichische Vereinigung zur Förderung der Wissenschaftlichen Förderung, Oostenrijk; Gabinet d'Estudes Sociales, Spanje.

worden opgesteld voor bedrijven uit potentiële ‘risico’-sectoren. De Universiteit van Tilburg coördineert dat project.

Onder de slachtoffers van mensenhandel voor economische uitbuiting die zich in de drie begeleidingscentra aanbieden, komen opvallend veel werknemers voor uit de bouwsector. Het Centrum heeft er daarom voor gekozen om die sector te analyseren in het kader van de opmaak van de preventiegids. Na analyse van de werking van de bouwsector (op basis van documentair onderzoek en gesprekken met sleutelactoren) zal het Centrum, in samenwerking met de bedrijven uit de sector, een ontwerp ontwikkelen van een instrument dat mensenhandel moet voorkomen en dat – in een eerste fase vermoedelijk binnen de bedrijven die aan de ontwikkeling ervan hebben meegewerkt – in de bouwsector kan worden gebruikt.

Het project is van start gegaan in december 2012. Het zal achttien maanden duren.

Jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel 2012

Bouwen aan vertrouwen

Brussel, oktober 2013

Auteur

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding
Koningsstraat 138, 1000 Brussel
T: 02 212 30 00
F: 02 212 30 30
epost@cntr.be
www.diversiteit.be

–

Externe bijdragen: Maria Grazia Giammarinaro, speciaal vertegenwoordiger en coördinator voor de bestrijding van mensenhandel bij de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, en Freddy Roosemont, directeur van de Dienst Vreemdelingenzaken

–

Vertaling: Alphavit en DC Languages

Grafisch concept en opmaak: d-artagnan

Druk: Perka

Fotografie: France Dubois

Verantwoordelijk uitgever: Jozef De Witte

–

Ce rapport annuel est également disponible en français.

This annual report is also available in English (spring 2014).

–

U kunt deze publicatie ook terugvinden op de website van het Centrum: www.diversiteit.be.

–

Het Centrum juicht de verspreiding van kennis toe, maar dringt aan op respect voor de samenstellers en auteurs van alle bijdragen in deze publicatie. Haar als informatiebron gebruiken is alleen toegestaan met vermelding van auteur en bron; de teksten, foto's, tekeningen of andere auteursrechtelijke beschermde elementen geheel of gedeeltelijk reproduceren, verkopen, publiceren, aanpassen mag alleen met de schriftelijke toelating van het Centrum.

–

Wilt u het beeldmateriaal in deze publicatie gebruiken, neem dan contact op met het Centrum of rechtstreeks met de copyrighthouder vermeld in dit colofon.

–

Deze publicatie werd gedrukt op FSC-papier / SGS-COC-004434 / FSC-mixed.

CENTRUM VOOR
GELIJKHEID
VAN KANSEN
EN VOOR RACISME
BESTRIJDING

Koningsstraat 138, 1000 Brussel

WWW.DIVERSITEIT.BE